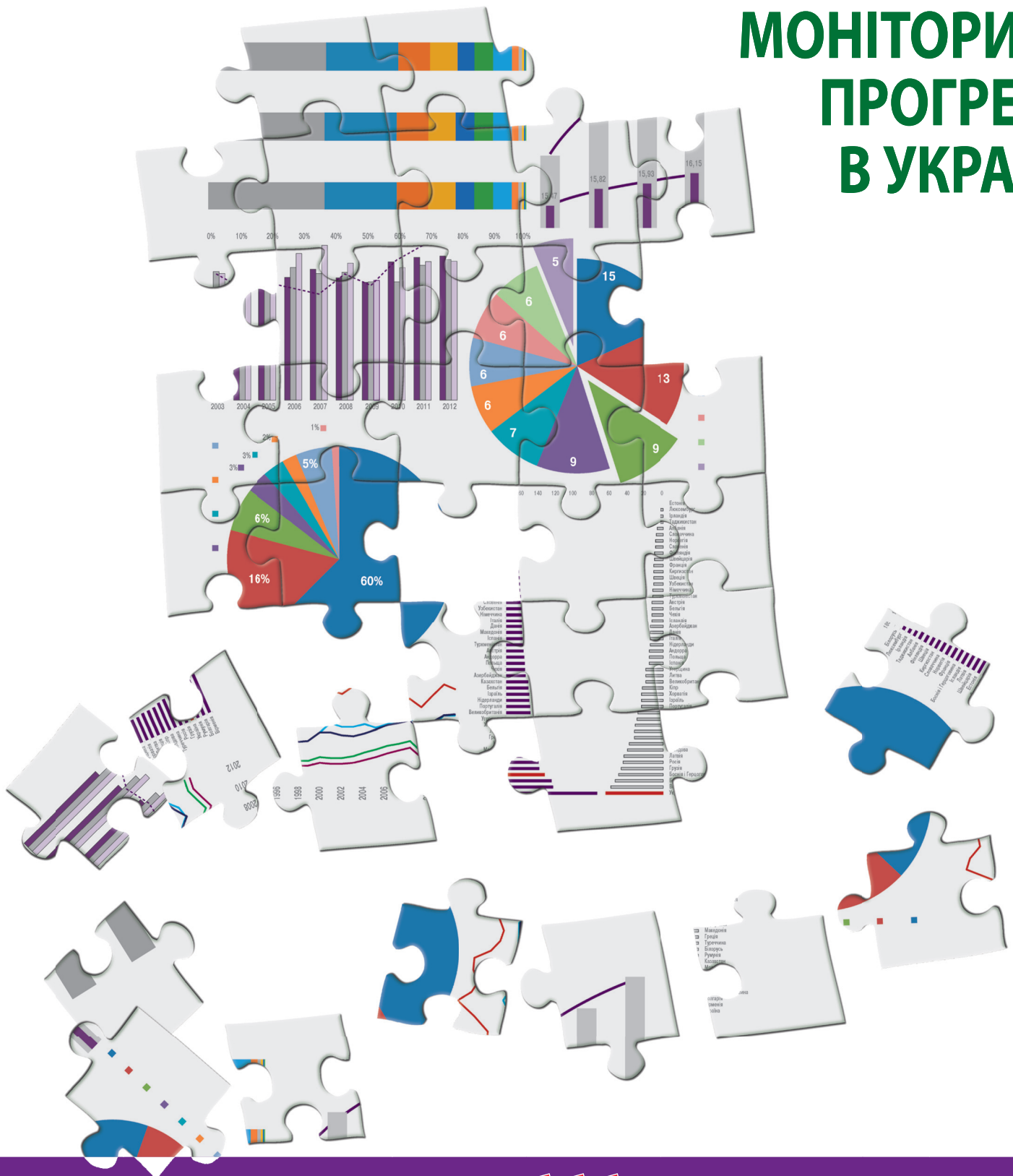

НА ШЛЯХУ ДО ЗЕЛЕНОГО ЗРОСТАННЯ:

МОНІТОРИНГ ПРОГРЕСУ В УКРАЇНІ

НА ШЛЯХУ ДО ЗЕЛЕНОГО ЗРОСТАННЯ:

**МОНІТОРИНГ
ПРОГРЕСУ
В УКРАЇНІ**

На шляху до зеленого зростання: моніторинг прогресу в Україні. / Кол. авторів: Андрусевич А., Андрусевич Н., Козак З., Хомякова О. — Львів. — 2014. — 76 с.

Публікація містить індикатори зеленого зростання в Україні, включаючи описову та графічну інформацію. Автори аналізують такі групи індикаторів: соціально-економічний контекст, екологічна та ресурсна продуктивність, запаси природних ресурсів, екологічна якість життя, економічні можливості та політика. Публікація буде цікавою для державних службовців, експертів, представників неурядових організацій.

Моніторинг проведено з використанням методології ОЕСР: *Towards Green Growth: Monitoring Progress. OECD Indicators. OECD, 2011.*

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Огляд груп індикаторів та оцінюваних питань	6
Перелік скорочень	8
I СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ КОНТЕКСТ	
I.1. Динаміка та структура валового внутрішнього продукту	10
I.2. Продуктивність праці.	12
I.3. Міжнародна торгівля.	12
I.4. Ціни на сировинні товари та споживчі ціни.	13
I.5. Динаміка ринку праці	15
I.6. Соціально-демографічна характеристика.	17
I.7. Нерівність доходів.	21
I.8. Освіта.	22
II ЕКОЛОГІЧНА ТА РЕСУРСНА ІНТЕНСИВНІСТЬ ЕКОНОМІКИ	
II.1. Вуглецева інтенсивність	26
II.2. Енергетична інтенсивність.	27
II.3. Ресурсна інтенсивність	30
II.4. Ресурсна інтенсивність економіки: баланс поживних речовин	35
III МОНІТОРИНГ ЗАПАСІВ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ	
III.1. Відновлювані природні запаси: прісноводні ресурси	38
III.2. Відновлювані природні запаси: лісові ресурси	41
III.3. Відновлювані природні ресурси: рибні ресурси.	43
III.4. Невідновлювані природні ресурси: мінерально-сировинні ресурси	44
III.5. Біорізноманіття та екосистеми: земельні та ґрунтові ресурси	46
III.6. Біорізноманіття та екосистеми: ресурси дикої природи.	51
IV МОНІТОРИНГ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЯКОСТІ ЖИТТЯ	
IV.1. Вплив стану довкілля на здоров'я людини	58
IV.2. Екологічне здоров'я та ризики: якість атмосферного повітря.	61
IV.3. Екологічні послуги та вигоди: доступ населення до послуг постачання питної води, умов санітарії та водоочищення	62
V МОНІТОРИНГ ЕКОНОМІЧНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ТА ПОЛІТИКИ	
V.1. Технології та інновації	68
V.2. Міжнародні фінансові потоки	70
V.3. Екологічні платежі та збори	72

Світові тенденції останніх двох десятиліть щодо формування «зеленого» підходу в розвитку найрізноманітніших сфер суспільного життя стають дедалі актуальнішими для України. Беручи до уваги використання застарілих технологій виробництва, низький рівень енергоефективності підприємств, ресурсну та енергетичну залежність України на фоні політичної, економічної та фінансової кризи, питання переходу до зеленої економіки має бути серед пріоритетних на порядку денному в Україні.

Відповідно до підсумкового документу Конференції ООН зі сталого розвитку Ріо+20 «Майбутнє, якого ми хочемо», зелена економіка в контексті сталого розвитку та ліквідації бідності розглядається як один з важливих інструментів забезпечення сталого розвитку, яка зміцнить здатність держав раціонально використовувати природні ресурси з меншим негативним впливом на навколишнє середовище, підвищить ефективність використання ресурсів та зменшить кількість відходів.

Для різних країн існують різні підходи, концепції, моделі та інструменти, які відповідають їх національним пріоритетам і ситуаціям, тому перехід до зеленої економіки для різних держав може відбуватись за різними сценаріями.

Для ефективного переходу держави до принципів зеленої економіки в країні мають бути створені дієві політичні рамки, зокрема, через розробку та впровадження відповідних стратегій зеленої економіки. Така стратегія для України повинна передбачати застосування комплексного, інтегрованого підходу, коли спільні принципи державної політики визначаються для усіх сфер суспільного життя, а для її формування залучаються усі зацікавлені особи.

Відправною точкою для аналізу ситуації з «озелененням» економіки та формулюванням ефективної концепції зеленої економіки для України можуть стати індикатори зеленого зростання, розроблені Організацією з економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР).

Відповідно до визначення ОЕСР, під «зеленим зростанням» слід розуміти стимулювання економіч-

ного зростання і розвитку з одночасним забезпеченням збереження природних активів і безперервного надання ними ресурсів та екосистемних послуг, від яких залежить наш добробут. Для цього зростання повинно активізувати інвестиції та інновації, які ляжуть в основу сталого розвитку та приведуть до виникнення нових економічних можливостей. Концепція зеленого зростання робить наголос на економічному розвитку, тому є актуальною для України сьогодні.

Для визначення конкретних цілей та завдань просування принципів зеленого зростання важливим є розуміння сучасного стану та тенденцій розвитку основних сфер, що мають відношення до зеленого зростання. Однією з ключових характеристик зеленого зростання є явище так званого «розмежування» (decoupling): коли зростання тиску на довкілля менше, ніж економічне зростання за певний період часу. Розмежування може бути відносним і абсолютним. Абсолютне розмежування має місце тоді, коли екологічний показник (тиску на довкілля) залишається сталим або зменшується, у той час як певний показник економічного розвитку збільшується. Відносне розмежування має місце тоді, коли екологічний показник (тиску на довкілля) зростає, але з темпами нижчими, ніж темпи зростання відповідного показника економічного розвитку.

Для моніторингу головних характеристик зеленого зростання методологія ОЕСР передбачає аналіз таких груп індикаторів:

- (1) Соціально-економічний контекст та характеристики зростання (можливість оцінити загальний стан економічного розвитку країни, розвитку торгівлі, питання зайнятості та освіти);
- (2) Екологічна та ресурсна інтенсивність (можливість оцінити потреби ефективного використання природного капіталу та аспекти інтенсивності, включаючи ресурсну інтенсивність, енергетичну інтенсивність, вуглецеву інтенсивність);
- (3) Запаси природних ресурсів (можливість оцінити запаси та стан природних ресурсів);
- (4) Екологічна якість життя (можливість оцінити

прямий вплив довкілля на життя людей, в тому числі через доступ до води та шкідливий вплив забруднення повітря);

(5) Економічні можливості та політика (можливість оцінити ефективність політики щодо зеленого зростання).

У цій публікації ми пропонуємо вашій увазі індикатори зеленого зростання в Україні.

За наявності статистичної інформації використано індикатори, включно з їх характеристиками, щодо важливості для зеленого зростання, запропоновані ОЕСР (Towards Green Growth: Monitoring Progress. OECD Indicators (2011)). У тих випадках, коли для України не проводяться розрахунки, для таких індикаторів використано аналоги інформації, що готується Державною службою статистики України, включно з методологією розрахунку відповідних показників.

Для аналізу та графічного представлення індикаторів зеленого зростання в Україні використовувалась публічно доступна статистична інформація. За потреби та у випадку наявності аналогічної статистики та даних з країн ЄС, ОЕСР та країн Східної

Європи, Кавказу та Центральної Азії індикатори в Україні подаються в порівнянні.

Сподіваємось, що індикатори зеленого зростання допоможуть оцінити, в якому напрямку рухається розвиток зеленої економіки в Україні, розробити необхідні політичні рамки для забезпечення зеленого зростання в Україні у майбутньому.

Публікація підготовлена в рамках проекту, що фінансується Інститутом відкритого суспільства (програма Think Tank Funds).

Цей звіт було розроблено спільно зі, а також за експертної і фінансової підтримки, програмою Greening Economies in the Eastern Neighbourhood» (EaP GREEN), яка головним чином фінансується Європейським Союзом та спільно реалізується ОЕСР, ЄЕК ООН, ЮНЕП та ЮНІДО.

Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля» висловлює подяку за допомогу в оцінюванні прогресу на шляху до зеленого зростання та підготовці цієї публікації: Анжелі Буларзі (ОЕСР), Олексію Василюку, Сергію Вихристу, Ільдару Газізуліну, Андрію Неліпі, Роману Ніцовичу, Олені Павленко, Юрію Федоришину, Олексію Хабатюку.

ОГЛЯД ГРУП ІНДИКАТОРІВ ТА ОЦІНЮВАНИХ ПИТАНЬ

I. Соціально-економічний контекст	
1. Розвиток та структура валового внутрішнього продукту	— індекс реального ВВП — індекс національного валового доходу — зміни у структурі ВВП
2. Продуктивність праці	— середньорічний темп зростання продуктивності праці
3. Міжнародна торгівля	— важливість міжнародної торгівлі
4. Ціни на сировинні товари та споживчі ціни	— індекс цін на сировинні товари — індекс споживчих цін
5. Динаміка ринку праці	— рівень економічної активності — рівень безробіття
6. Соціально-демографічна характеристика	— щільність населення — рівень демографічного навантаження людей старшого віку на працездатних осіб — очікувана тривалість життя при народженні
7. Нерівність доходів	— коефіцієнт нерівності розподілу доходів серед населення або концентрації доходів (індекс Джині)
8. Освіта	— доступ до освіти
II. Екологічна та ресурсна інтенсивність економіки	
1. Вуглецева інтенсивність	— вуглецева інтенсивність виробництва — вуглецева інтенсивність споживання
2. Енергетична інтенсивність	— використання енергії у виробництві — використання відновлюваних джерел енергії
3. Ресурсна інтенсивність	— видобуток матеріалів — споживання ресурсів — муніципальні відходи
4. Баланс поживних речовин	— баланс поживних речовин — внесення мінеральних добрив — урожайність — посівні площі
III. Запаси природних ресурсів	
1. Відновлювані природні запаси: прісноводні ресурси	— динаміка використання прісної води — інтенсивність використання підземних водних ресурсів
2. Відновлювані природні запаси: лісові ресурси	— запаси деревини — структура запасів деревини — площа лісів
3. Відновлювані природні ресурси: рибні ресурси	— вилов риби та інших водних ресурсів
4. Невідновлювані природні ресурси: мінерально-сировинні ресурси	— валовий регіональний продукт — індекс промислової (добувної) продукції
5. Біорізноманіття та екосистеми: земельні та ґрунтові ресурси	— використання земельних ресурсів (структура та динаміка земельного фонду) — стан ґрунтів

6. Біорізноманіття та екосистеми: ресурси дикої природи	<ul style="list-style-type: none"> — площа природно-заповідного фонду — чисельність мисливських/червонокнижних тварин на мисливських угіддях
IV. Екологічна якість життя	
1. Вплив стану довкілля на здоров'я людини	<ul style="list-style-type: none"> — смертність, викликана причинами, які пов'язані зі станом довкілля — роки, втрачені за непрацездатністю, викликаною причинами, які пов'язані зі станом довкілля — смертність, викликана причинами, пов'язаними із забрудненням атмосферного повітря
2. Екологічне здоров'я та ризики: якість атмосферного повітря	<ul style="list-style-type: none"> — індекс забруднення атмосферного повітря
3. Екологічні послуги та вигоди: доступ населення до послуг постачання питної води, умов санітарії та водоочищення	<ul style="list-style-type: none"> — частка населення, яке має доступ до послуг постачання питної води — частка населення, яке має доступ до умов санітарії — частка населення, яке має доступ до послуг водоочищення
V. Економічні можливості та політика	
1. Технології та інновації	<ul style="list-style-type: none"> — витрати на наукові та науково-технічні дослідження — впровадження інновацій — патенти у сферах, важливих для зеленого зростання
2. Міжнародні фінансові потоки	<ul style="list-style-type: none"> — обсяг позик МБРР Україні — обсяг позик ЄБРР Україні — обсяг міжнародної технічної допомоги — обсяг коштів, отриманих від продажу одиниць встановленої кількості за Кіотським протоколом
3. Екологічні збори та платежі	<ul style="list-style-type: none"> — частка природоохоронних платежів у зведеному бюджеті України — структура екологічних платежів — структура платежів за користування ресурсами — структура цільових видатків на охорону навколишнього середовища

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

ВВД – використаний внутрішній видобуток
ВВП – внутрішній валовий продукт
ВНД – валовий національний дохід
ВООЗ – Всесвітня організація охорони здоров'я
ВРП – валовий регіональний продукт
ВСР – внутрішнє споживання ресурсів
Держземагентство – Державне агентство земельних ресурсів України
Держстат, Держкомстат – Державний комітет статистики України
ЄБРР – Європейський банк реконструкції та розвитку України
ЄЕК ООН – Європейська економічна комісія Організації Об'єднаних Націй
ЄС – Європейський Союз
ЄЦА – країни Європи і Центральної Азії (лише країни з перехідною економікою)
ЗМІ – засоби масової інформації
ІЗА – індекс забруднення атмосферного повітря
ІСЦ – індекс споживчих цін
КЦА – країни Центральної Азії
МБРР – Міжнародний банк реконструкції та розвитку України
Мінприроди – Міністерство екології і природних ресурсів України
Мінрегіонбуд – Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України
МОП – Міжнародна організація праці
МСКО – Міжнародна стандартна класифікація освіти
МТД – міжнародна технічна допомога
ОЕСР – Організація з економічного співробітництва і розвитку
ООН – Організація Об'єднаних Націй
ПЗФ – природно-заповідний фонд
ПКС – паритетна купівельна спроможність
С/г – сільське господарство, сільськогосподарський
СНД – Співдружність Незалежних Держав
США – Сполучені Штати Америки
ЦСхЄ – Центральна і Східна Європа
ЮНІСЕФ – Дитячий фонд Організації Об'єднаних Націй

I

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ КОНТЕКСТ

Багато індикаторів зеленого зростання опираються безпосередньо на взаємодію довкілля і економічного розвитку. Для обґрунтованого пояснення результатів такої взаємодії, необхідно оцінювати їх у порівнянні з соціально-економічними показниками розвитку. Окрім того, детальна інформація, необхідна для індикаторів зеленого зростання, часом є обмеженою, тому інформація про соціально-економічний контекст країни може стати, хоча і недосконалим, але важливим заміником.

Зайнятість та розвиток ринку праці лежить в основі стратегії зеленого зростання. Доведено зв'язок екологічних факторів, ринку праці, освіти, навчання та підвищення кваліфікації, дані щодо яких можуть бути використані для економічного моделювання. Тому ці показники є також важливими.

Моніторинг зеленого зростання здійснюється у взаємозв'язку з показниками соціально-економічного розвитку, об'єднаними в групи, які характеризують його економічний та соціальний компоненти.

Важливими з точки зору економічного компоненту моніторингу зеленого зростання є показники:

- **динаміки та структури валового внутрішнього продукту**, що включає обсяг,

темпи зростання та структуру валового внутрішнього продукту, темпи зростання національного внутрішнього доходу,

- **продуктивності**, що включає продуктивність праці,
- **міжнародної торгівлі**, що включає важливість міжнародної торгівлі (зокрема експорт та імпорт),
- **ціни на сировинні товари та споживчі ціни**.

Важливими з точки зору соціального компоненту моніторингу зеленого зростання є показники:

- **ринку праці**, що включає тенденції ринку праці, рівні економічно активного населення та безробіття,
- **соціально-демографічні характеристики**, що включає щільність населення, демографічне навантаження осіб похилого віку на працездатне населення та очікувану тривалість життя людини при народженні,
- **нерівності доходів населення**,
- **освіти**.

1.1. ДИНАМІКА ТА СТРУКТУРА ВАЛОВОГО ВНУТРІШНЬОГО ПРОДУКТУ

Внутрішній валовий продукт (далі – ВВП) – один із найважливіших показників розвитку економіки. Як валовий показник, він не враховує ні знецінення виробничих фондів, ні виснаження природних ресурсів. Але ВВП є найбільш широко використовуваним критерієм економічного зростання і залишається основною величиною для макроекономічного управління й економічної діяльності.

Валовий національний дохід (ВНД) є економічним індикатором, який відображає сукупну величину валових первинних доходів усіх інституційних секторів економіки, одержаних від суб'єктів економічної діяльності національної економіки та інших країн світу.

Індикаторами економічного розвитку є:

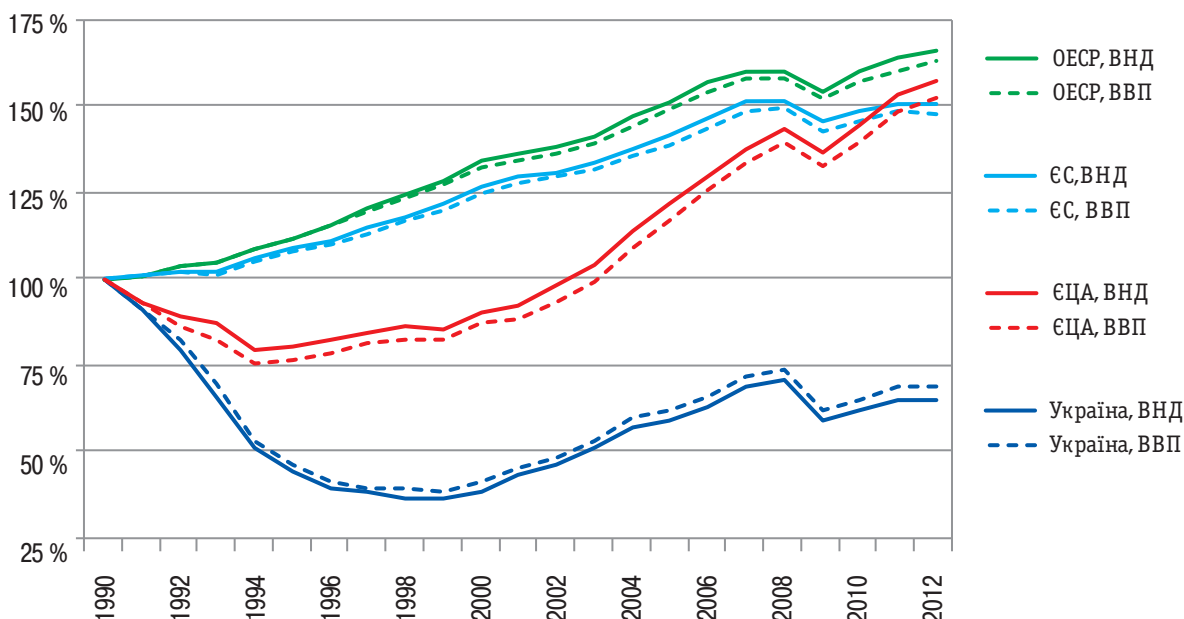
- **індекс реального ВВП**, який базується на прив'язці до постійної величини долара США без врахування інфляції та постійній величині паритетної купівельної спроможності (далі – ПКС). Розраховується у відсотковому співвідношенні до 1990 року, як базового, постійна величина долара США береться за 2005 рік,
- **індекс ВНД**, базується на прив'язці до

долара США без врахування інфляції та постійній величині паритетної купівельної спроможності. Розраховується у відсотковому співвідношенні до 1990 року, як базового, постійна величина долара США береться за 2005 рік,

- **зміни у структурі ВВП** відображають частку сільського господарства, промисловості та сфери послуг у ВВП через відсоток змін між середньою величиною 1990-1992 і 2008-2010 роками. Структура ВВП включає сільське господарство (у т.ч. мисливство, лісове господарство та рибальство), промисловість (зокрема переробну, видобувну, будівельну та енергетичну промисловість) та сферу послуг (окрім послуг фінансового посередництва, що не вимірюються прямим чином).

Протягом 1990-2012 років індекс ВВП і ВНД поступово та постійно зростає як у країнах ЄС, так і ОЕСР. У країнах Європи та Центральної Азії, що розвиваються, з 1990 року по 2002 рік відбувся спад ВВП та ВНД, після чого спостерігається їх зростання. Для країн розглядуваних регіонів (ЄС, ОЕСР, Європи і Центральної Азії (країни, що розвиваються)) чергове падіння показників відбулося у 2009 році. Проте станом на 2012 рік ВВП та ВНД зріс і перевищує їхній розмір 1990 року.

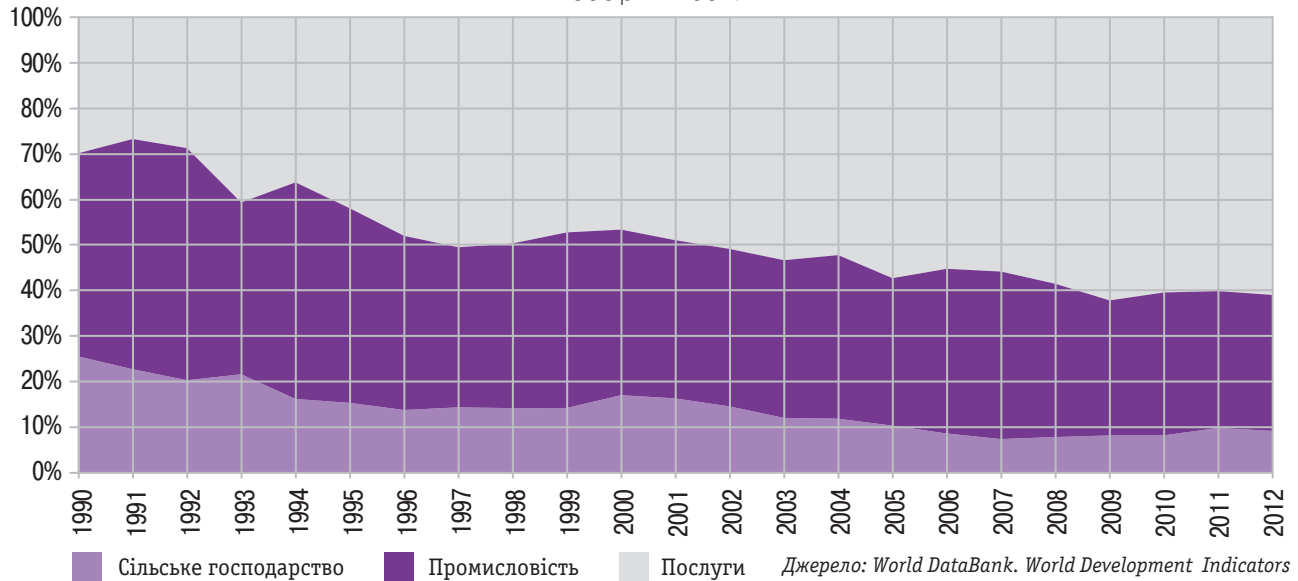
Індекси ВВП і ВНД, Україна і світ
1990 рік = 100%

Джерело: World DataBank. World Development Indicators

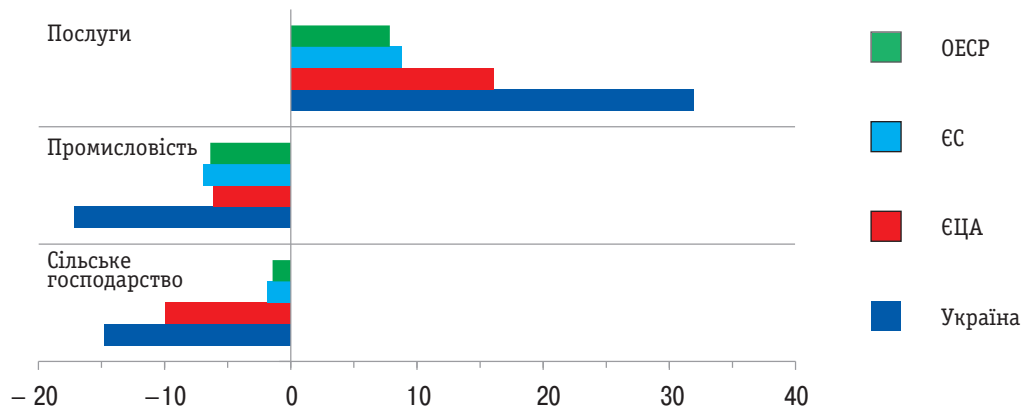
Структура ВВП України

1990 рік = 100%

Структура ВВП, Україна і світ

різниця між 1990 - 1992 і 2008 - 2010 рр., %

З 1990 року в Україні відбувається падіння ВВП та ВНД, а з 2003 року – поступове нарощування їхніх показників. Не зважаючи на вказане, протягом усього періоду існування незалежної України, показники ВВП та ВНД не зрівнялися з їх показниками 1990 року. Так, індекс ВВП України у 2012 році є меншим на 30% у порівнянні з 1990 роком. Окрім того, на відміну від розглядуваних регіонів в Україні протягом досліджуваного періоду розмір індексу ВНД є дещо більшим від розміру індексу ВВП.

За період 1990-2012 років відбувся перерозподіл частки сільського господарства, промисловості та сфери послуг у структурі ВВП України. У 1990 році в Україні спостерігається відносна співрозмірність між сільським господарством і сферою послуг (25,6% і 29,9%) та більша частка промисловості у структурі ВВП України (відповідно – 44,6%). Уже у 2012

році частка сільського господарства у структурі ВВП України зменшується майже у три рази, а частка сфери послуг навпаки збільшується у два рази.

У країнах регіонів ЄС, ОЕСР, Європи і Центральної Азії (країни, що розвиваються) та Україні в період 2008-2010 років середня частка сфери послуг в утворенні ВВП збільшується, а середня частка промисловості та сільського господарства зменшується у порівнянні з трирічними періодом 1990-1992 років. Але пропорції змін в Україні є суттєво більшими. Так, середня частка сфери послуг у структурі ВВП України збільшилася на 32%, а в ЄС і ОЕСР – відповідно лише на 9% і 8%. Середня ж частка сільського господарства та промисловості у структурі ВВП України зменшилася на 15% і 17%, в ЄС – лише на 2% і 7%, а в ОЕСР – лише на 1% і 6%.

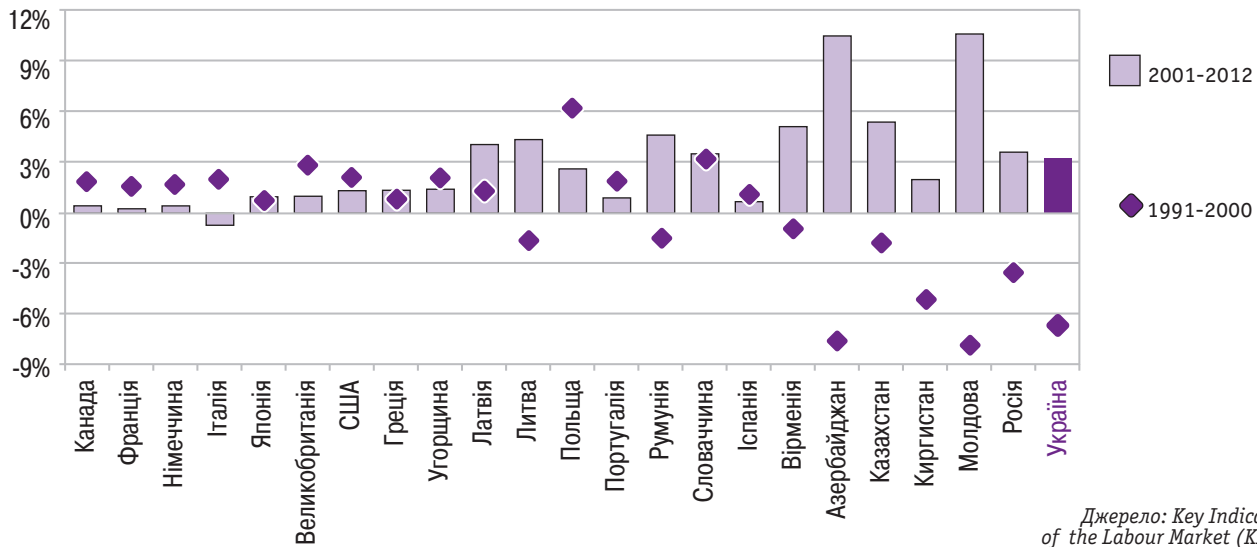
1.2. ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ

Продуктивність праці є узагальнюючим показником результативності праці, що характеризує ефективність її витрат у виробництві та сфері послуг, та визначається як відношення ВВП в економіці в цілому до кількості зайнятих осіб. Для проведення порівнянь продуктивності праці в Україні та інших країнах використовуються показники ВВП за ПКС.

Для моніторингу продуктивності праці використано індикатор:

- **середньорічного темпу зростання продуктивності праці.** Індикатор розраховується як відношення ВВП до затрат праці (якими є загальна кількість зайнятих осіб серед осіб, зайнятих у сфері матеріального виробництва), обраховується за період 1991-2000 та 2001-2012 роки та виражається у %.

Продуктивність праці, Україна й окремі країни
середньорічні темпи росту

Джерело: Key Indicators of the Labour Market (KILM)

Динаміка середньорічного темпу зростання продуктивності праці за період 1991-2000 та 2001-2012 роки дозволяє виокремити групу країн, в яких цей показник знизився. Серед них: Канада, Франція, Німеччина, Італія, Великобританія, США, Польща, Португалія, Угорщина. Водночас простежується тенденція збільшення середньорічного темпу росту продуктивності праці у низці країн (зокрема, Литва, Вірменія, Азербайджан, Казахстан, Киргизстан, Росія). У цю групу також входить Україна, відмінність між показниками якої (-6,6% у 1991-2000 роках і 3,3% у 2001-2012 роках) становить 9,9 одиниць, чим поступається лише Казахстану та Киргизстану.

1.3. МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ

Торгівля має великий вплив на розвиток економіки. Важливість міжнародної торгівлі для країн залежить від розміру їх економік.

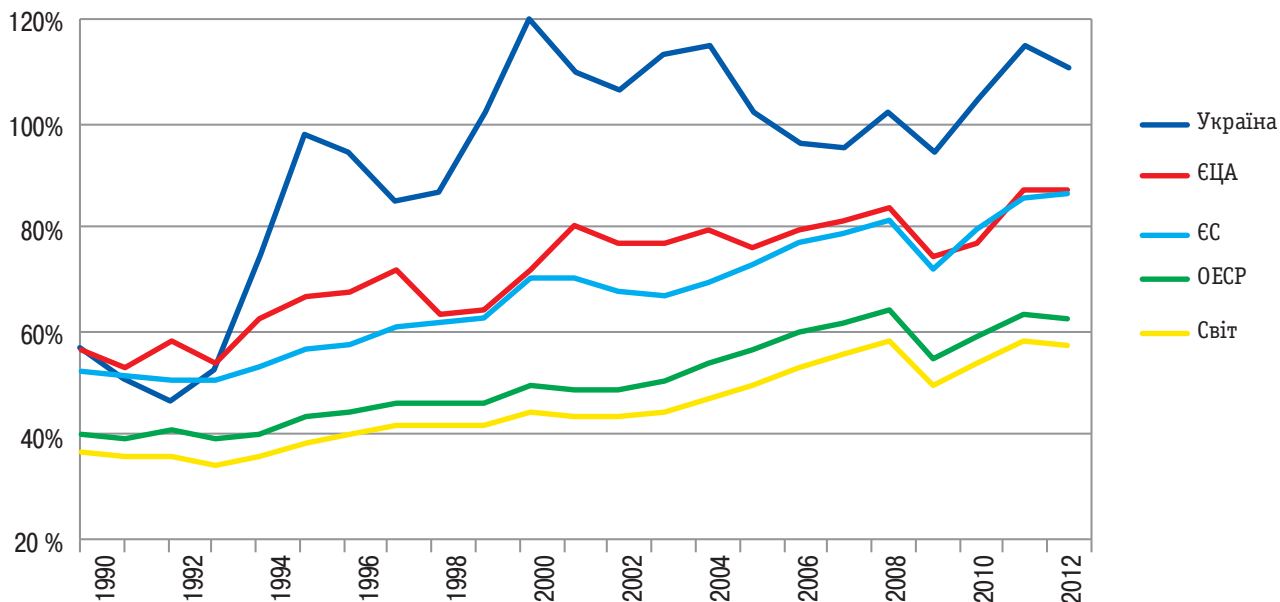
Для моніторингу використано індикатор:

- **важливості міжнародної торгівлі,** який враховує усі торгівельні потоки експорту та імпорту товарів і послуг у співвідношенні до ВВП. Розраховується як співвідношення усього експорту та імпорту товарів і послуг до ВВП. Індикатор виражений як середньостатистична величина за періоди 1990-2000 та 2001-2012 роки у %.

В Україні та країнах регіону (Європи та Центральної Азії (країни, що розвиваються), ЄС, ОЕСР), як і світу загалом, важливість міжнародної торгівлі за період 2001-2012 роки зросла у порівнянні з 1990-2000 роками. Різниця між її величинами змінюється, зокрема в ОЕСР і світі загалом становить відповідно 12% і 14%, в ЄС та країнах Європи і Центральної Азії (країнах, що розвиваються) – 18% та 19%. В Україні ріст для показника важливості міжнародної торгівлі за порівнювані періоди становить 27%.

Динаміка міжнародної торгівлі, Україна і світ

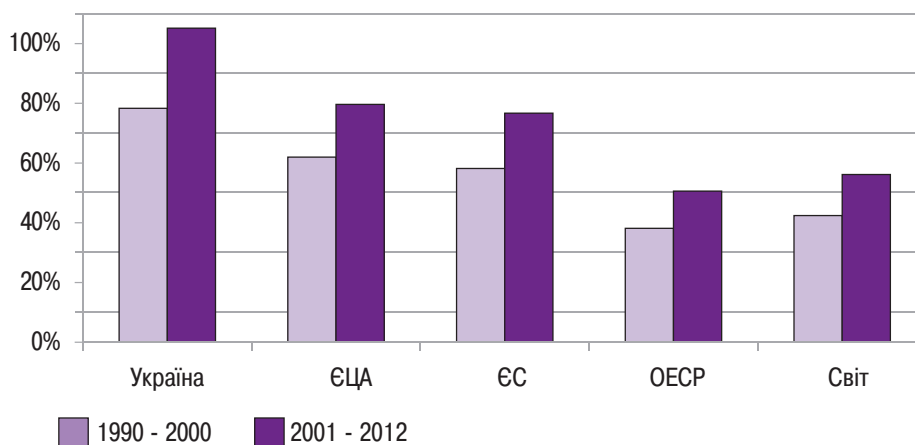
1990-2012 роки, до попереднього року

Джерело: World DataBank. World Development Indicators

Важливість міжнародної торгівлі, Україна і світ

увесь імпорт та експорт до ВВП

Джерело: World DataBank. World Development Indicators

Важливість міжнародної торгівлі для України протягом 1990-2012 років змінювалася, зокрема найнижчою була у 1992 році (становила 46%), а найвищою у 2000 році (становила 120%). Починаючи з 1994 року і по сьогодні, важливість міжнародної торгівлі для України є вищою порівняно з країнами регіону ОЕСР, ЄС, Європи і Центральної Азії (країнах, що розвиваються) та світу загалом.

І.4. ЦІНИ НА СИРОВИННІ ТОВАРИ ТА СПОЖИВЧІ ЦІНИ

Ціни на сировинні товари безпосередньо стосуються важливих природних ресурсів, таких як мінерали чи органічне паливо. Ціни можуть бути важливим показником, зокрема довготривале коливання цін може означати дефіцит ресурсів або їх достатню кількість, що, у свою чергу, може впливати на практику господарювання.

Ціни на сировинні товари означають ціни на продовольство і паливо, що продаються на світовому

ринку. **Індекс світових цін** є відносним індикатором, що відображає динаміку цін. За базовий рік взято 2010.

Нестабільність цін впливає на структурні складові економіки. Переробна та гірничодобувна промисловість і сільське господарство традиційно більше реагують на потрясіння попиту і пропозиції. Зміни економічної діяльності призводять до навантаження на довілля, зокрема в країнах, орієнтованих на енергомістку промисловість та ресурсомістку видобувну промисловість.

Коливання цін на продовольство і паливо спостерігається з 2000 року, з 2003 по 2008 роки простежується їх ріст (особливо цін на добрива) і в наступний рік різке падіння. У 2011 році відбулося повторне зростання цін на сировинні товари з незначним зменшенням у наступні роки.

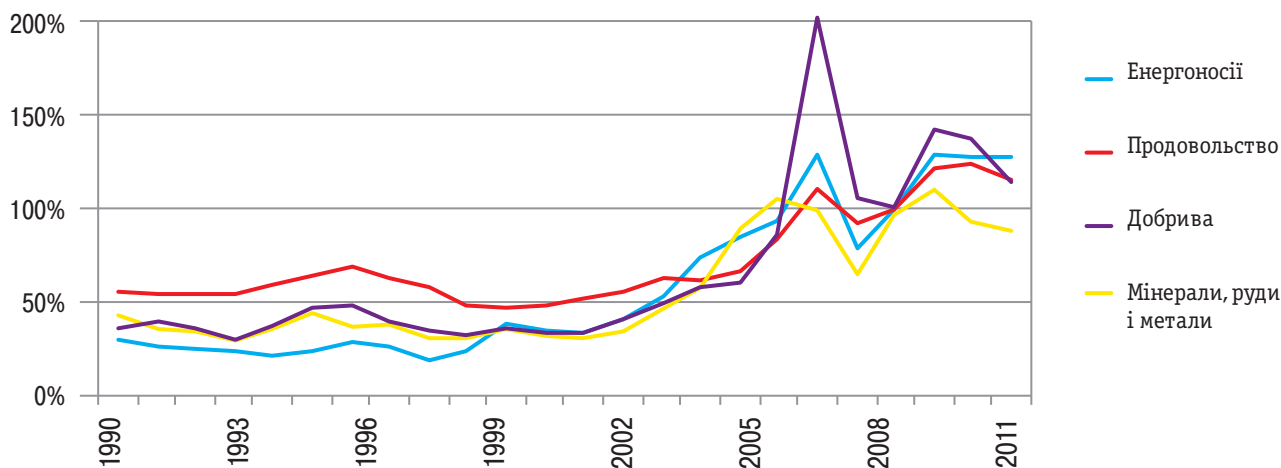
Індекс споживчих цін є важливим індикатором, який характеризує рівень інфляції і використовується для вирішення багатьох питань державної політики, аналізу і прогнозу цінових процесів в економіці, перегляду розмірів грошових доходів населення, рішення правових спорів, перерахунку показників системи національних рахунків у постійні ціни.

Індекс споживчих цін (ІСЦ) — показник, який характеризує зміни у часі загального рівня цін на товари та послуги, що купує населення для невикористаного споживання. Відображає зміни вартості фіксованого набору споживчих товарів та послуг у поточному періоді порівняно з базовим.

Протягом 2001-2013 років в Україні відбувалися коливання ІСЦ, але він не мав таких самих масштабів як до 2000 року. ІСЦ на усі товари та послуги у 2013 році становив 100,5% до попереднього року.

Індекс цін на сировинні товари, Україна

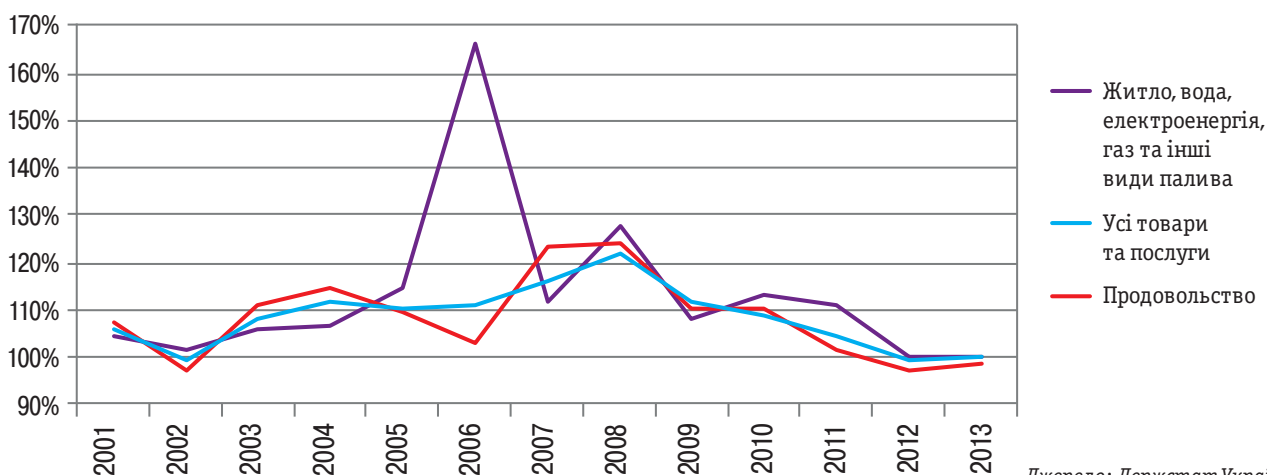
2010 р. = 100%

Джерело: World Bank. Commodity Price Data (The Pink Sheet)

Індекс споживчих цін, Україна

% до попереднього року

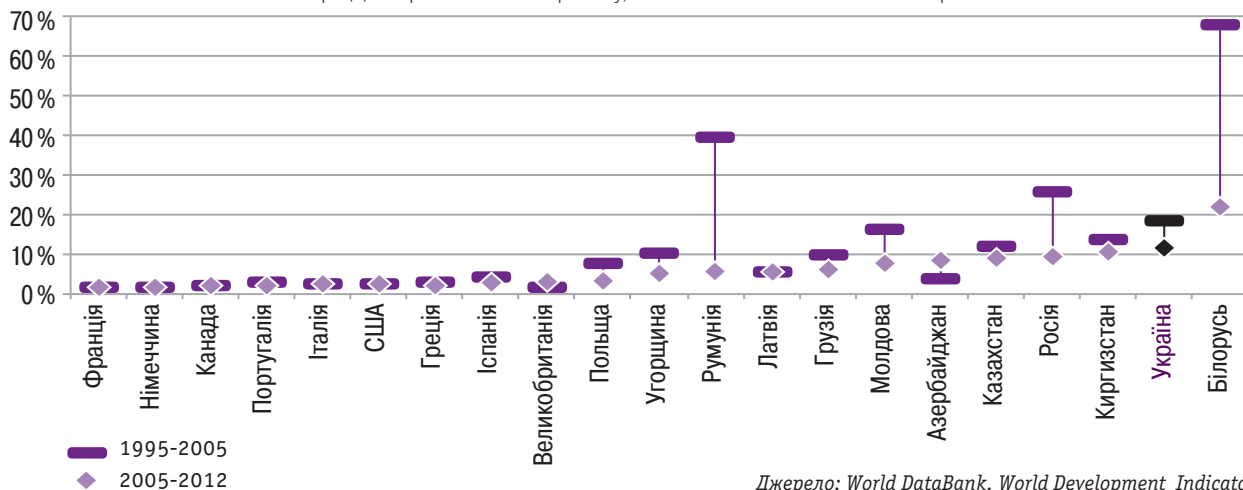

Джерело: Держстат України

Вагова структура ІСЦ, Україна, 2013 р.

Індекс споживчих цін, Україна й окремі країни середньорічний темп росту, 1995-2005 та 2005-2012 роки

1.5. ДИНАМІКА РИНКУ ПРАЦІ

Динаміка ринку праці вимірюється такими індикаторами:

- **рівень економічної активності**, вимірює частку економічно активного населення працездатного віку. Він відображає інформацію про відносну величину наявності робочої сили, здатної виробляти товари та надавати послуги.

Рівень економічної активності населення є відносним показником щодо питомої ваги робочої сили. Визначається як відношення (у відсотках) кількості економічно активного населення певної вікової групи до всього населення зазначеного віку. Економіч-

У 2006 році спостерігалось значне зростання ІСЦ на житло, воду, електроенергію та інші види палива.

Оцінюючи вагову структуру для розрахунку ІСЦ в Україні, спостерігається тенденція переважання в ній ІСЦ на продукти харчування та безалкогольні напої (51-55% у період 2007-2013 роки). ІСЦ на електроенергію, газ та інші види палива становив 7% (у 2008 році – 8%).

Середньорічний темп росту індексу споживчих цін в Україні за 2005-2012 роки зменшився у порівнянні з 1995-2005 роками і становить 11%. Цей показник порівняно з країнами ОЕСР є вищим і за його величиною Україна перебуває у групі країн СНД.

но активне населення складається з населення, яке впродовж певного періоду часу забезпечує пропозицію робочої сили на ринку праці. Це зайняте та безробітне населення. Рівень зайнятості є показником аналізу зайнятого населення, що розраховується як відношення (у відсотках) кількості зайнятого населення певної вікової групи до всього населення зазначеного віку,

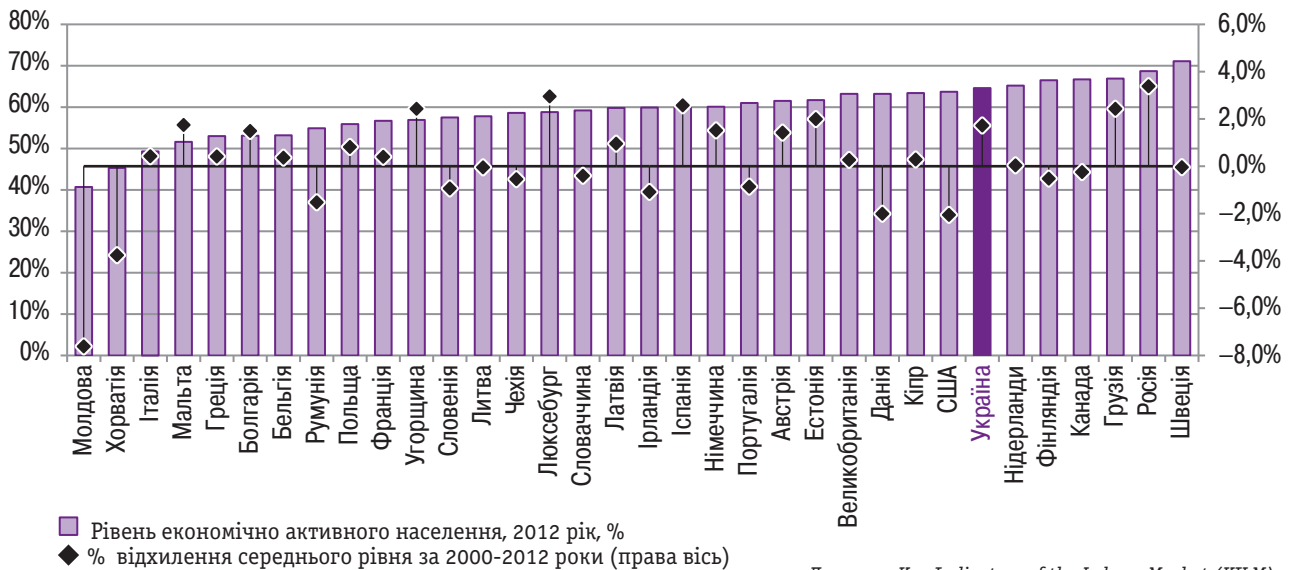
- **рівень безробіття**, який відображає частку безробітного населення від працездатного населення. Високий і постійний рівень безробіття означає невикористання у повній мірі одного з найбільш економічно важливих ресурсів – трудового і людського капіталу. Побічно, це є невикористанням потенціалу економічного зростання.

Динаміка ринку праці, Україна

2000 р. = 100 %

Рівень економічно активного населення, Україна й окремі країни

Рівень безробіття населення (за методологією Міжнародної організації праці (МОП)) розраховується як відношення (у відсотках) кількості безробітних певної вікової групи до економічно активного населення відповідного віку.

Рівень економічно активного населення в Україні характеризується стабільністю, відхилення величини якого протягом 2000-2013 років є незначним, а на кінець періоду дещо навіть зростає. Ріст цього індикатора у 2013 році становив 102,85% порівняно з 2000 роком.

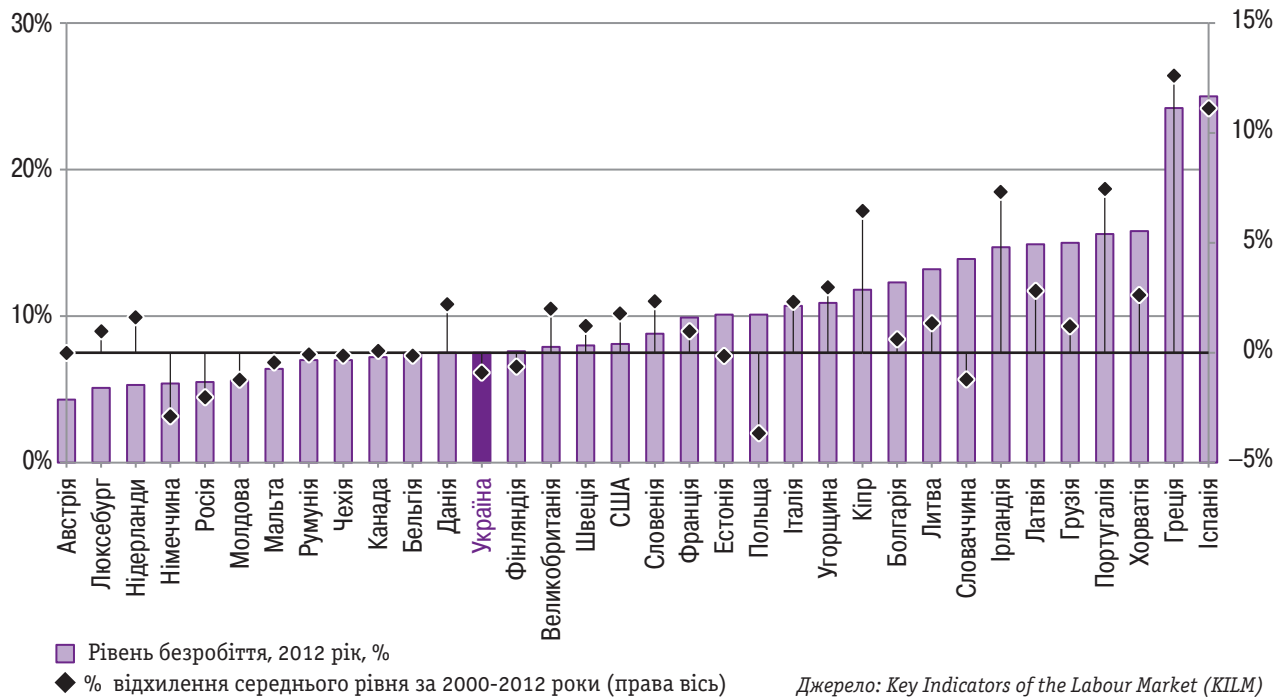
Рівень економічно активного населення в Україні у 2012 році становив 64,6%, що є високим порівняно з окремими країнами G7, ОЕСР та СНД. Також наявний ріст рівня економічно активного населення

в Україні порівняно з середнім його значенням за період 2000-2012 роки та становить 2%, поступаючись Іспанії, Люксембургу та Росії, показник яких становить 3%.

Рівень безробіття в Україні з 2000 року зменшився і в 2007 та 2008 роках становив 55,17%. У 2009 році відбувся кардинальний ріст його величини (збільшилася на 20,69%). Але у наступні роки рівень безробіття зменшується і в 2013 році становить 62,07% від рівня безробіття у 2000 році.

Рівень безробіття в Україні у 2012 році є меншим порівняно з окремими країнами G7, ОЕСР та СНД і зменшився на 1% від середнього показника за період 2000-2012 роки, поступаючись Росії (-2%), Німеччині (-3%) та Польщі (-4%).

Рівень безробіття, Україна й окремі країни

I.6. СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

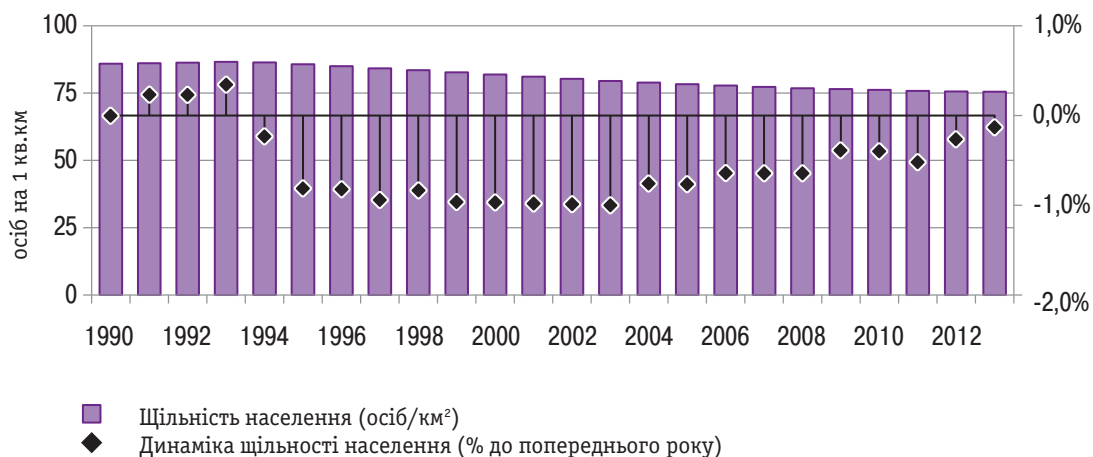
Соціально-демографічна характеристика країни висвітлюється за допомогою таких індикаторів:

- щільність населення,
- рівень демографічного навантаження людей старшого віку на працездатних осіб та
- очікувана тривалість життя при народженні.

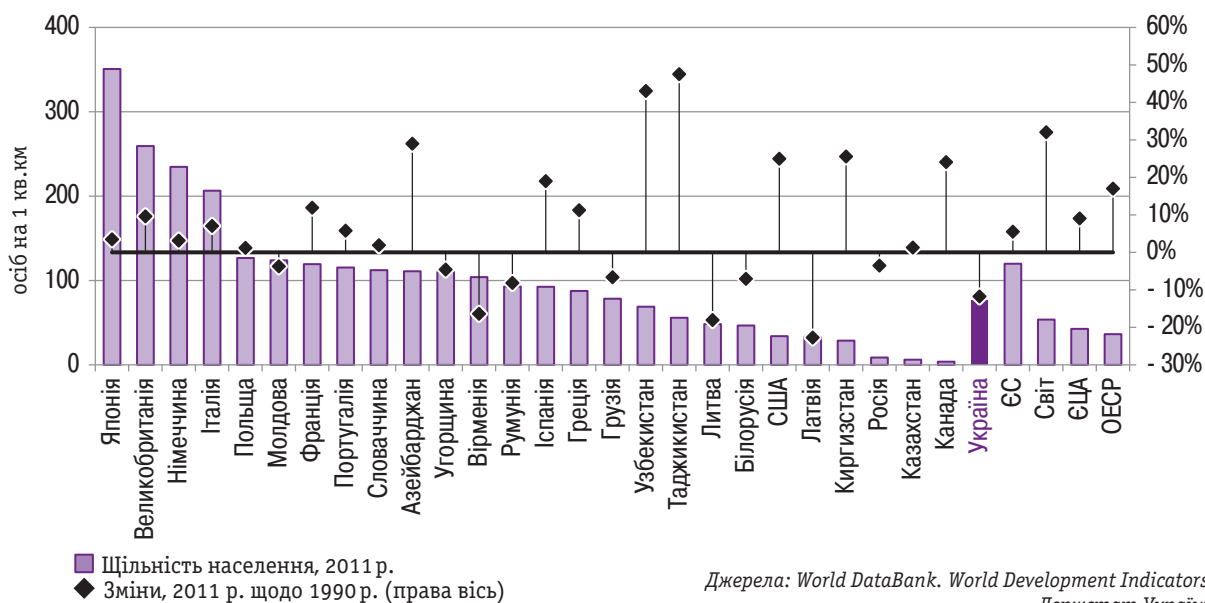
Щільність населення відображає ступінь населеності певної території, розрахованої діленням чисельності наявного населення на площу території країни в цілому чи окремого регіону. Цей індикатор дає перше враження про соціально-демографічний розвиток країни. Щільність населення виражається у величині кількості осіб на 1 км².

Демографічне навантаження дає узагальнюючу кількісну характеристику вікової структури населення, яка показує навантаження на суспільство

Щільність населення, Україна

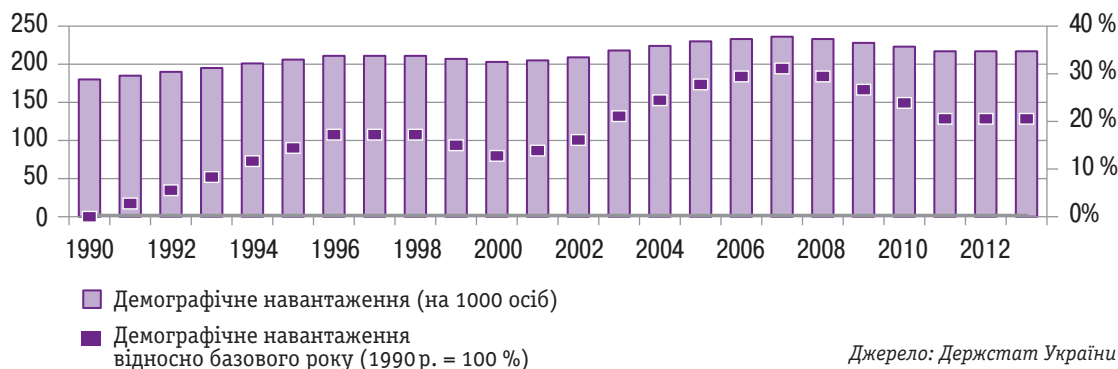
Щільність населення, Україна і світ

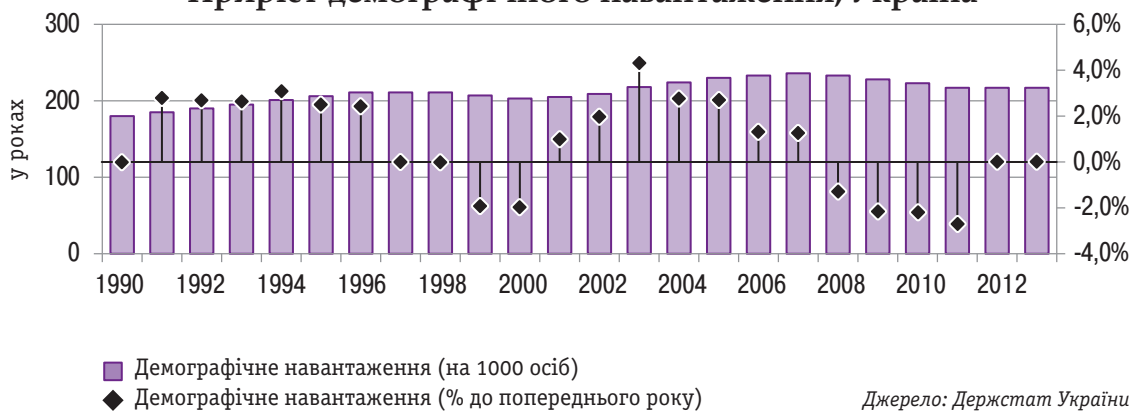
непродуктивним населенням. **Показник рівня демографічного навантаження людей старшого віку на працездатних осіб** – є відношенням кількості людей старшого віку до кількості осіб працездатного віку. Вікові межі цих груп населення з врахуванням осо-

бливостей конкретної країни можуть різнитися. Так, в Україні населенням працездатного віку є населення у віці 15–64 роки, а людьми похилого віку є особи у віці 65 років і старше.

Демографічне навантаження, Україна

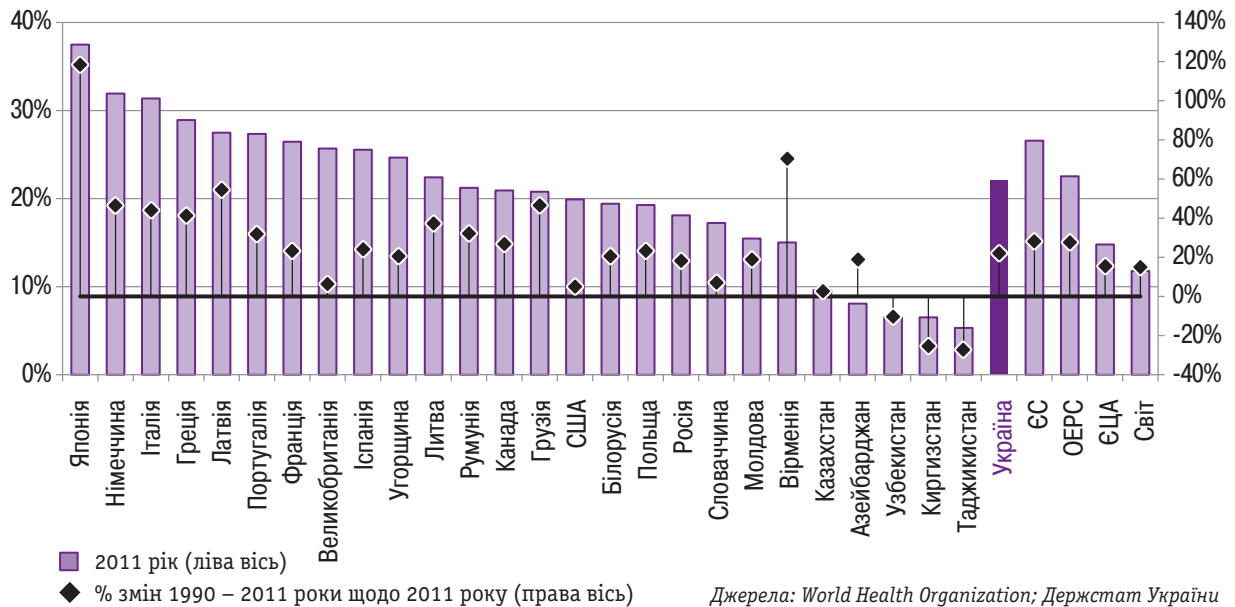

Приріст демографічного навантаження, Україна

Демографічне навантаження, Україна і світ

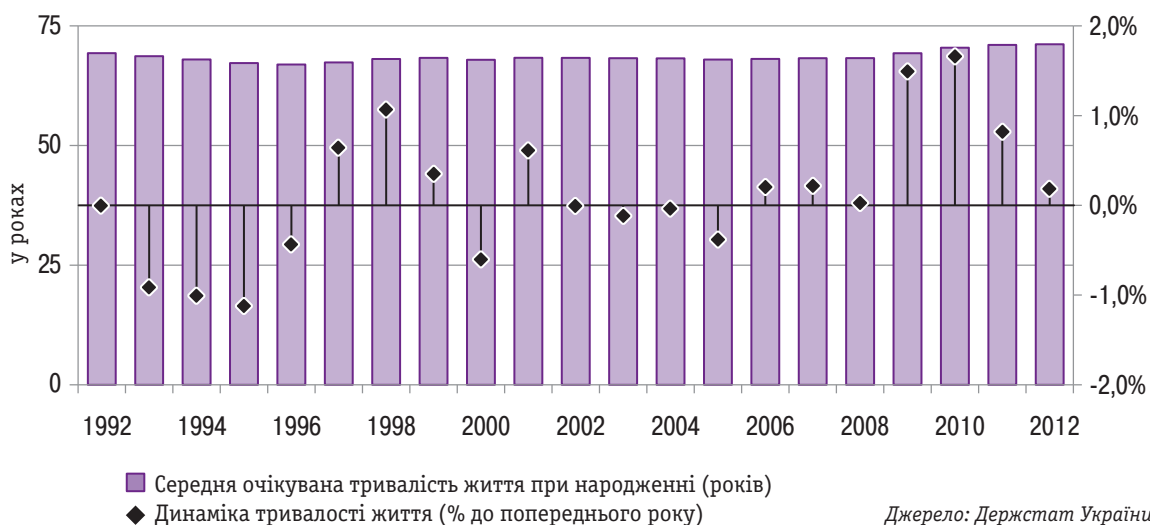

Здоров'я є важливим елементом для добробуту та економічного розвитку. Ризики для здоров'я, що пов'язані з низькою якістю стану довкілля, такі як хронічні захворювання, інфекційні захворювання, захворювання від нещасних випадків, зменшують добробут населення та покладають економічні затрати на домогосподарства, підприємства та економіку країни загалом. Тому для моніторингу зеленого зростання ОЕСР використовує індикатор рівня тривалості здорового життя. Цей показник неможливо розрахувати для України у зв'язку з відсутністю статистичної інформації. Для моніторингу пропо-

нується використати показник середньої очікуваної тривалості життя при народженні, який використовується Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ).

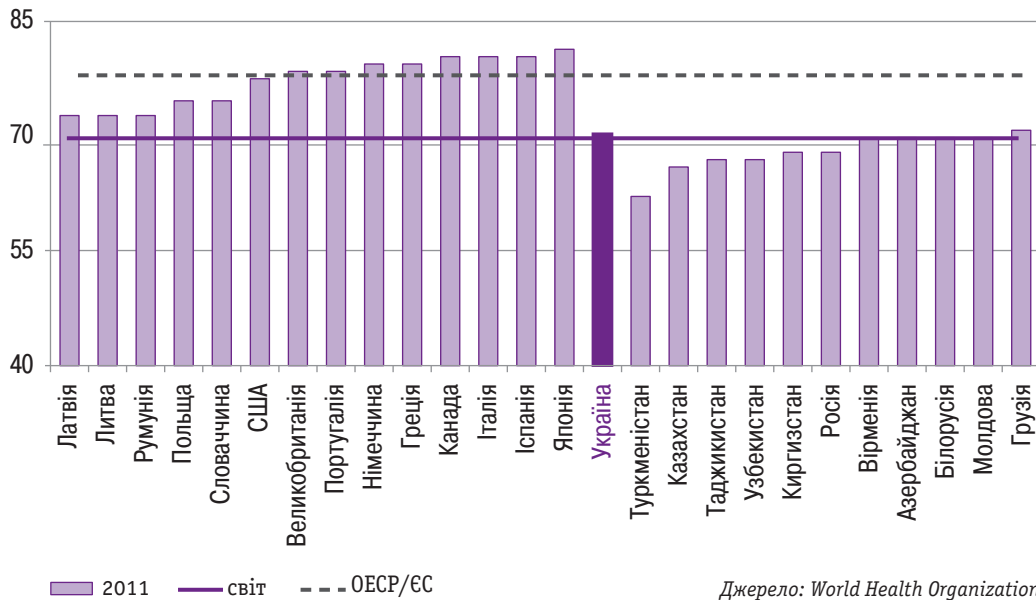
Індикатор середньої очікуваної тривалості життя при народженні є кількістю років, які в середньому належить прожити даному поколінню народжених за умови, що протягом всього життя цього покоління (при переході його від одного віку до іншого) рівень смертності в кожній віковій групі буде дорівнювати сучасному рівню смертності населення цих вікових груп.

Очікувана тривалість життя, Україна

Очікувана тривалість життя при народженні, Україна і окремі країни, 2011 р.

Джерело: World Health Organization

Протягом 1990-2013 років, за виключенням 1991-1994 років, щільність населення в Україні зменшувалася. У 2013 році вона становила 76 осіб на км², що складає 87,9% від рівня 1990 року. Проте, порівнюючи дані приросту до попереднього року, в останні роки спостерігається поступовий ріст щільності населення.

За абсолютними величинами щільність населення України у 2011 році (76 осіб на км²) є вищою порівняно з країнами регіону ОЕСР (36 осіб на км²), Європи і Центральної Азії (країни, що розвиваються) (43 особи на км²) та світу загалом (54 особи на км²), але відчутно поступається країнам ЄС (120 осіб на км²).

Демографічне навантаження людей старшого віку на працездатних осіб в Україні за період 1990-2013 років зростало. У 2013 році становило 120,6% від рівня 1990 року. В останні роки величина демографічного навантаження зменшилася у порівнянні з попередніми роками і тримається на одному рівні (217 людей похилого віку на 1000 осіб працездатного населення).

Тенденція росту демографічного навантаження людей старшого віку на працездатних осіб характерна не лише для України, але і для країн регіону ОЕСР, ЄС, Європи та Центральної Азії (країни, що розвиваються) та світу загалом. Зменшення його величини у 2011 році порівняно з 1990 роком відбулося в Узбекистані, Киргизстані та Таджикистані. У 2011 році за абсолютними величинами демографічного навантаження Україна наблизилася до показника ОЕСР, але він є меншим, ніж в ЄС.

Середня очікувана тривалість життя при народженні в Україні за період 1991-2012 років поступово зростала і досягнула у 2012 році 71 рік, що становить 102,7% порівняно з 1990 роком. За цим показником Україна досягнула рівня показника світу загалом, але поступається рівню ЄС та ОЕСР, де тривалість життя у 2011 році становила 80 років. Схожа ситуація спостерігається у країнах СНД, де очікувана тривалість життя при народженні є рівною або наближеною до показника світу загалом, але значно меншою від показників ОЕСР та ЄС.

1.7. НЕРІВНІСТЬ ДОХОДІВ

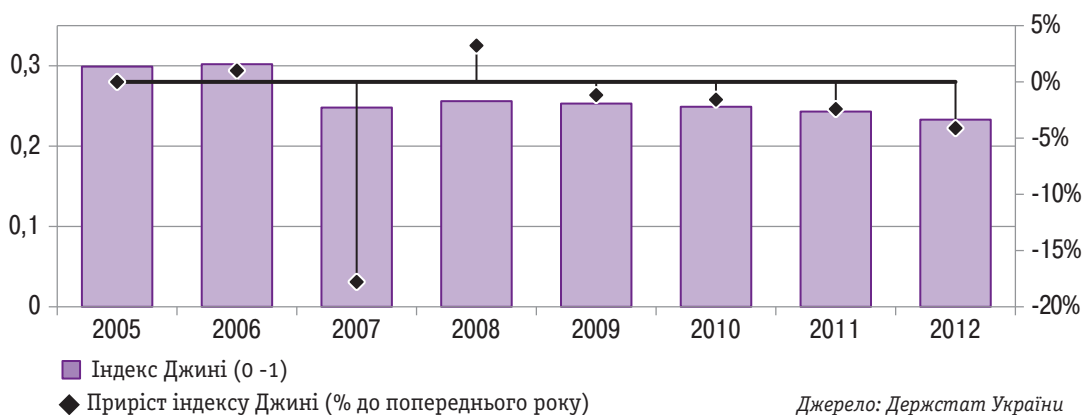
Розподіл доходів серед населення у ринковій економіці дозволяє вирішити низку економічних і соціальних проблем. Одним з показників визначення рівня нерівності розподілу доходів серед населення є індекс Джині.

Коефіцієнт нерівності розподілу доходів серед населення або концентрації доходів, індекс Джині — відображає ступінь відхилення фактичного розподілу доходів за чисельно рівними групами населення від лінії їх рівномірного розподілу. Статистична міра

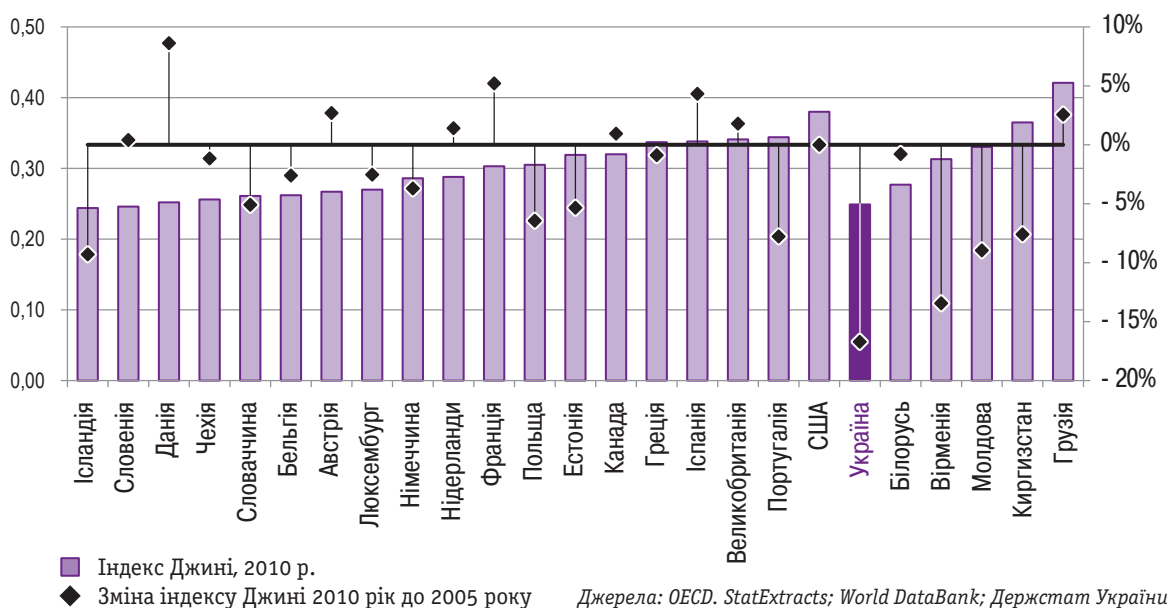
рівності доходів коливається від 0 до 1, при цьому значення 0 – відображає повну рівність доходів у всіх групах населення, 1 – повну нерівність, коли весь дохід належить одній особі.

За 2005-2012 роки індекс Джині в Україні змінювався, його величина поступово знизилася на кінець періоду. У 2012 році індекс Джині становив 0,233, що складає 77,9% його величини у 2005 році, а приріст до 2011 року зменшилася на 4,1%. Зменшення величини індексу Джині в Україні спостерігається і в порівнянні з окремими країнами ОЕСР та СНД.

Нерівність доходів (індекс Джині), Україна

Нерівність доходів (індекс Джині), Україна й окремі країни

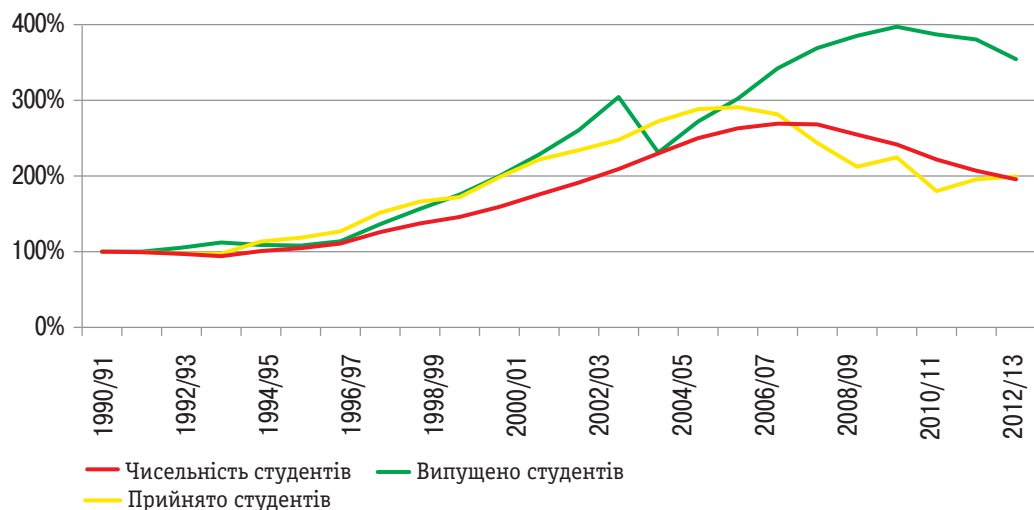
I.8. ОСВІТА

Розвиток людського капіталу сам по собі є рушієм зростання. Освіта стимулює зміни у поведінці та підвищення навиків, включаючи освоєння й удосконалення екологічно дружніх виробництва, товарів і технологій. Рівень освітньої підготовки можна оцінити за допомогою рівня доступу до освіти та рівня освіти.

Доступ до освіти є індикатором, що відображає інвестиції держави у людський капітал та вимірюється кількістю студентів, що навчаються у вищих навчальних закладах (5А за Міжнародною стандартною класифікацією освіти), до населення віком 20-29 років та виражається відсотковому співвідношенні. Рівень освіти вимірюється часткою осіб, що закінчи-

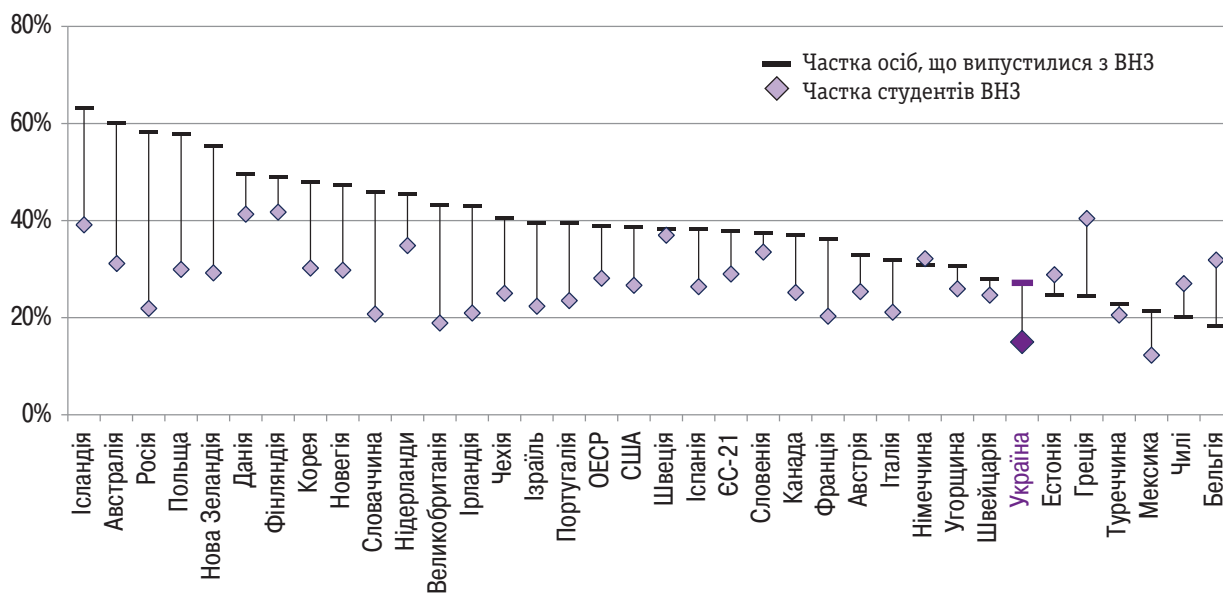
Динаміка освітньої підготовки, Україна

1990/1991 н.р.=100%, ВНЗ III – IV рівня акредитації

Джерело: Держстат України

Освіта: доступ та рівень, Україна і світ, 2011 р.

Джерела: OECD. Education at a Glance; Держстат України

ли вищі навчальні заклади (5А за МСКО) щодо усіх студентів, які в них навчаються.

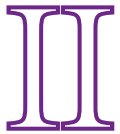
Динаміка освітньої підготовки в Україні за 1990-2014 навчальні роки змінювалася, їй були характерні виражені періоди росту і падіння. З 2008/2009 навчального року зменшується як кількість осіб, що поступили до вищих навчальних закладів (III-IV рівнів акредитації), так і кількість студентів, що навчалися в них. На відміну від цих показників кількість випускників зменшилася у 2004/2005 навчальному році із зростанням у наступні роки і деяким падінням в кінці періоду, що розглядається.

Порівняно з 1990-91 роками, число осіб, прийнятих до вищих навчальних закладів України (III-IV

рівнів акредитації, 5А за МСКО), складає 199,4%, осіб, що навчалися в них, – 195,6%, а випускників – 354,3%. Не зважаючи на ці внутрішньо-національні показники, у порівнянні з країнами ОЕСР показники України є низькими. Так, у 2011 році за кількістю студентів вищих навчальних закладів України (III-IV рівнів акредитації, 5А за МСКО) віком 20-29 років становила 15% від усього населення відповідної вікової групи. Частково це пояснюється тим, що значна кількість студентів таких закладів є віком 17-22 роки. Відсоток випускників щодо усіх студентів таких закладів становив 27%, у більшості ж країн ОЕСР він є вищим.

ДЖЕРЕЛА

- Key Indicators of the Labour Market (KILM). Eight edition. – International Labour Organisation, 2013. // www.ilo.org/empelm/what/WCMS_114240/lang-en/index.htm.
- OECD (2013). Education at a Glance 2013: OECD Indicators. // [www.oecd.org/edu/eag2013%20\(eng\)--FINAL%2020%20June%202013.pdf](http://www.oecd.org/edu/eag2013%20(eng)--FINAL%2020%20June%202013.pdf).
- World DataBank. World Development Indicators. // databank.worldbank.org/data/databases.aspx.
- World Bank. Commodity Price Data (The Pink Sheet). // econ.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/EXTDECPROSP/ECTS/0,,contentMDK:21731023~menuPK:538203~pagePK:64165401~piPK:64165026~theSitePK:476883~isCURL:Y,00.html.
- World Development Indicators: Exchange rates and prices. // wdi.worldbank.org/table/4.16#.
- World Health Organization. Mortality and global health estimates. // apps.who.int/gho/data/view.main.680?lang=en.
- Державна служба статистики України. Демографічна ситуація. Населення (1990-2013). // www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html.
- Державна служба статистики України. Демографічний щорічник «Населення України за 2012 рік». – Київ: ТОВ «Август Трейд», 2013. – 449 с. // www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publnasel_u.htm.
- Державна служба статистики України. Статистична інформація «Вагова структура для розрахунку ІСЦ». // www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/ct/isc/vs_08_u.htm.
- Державна служба статистики України. Статистична інформація «Освіта: Вищі навчальні заклади». // www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html.
- Державна служба статистики України. Статистична інформація «Основні показники ринку праці (річні показники)». // www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/rp/ean/ean_u/osp_rik_07u.htm.
- Державна служба статистики України. Статистичний бюлетень «Економічна активність населення України 2012». — Київ-2013. — 204 с. // ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ11_u.htm.
- Державна служба статистики України. Статистичний бюлетень «Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2011/2012 навчального року». // www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/15/Arch_vnz_bl.htm.
- Державна служба статистики України. Статистичний бюлетень «Розподіл постійного населення України за статтю та віком. Станом на 1 січня 2012 року» // www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/13/Arch_rpn_zb.htm.
- Державна служба статистики України. Статистичний збірник «Індекси споживчих цін» / Державна служба статистики України. – Київ: – ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2013. – 185 с.
- Державна служба статистики України. Статистичний збірник «Індекси споживчих цін на товари та послуги у 2001-2013». // www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/ct/cn_rik/icsR/iscR_u/isc_tp_gr_u_.htm.
- Державна служба статистики України. Статистичний збірник «Індекси споживчих цін». – Київ: , ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2009. – 180 с.
- Державна служба статистики України. Статистичний збірник «Соціальні індикатори рівня життя населення». – Київ: Державна служба статистики України, 2009, 2010, 2011, 2012. // ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publposl_u.htm.

ЕКОЛОГІЧНА ТА РЕСУРСНА ІНТЕНСИВНІСТЬ ЕКОНОМІКИ

Центральним елементом зеленого зростання є екологічна та ресурсна інтенсивність виробництва та споживання, їх розвиток у часі та просторі та в рамках окремих секторів. Розуміння тенденцій та причин цього розвитку є необхідною складовою розробки політики зеленого зростання.

Розвиток у цій сфері можна простежити за допомогою співвідношення між використанням екологічних послуг у виробництві (використання природних ресурсів та сировини, включаючи енергію, утворення забруднюючих речовин) та виробленою продукцією, а також за допомогою виявлення тенденцій розмежування між виробництвом та екологічними послугами.

Найважливішими для зеленого зростання є:

- **Вуглецева та енергетична інтенсивність**, яка характеризує, серед іншого, взаємодію із зміною клімату, глобальним вуглецевим циклом, а також екологічну й економічну ефективність використання енергетичних ресурсів у виробництві та споживанні, та свідчить про результати політик, що стимулюють низьковуглецеві технології та зелену енергетику;
- **Ресурсна інтенсивність**, яка характеризує екологічну та економічну ефективність використання природних ресурсів та матеріалів у виробництві та споживанні, та свідчить про результати політик та заходів, що сприяють ресурсній продуктивності та сталому використанню матеріалів в усіх секторах.

II.1. ВУГЛЕЦЕВА ІНТЕНСИВНІСТЬ

Індикаторами виступають:

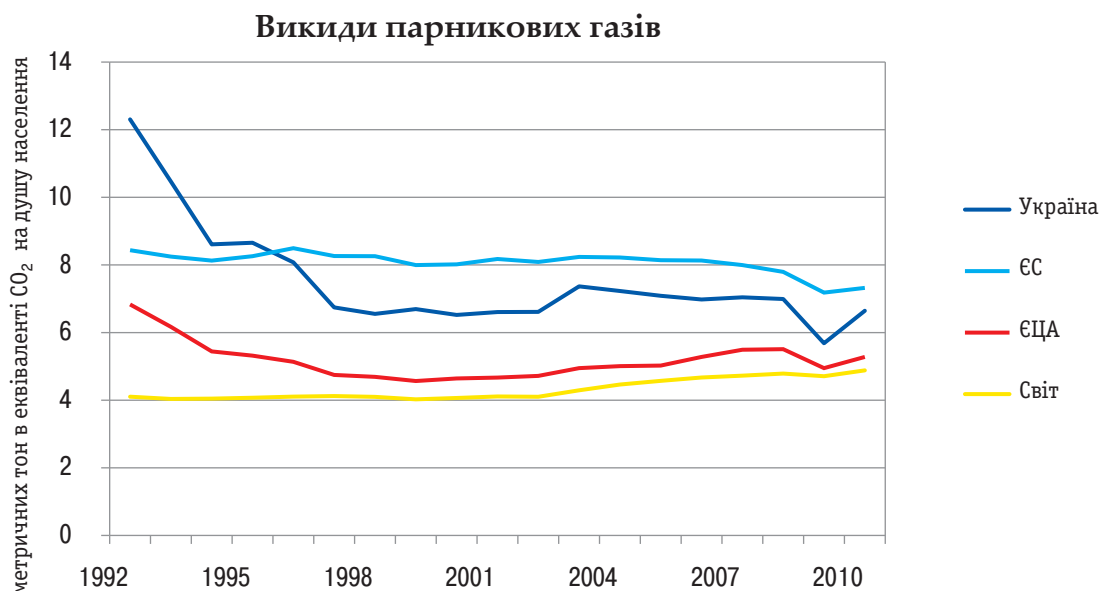
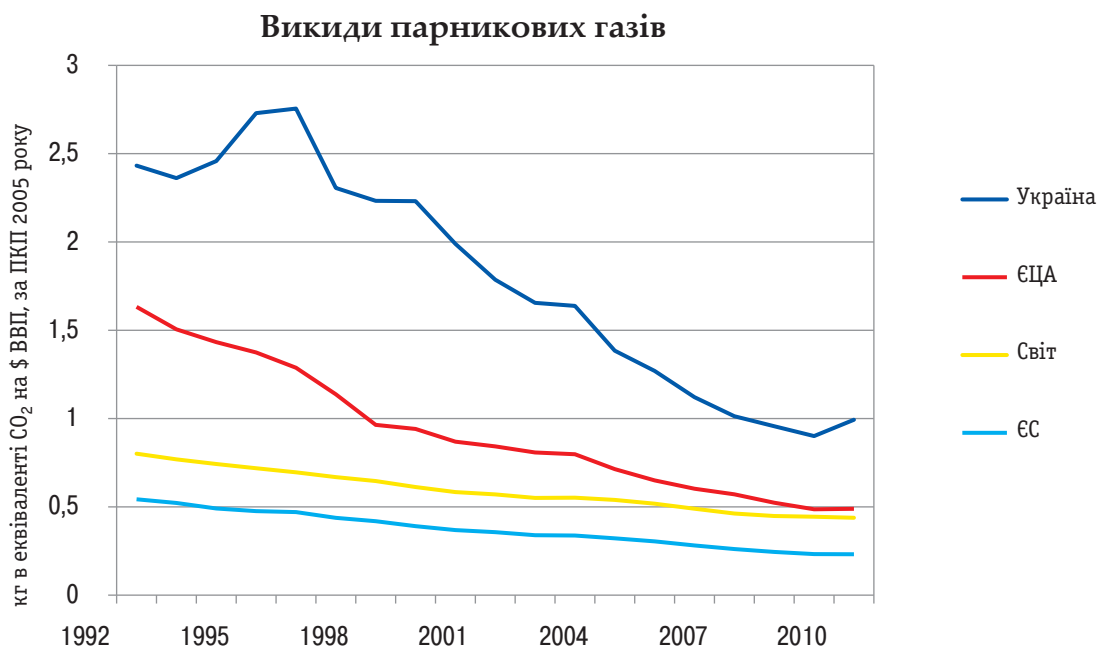
– **вуглецева інтенсивність виробництва** – об'єм викидів парникових газів (в еквіваленті CO_2) на одиницю ВВП та викиди парникових газів (в еквіваленті CO_2) на душу населення за період 1992-2010 рр. Ці індикатори демонструють можливе розмежування між об'ємами виробництва та пов'язаними з ним викидами вуглекислого газу;

– **вуглецева інтенсивність споживання** – викиди парникових газів, пов'язані із споживанням товарів та послуг на внутрішньому ринку країни. Згідно з методологією ОЕСР, вуглецева інтенсивність споживання відображає викиди парникових газів на усіх етапах виробництва товарів та послуг, спожитих на

внутрішньому ринку країни, незалежно від місця розташування окремих етапів виробництва. Проте наразі немає розрахунків для викидів парникових газів від споживання товарів та послуг на внутрішньому ринку України. Наявні у окремих іноземних джерелах розрахунки цього показника в окремі роки для України не дають можливості визначити тенденції цього показника в часі. У зв'язку з цим, цей індикатор не подається.

Ці індикатори слід розглядати у тісному зв'язку із іншими індикаторами, зокрема щодо енергоємності ВВП, відновлюваної енергетики, цін та податків на енергетичні ресурси, цін на вуглець, а також демографічної ситуації в Україні (різкий спад кількості населення).

Вуглецева інтенсивність виробництва

Починаючи з 1996 року, в Україні викиди парникових газів у розрахунку на одиницю ВВП стабільно і різко знижувались, що відповідало такій самій тенденції в ЄС. Зважаючи, що у 2000-2009 роках спостерігався щорічний приріст ВВП, це однозначно свідчить про розмежування між виробництвом та використанням екологічних послуг. Зростання цього показника у 2010 році вочевидь є наслідком економічної кризи та зниження частки послуг у структурі ВВП.

В абсолютних величинах вуглецева інтенсивність ВВП України залишається високою: викиди парникових газів на одиницю ВВП у чотири рази вищі у

порівнянні з ЄС, та 2 рази вищі за середній у регіоні для країн з перехідною економікою. Водночас, викиди парникових газів на душу населення у розвинутих країнах (ЄС) у докризовий період у 1,5 рази вищі за відповідний показник в Україні, хоча у свою чергу в Україні він вищий за середній у регіоні. Слід також відзначити, що після різкого падіння у період 1992-1997, цей показник стабілізувався та був вищий у період зростання ВВП в Україні. На відміну від країн з перехідною економікою, де з 1997 року ця тенденція відповідала світовій, загальна тенденція цього показника в Україні є ближчою до ЄС (де він стабільно падає з 1996 року).

II.2. ЕНЕРГЕТИЧНА ІНТЕНСИВНІСТЬ

Енергетичні ресурси — основний компонент економіки, і як окремий енергетичний сектор, і як ресурс для інших галузей. Структура енергопостачання та енергоемності економіки країни, а також їх зміни у часі, є ключовими факторами, що визначають екологічність та сталість розвитку країни, а отже і зеленого зростання.

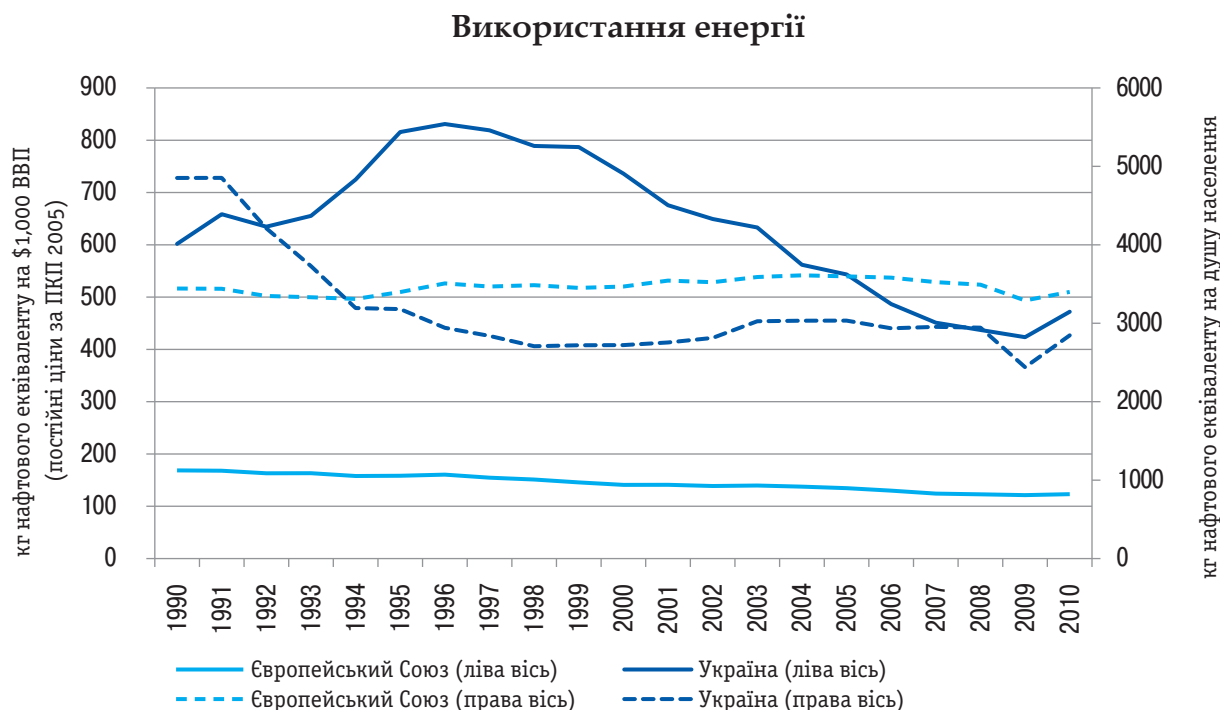
Виробництво та використання енергетичних ресурсів мають екологічні наслідки, які різняться в залежності від джерела енергії. Найбільше занепокоєння викликає вплив на об'єми викидів парникових газів та забруднення повітря на регіональному і місцевому рівнях. Інші впливи можуть включати

якість водних ресурсів, землекористування, ризики, пов'язані із ядерним циклом, а також ризики, пов'язані із видобутком, транспортуванням та використанням викопного палива.

Для цілей цього дослідження використані такі індикатори:

- **використання енергії у виробництві**, виражене у кілограмах нафтового еквіваленту та 1000 доларів ВВП та на душу населення;
- **використання відновлюваних джерел енергії**, виражене у показниках виробництва електроенергії з відновлюваних джерел.

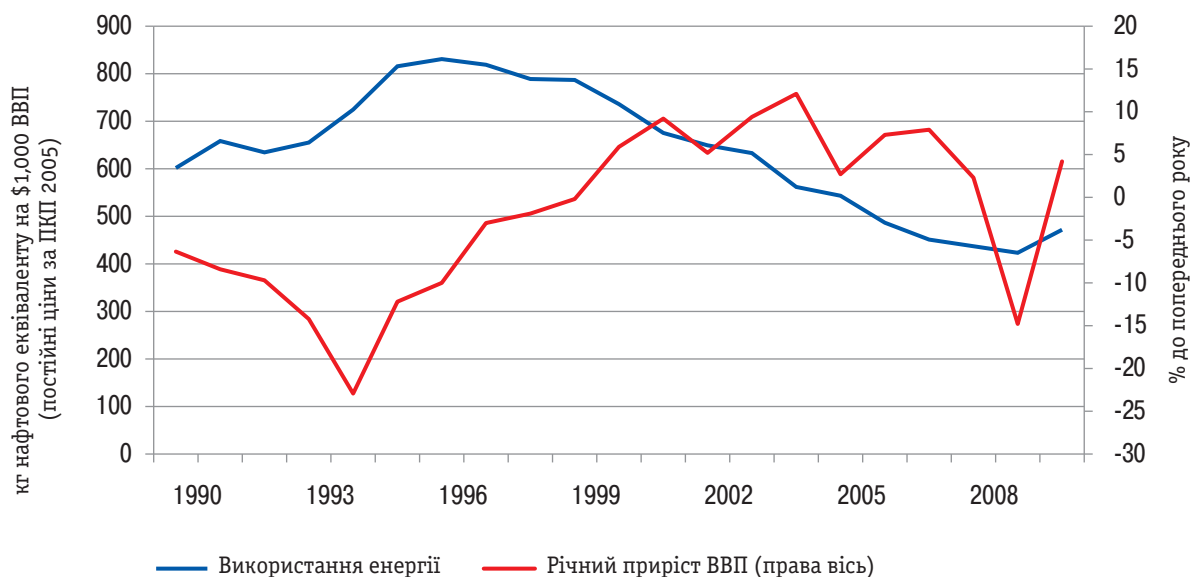
Використання енергоресурсів на одиницю ВВП та на душу населення

Джерело: World DataBank World Development Indicators

Використання енергії та ВВП, Україна

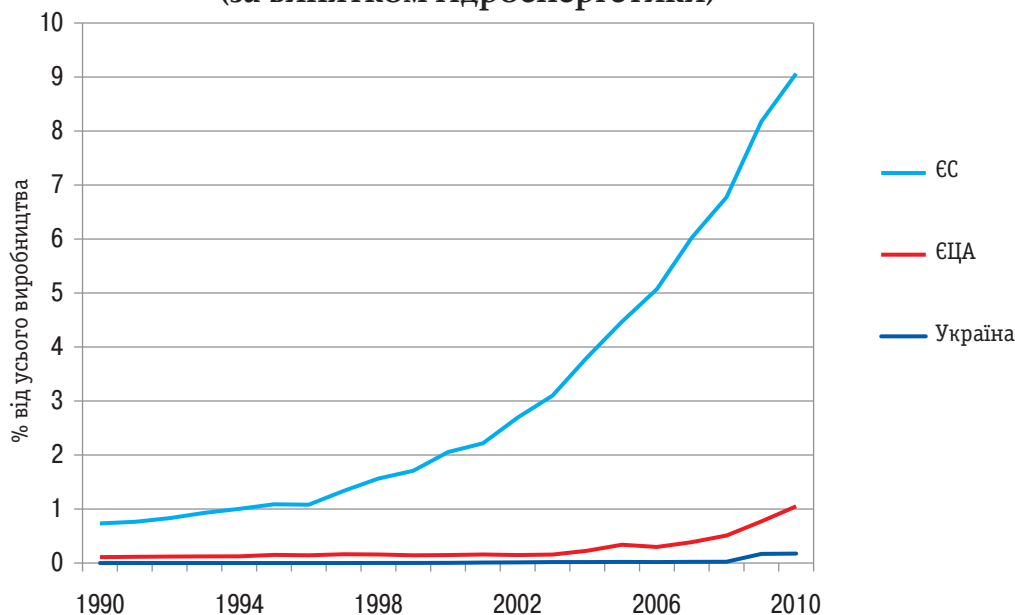

Джерело: Світовий банк. Цілі розвитку тисячоліття, 2013.

В Україні енергоємність ВВП невпинно падає з 1996 року, при цьому з 2000 року це супроводжувалось приростом ВВП, а відносно зростання енергоємності ВВП у 2010 не змінило загального тренду (зменшення до попереднього 2009 року) при позитивній динаміці ВВП. Усе це свідчить про позитивне явище розмежування між виробництвом та використанням екологічних послуг з точки зору енергоємності ВВП.

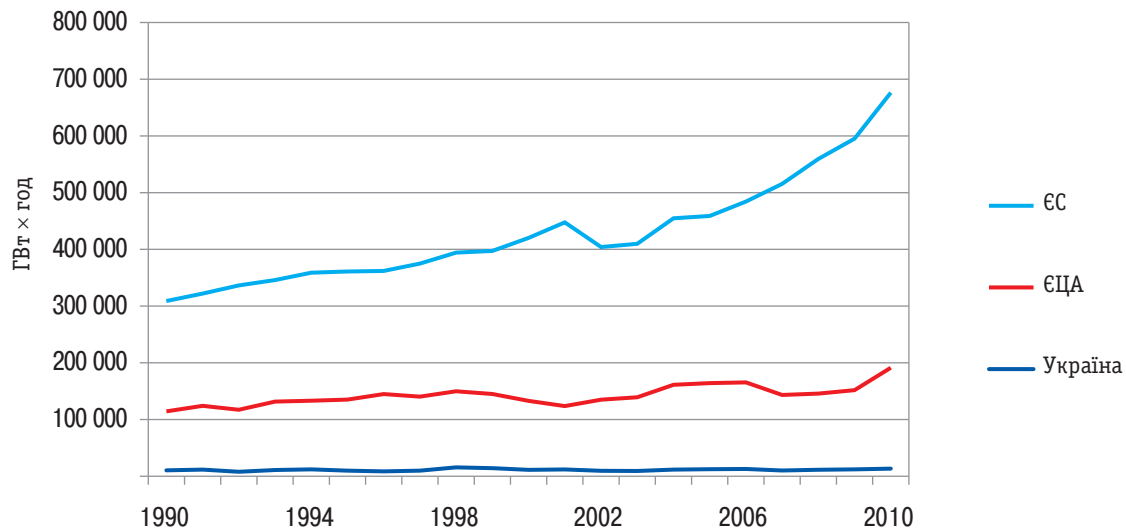
Абсолютні показники енергоємності ВВП свідчать про те, що в Україні вона у 3,5 рази більша за середній показник ЄС (де енергоємність ВВП протягом усіх 20 років знижується). Це свідчить про значний «резерв» енергоємності для зеленого зростання економіки в Україні. Водночас, протягом останніх 10 років використання енергії у розрахунку на душу населення залишається стабільним як в ЄС, так і в Україні, при чому показник ЄС у 1,5 рази вищий.

Виробництво електроенергії з відновлюваних джерел

Виробництво електроенергії з відновлюваних джерел
(за винятком гідроенергетики)

Джерело: World DataBank. World Development Indicators

Виробництво електроенергії з відновлюваних джерел

Джерело: World DataBank. World Development Indicators

Виробництво електроенергії з відновлюваних джерел як в абсолютних величинах, так і частці від загального виробництва (навіть з врахуванням гідроенергетики) свідчить про те, що за останні 20 років в Україні відсутня значна тенденція до збільшення чи зменшення використання відновлюваних джерел. На відміну від ЄС, де цей показник зріс у 2 рази в абсо-

лютних величинах та майже у 10 разів у відносних, виробництво електроенергії з відновлюваних джерел в Україні залишається низьким. Це також контрастує з позитивною тенденцією до збільшення такого виробництва у країнах з перехідною економікою в регіоні в останні роки.

II.3. РЕСУРСНА ІНТЕНСИВНІСТЬ

Поступ у напрямку зеленого зростання можна оцінити на основі змін у видобутку ресурсів та внутрішньому їх споживанні та пов'язаній з цим інтенсивності використання ресурсів. Ці індикатори є додатковими до існуючих вимірювань ресурсної інтенсивності економіки, а тому полегшують економічний аналіз економічного продукту (доданої вартості) на одиницю використаних матеріалів.

Індикатори, що використовуються, відображають:

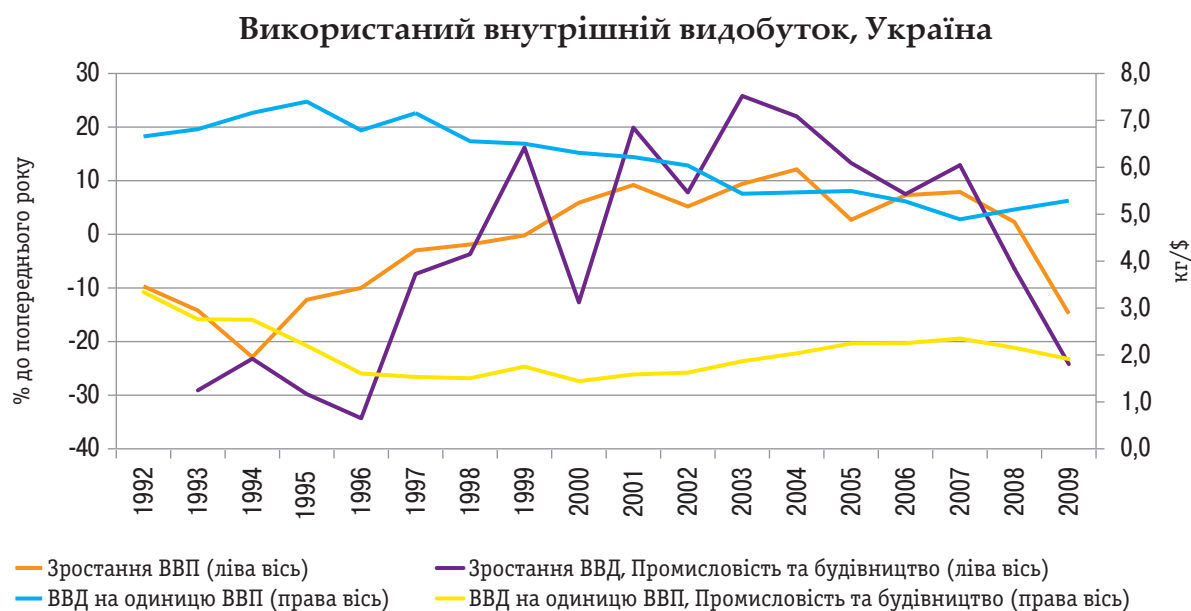
- **видобуток матеріалів:** використаний внутрішній видобуток (domestic extraction used, DEU), виражений в абсолютних

величинах (річному прирості) та на одиницю ВВП;

- **споживання ресурсів:** внутрішнє споживання ресурсів (domestic material consumption, DMC), виражене в абсолютних величинах (річному прирості).

Тенденції утворення муніципальних відходів є додатковим індикатором. За даними ОЕСР, хоча муніципальні (побутові та подібні) відходи є лише частиною усіх відходів, поводження з ними становить понад третину усіх бюджетних видатків, спрямованих на попередження та контроль за забрудненням.

Використаний внутрішній видобуток (ВВД)

Джерела: SERI and Dittrich, M. (2012). Global Material Flow Database. 2012 Version; World DataBank. World Development Indicators; власні розрахунки

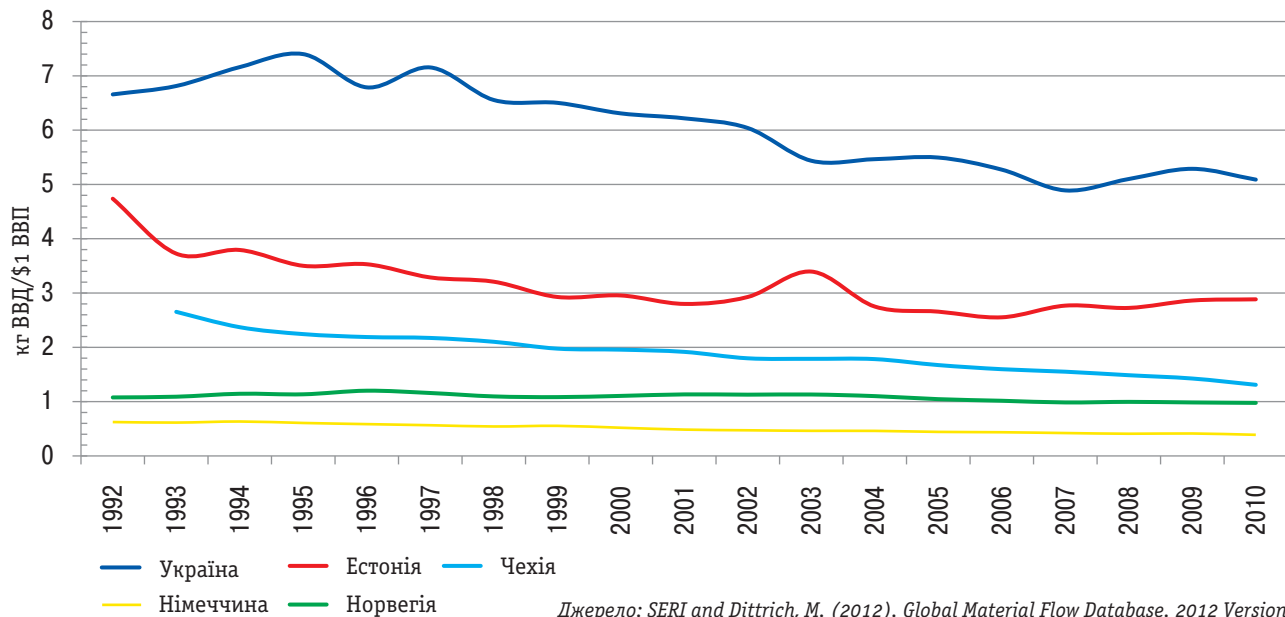
Приріст обсягу використаного внутрішнього видобутку корелюється з темпами зростання/падіння валового внутрішнього продукту, особливо після 1996 року. Це свідчить про те, що в Україні було досягнуто певного рівня ефективності використання ресурсів, який в останні роки стабілізувався.

Цей висновок підтверджується і розрахунками використаного внутрішнього видобутку на одиницю ВВП і щодо обсягів загального використаного внутрішнього видобутку, і використаного внутрішнього видобутку у промисловості та будівництві. Ці показники мали тенденцію до падіння, але також згодом стабілізувались. Відсутність кореляції цих

показників з показниками зростання ВВП свідчить про те, що розмежування між темпами зростання (падіння) використання внутрішнього видобутку та темпами зростання економіки в Україні немає.

Рівень, на якому стабілізувався показник використаного внутрішнього видобутку на одиницю ВВП в Україні є значно вищим за відповідні показники країн Європейського Союзу. У порівнянні з старими членами ЄС, в Україні ресурсна продуктивність за цим показником до 12 разів нижча. Це може свідчити про те, що в Україні є потенціал для покращення ресурсної інтенсивності економіки.

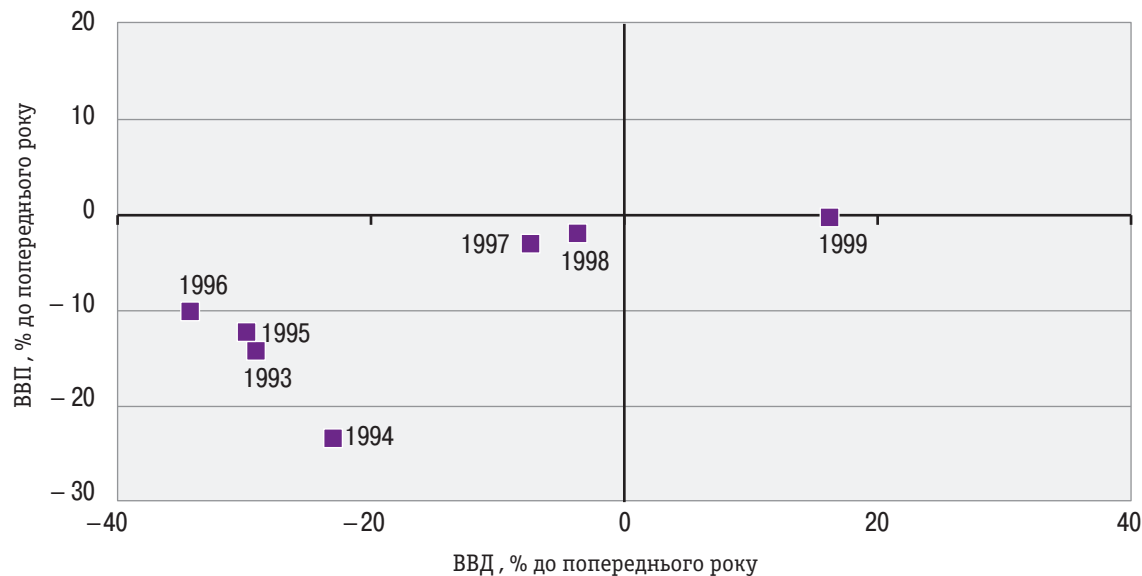
Використаний внутрішній видобуток та ВВП

Використаний внутрішній видобуток: будівництво та промисловість

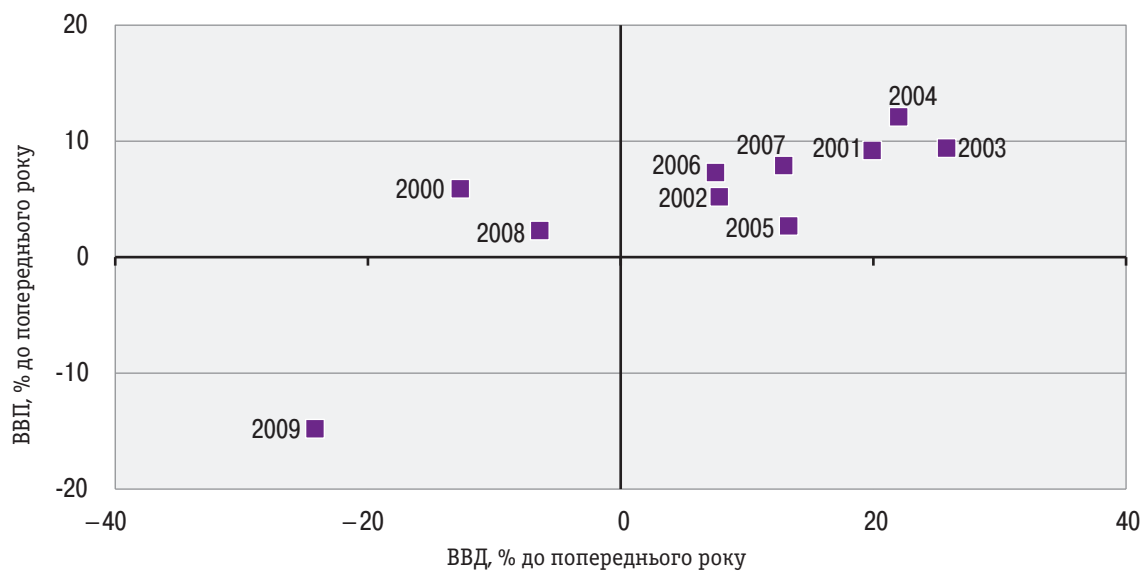
ВВП та ВВД (будівництво та промисловість)

1992-1999 роки

ВВП та ВВД (будівництво та промисловість)

2000-2009 роки

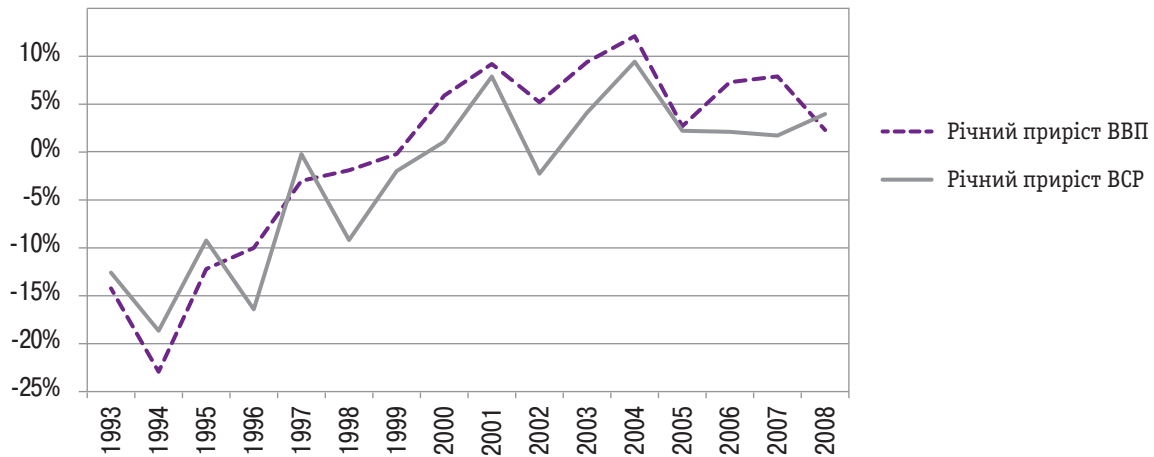
Джерела: SERI and Dittrich, M. (2012). *Global Material Flow Database. 2012 Version*; World DataBank. *World Development Indicators*; власні розрахунки

Практично протягом обох періодів використаний внутрішній видобуток будівництві та промисловості знаходився у прямій залежності від ВВП. Зона абсолютного розмежування темпів росту ВВП та ВВД (угорі ліворуч на обох діаграмах) є практично

порожньою: лише у 2000 та 2008 рр. спостерігалось таке явище, при чому 2000 та 2008 мабуть слід вважати перехідними (у 2000 році розпочалось зростання ВВП, а у 2008 році різке падіння, пов'язане із глобальною фінансовою кризою).

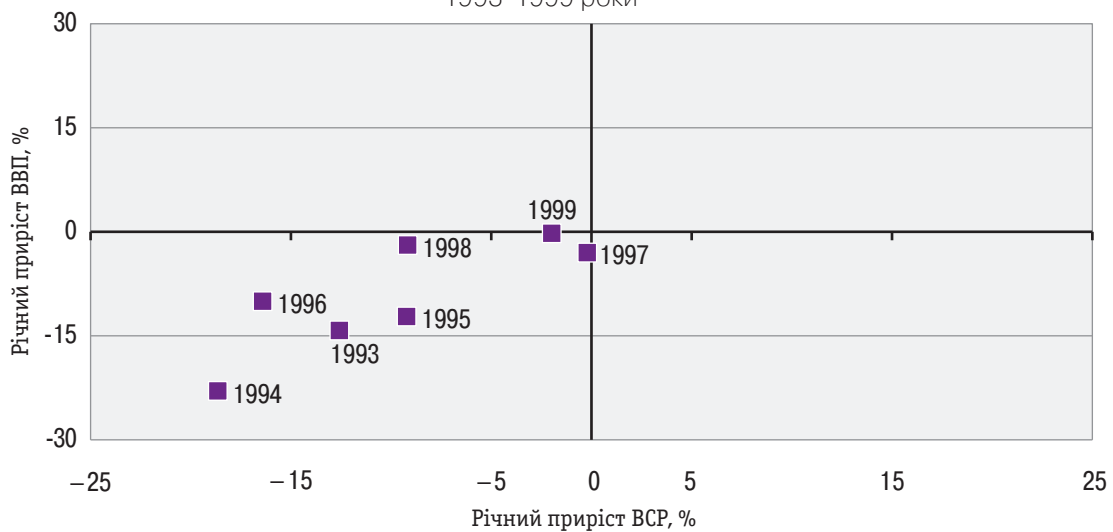
Споживання ресурсів

Внутрішнє споживання ресурсів

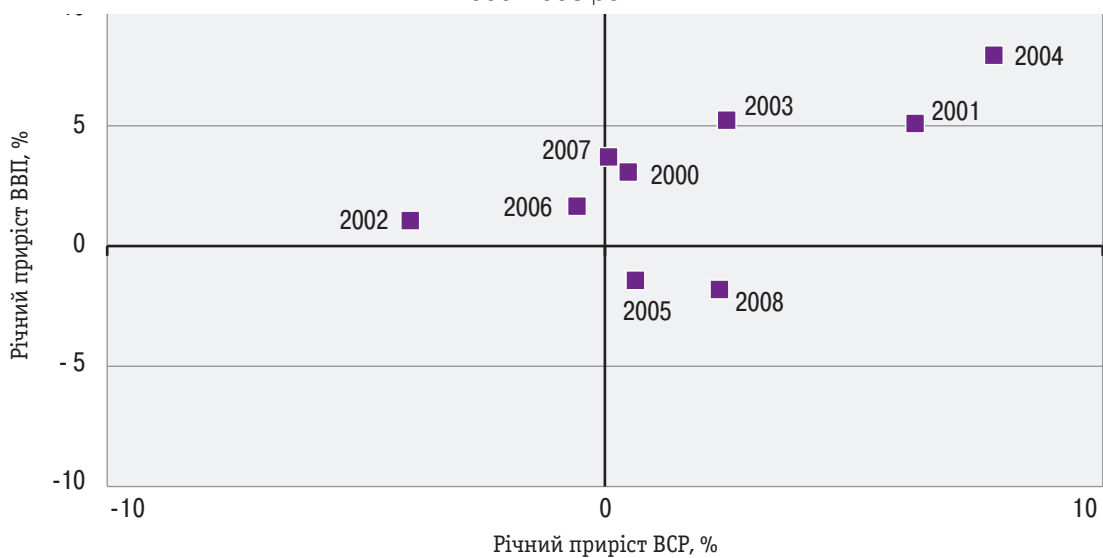
Приріст ВВП та ВСП

1993-1999 роки

Приріст ВВП та ВСП

2000-2008 роки

Джерела: SERI and Dittrich, M. (2012). Global Material Flow Database. 2012 Version; World DataBank. World Development Indicators; власні розрахунки

Внутрішнє споживання ресурсів за обидва періоди має дещо кращі показники, оскільки у цілий ряд років їх можна віднести до зони умовного роз-

межування росту ВСР та ВВП (1998, 1999, 2000, 2005, 2006 та 2007), тобто коли зростання/падіння ВВП випереджувало зростання/падіння ВСР відповідно.

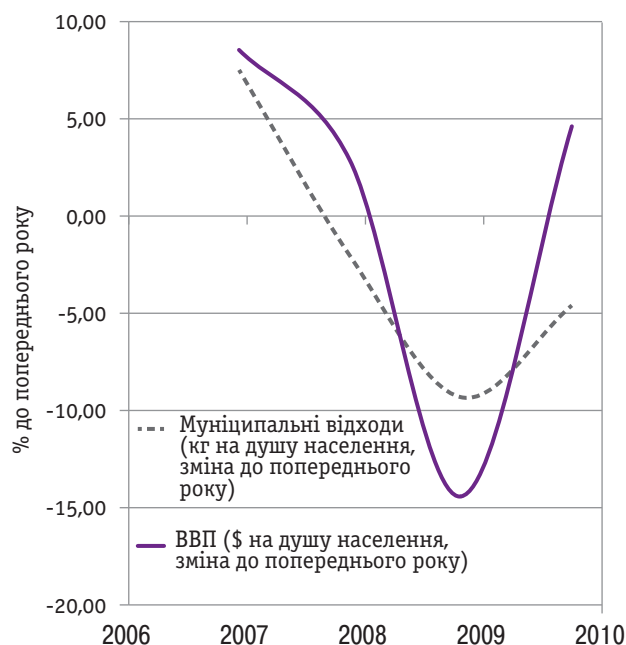
Муніципальні відходи

Утворення муніципальних відходів в Україні, Польщі та ОЕСР

Джерела: ЄЕК ООН (Спільна міжсекторальна національна група з екологічних показників); Держстат України; World DataBank. World Development Indicators; OECD; власні розрахунки

Муніципальні відходи та ВВП, Україна

Джерела: ЄЕК ООН (Спільна міжсекторальна національна група з екологічних показників); Держстат України; World DataBank. World Development Indicators; OECSD; власні розрахунки

В Україні, як і багатьох інших країнах, бракує детальної статистики щодо утворення та поводження з відходами за останні 20 років.

Кількість муніципальних відходів у розрахунку на душу населення впало в Україні з 233 кг у 2006 до 212 у 2010, та є майже у 2,5 рази меншою за середній показник по країнах ОЕСР. Водночас, тенденція щорічного приросту утворення муніципальних відходів в Україні повністю відтворює відповідний приріст ВВП на душу населення.

II.4. РЕСУРСНА ІНТЕНСИВНІСТЬ ЕКОНОМІКИ: БАЛАНС ПОЖИВНИХ РЕЧОВИН

Сталість сільського господарства є важливою для зеленого зростання. Основні проблеми стосуються безпеки продовольства, потоків потенційно забруднюючих речовин від надмірного комерційного використання добрив та інтенсивного тваринництва, а також залишки пестицидів, які можуть потрапляти в поверхневі та підземні води і, відповідно, продукти харчування.

Вплив сільського господарства на навколишнє середовище може бути як позитивним, так і негативним. Це залежить від масштабу, виду та інтенсивності господарювання, від агро-екологічних та фізичних факторів, клімату, а також політичного, економічного розвитку й розвитку ринку. Сільське господарство може призвести до виснаження ґрунтів, води, вплинути на якість повітря, спричинити втрату природних середовищ існування та біорізноманіття. З іншого боку, сільське господарство може бути поглиначем парникових газів, сприяти збереженню біорізноманіття і ландшафтів, допомагати в попередженні повеней і зсувів.

Головна проблема полягає в поступовому зменшенні негативного впливу та збільшенні позитивних переваг для довкілля, що пов'язані з виробництвом сільськогосподарської продукції, щоб підтримувати функціонування екосистем та забезпечувати безпеку харчових продуктів.

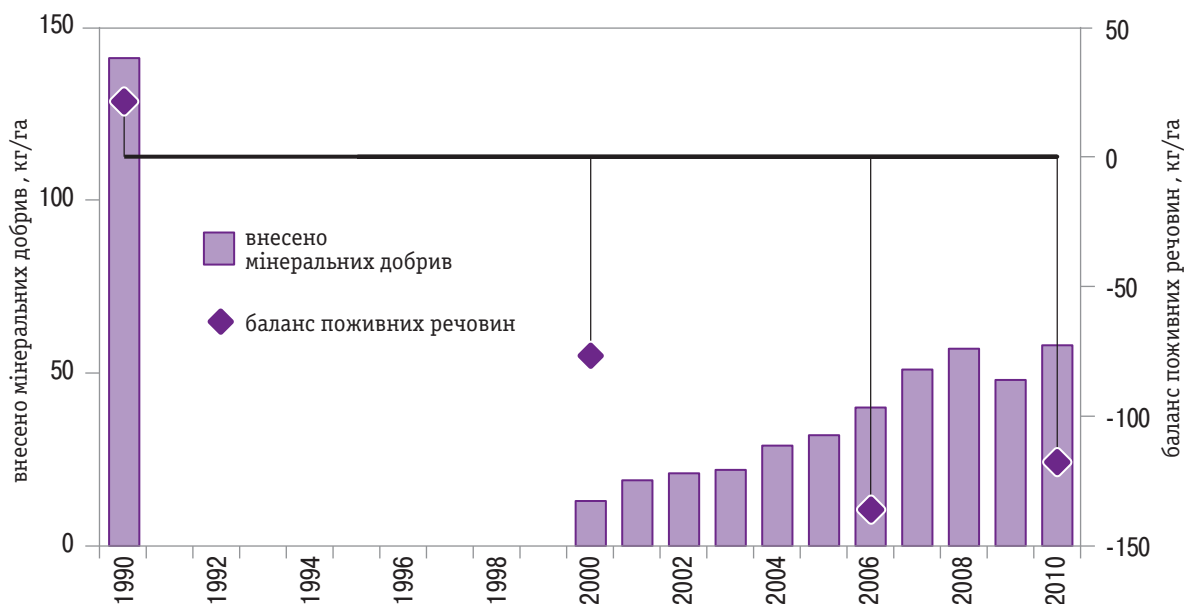
Сільське господарство займає 9,5% у структурі ВВП України. Продукти рослинного походження забезпечують 8% від експортних надходжень.

Відтворення родючості ґрунту є важливою передумовою сталого розвитку землеробства. Це досягається створенням бездефіцитного балансу гумусу і поживних речовин (NPK), за рахунок систематичного застосування добрив в умовах тривалих дослідів, які дозволяють точно виявити напрямок зміни родючості ґрунту.

Для моніторингу пропонуються такі індикатори:

- **Баланс поживних речовин**, який характеризує їх винос із ґрунту врожаєм і надходження в ґрунт із різних джерел, та виражається у кілограмах на гектар. В Україні даний показник обчислюється один раз на чотири роки.
- **Внесення мінеральних добрив**, вираженим у кілограмах поживної речовини на гектар.
- **Урожайність** основних сільськогосподарських культур, виражена у центнерах на гектар.
- **Посівні площі** основних сільськогосподарських культур, виражені у гектарах.

Внесення мінеральних добрив і баланс поживних речовин, Україна

Джерела: Мінприроди, Держстат України

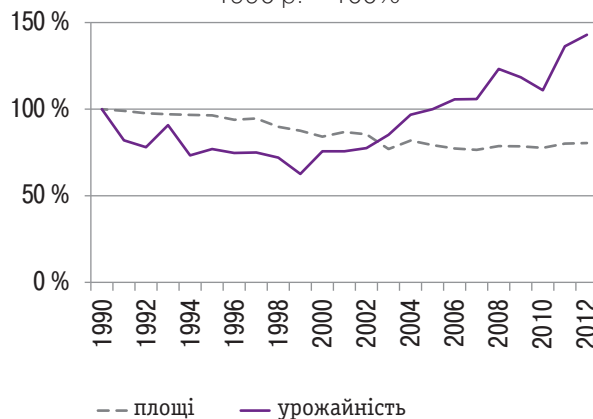
У 2011 році внесення мінеральних добрив у порівнянні з 1990 роком зменшилося у 2 рази, проте у порівнянні з 2000 роком воно збільшилося у 5 разів. Оскільки втрати поживних речовин внаслідок виносу з урожаєм не компенсувалися внесенням добрив, то відбувалося поступове виснаження. Згідно з наявними даними, на сьогоднішній день баланс поживних речовин за останні роки у ґрунті від'ємний за всіма елементами живлення. При цьому необхідно зазначити, що із збільшенням внесення добрив спостерігається позитивна динаміка балансу поживних речовин.

Протягом усього періоду з 1990 по 2011 роки спостерігається зменшення посівних площ. Скорочення посівних площ відбулося за рахунок зменшення вирощування кормових культур та цукрового буряку, проте збільшилися площі, відведені під вирощування олійних культур, що пов'язано із зміною структури ринку. Період 1990-2000 років відзначається

чітким падінням урожайності, усі наступні роки врожайність зростає, що корелюється із внесенням добрив.

Динаміка посівних площ та урожайності, Україна

1990 р. = 100%

Джерело: Держстат України

ДЖЕРЕЛА

CO2 emissions (metric tons per capita) (EN.ATM.CO2E.PC).World Development Indicators (World Data Bank). // databank.worldbank.org/data/databases.aspx.

CO2 emissions (kg per 2005 PPP \$ of GDP) (EN.ATM.CO2E.PP.GD.KD). World Development Indicators (World Data Bank). // databank.worldbank.org/data/databases.aspx.

Greenhouse Gas Inventory Data.UNFCCC. // unfccc.int/ghg_data/items/3800.php.

О.Хабатюк. Зміна клімату та міжнародна торгівля: новий виклик для України. Вісник екологічної безпеки №9 (2013).

Electricity production from renewable sources (kWh) (EG.ELC.RNEW.KH). World Development Indicators (World Data Bank). // databank.worldbank.org/data/databases.aspx.

Electricity production from renewable sources, excluding hydroelectric (% of total) (EG.ELC.RNWX.ZS).World Development Indicators (World Data Bank). // databank.worldbank.org/data/databases.aspx.

Energy use (kg of oil equivalent) per \$1,000 GDP (constant 2005 PPP) (EG.USE.COMM.GD.PP.KD).World Development Indicators (World Data Bank). // databank.worldbank.org/data/databases.aspx.

Energy use (kt of oil equivalent) (EG.USE.COMM.KT.OE).World Development Indicators (World Data Bank). // databank.worldbank.org/data/databases.aspx.

Energy use (kg of oil equivalent per capita) (EG.USE.PCAP.KG.OE).World Development Indicators (World Data Bank). // databank.worldbank.org/data/databases.aspx.

SERI and Dittrich, M. (2012).Global Material Flow Database.2012 Version. // www.materialflows.net.

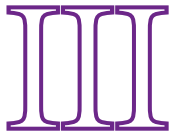
Державна служба статистики України. Населення України за 2012 рік. Демографічний щорічник.

ЕЭК ООН. Комитет по экологической политике. Конференция европейских статистиков. Совместная межсекторальная целевая группа по экологическим показателям. Национальный обзор применения экологических показателей.2011.

Municipalwaste - Generationandtreatment.OECD.Stat. // stats.oecd.org.

Статистичний щорічник України за 2012 рік. Державна служба статистики України. // ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm.

Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2011 році. Міністерство екології та природних ресурсів України. // www.menr.gov.ua/docs/activity-dopovidi/NacDopovid2011.pdf

МОНІТОРИНГ ЗАПАСІВ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

Природні ресурси є основою економічного розвитку та добробуту людини. Їх запаси формують природний капітал і забезпечують сировиною, енергоносіями, водою, повітрям, землею і ґрунтами, а також сприяють наданню екологічних та соціальних послуг, що є необхідними для розвитку техногенного, людського та соціального капіталу. Видобуток та споживання ресурсів впливає на якість життя та добробут нинішнього та майбутнього поколінь. Це включає видобуток нафти та газу, видобувну промисловість, лісове та рибне господарство.

Природні ресурси у різних регіонах відрізняються своїми фізичними характеристиками, величиною запасів та цінністю. Їх ефективне управління та раціональне використання є важливими для економічного розвитку та якості довкілля.

Метою є оптимізувати чисту вигоду від використання ресурсів у контексті економічного розвитку за допомогою:

- Забезпечення адекватного постачання відновлюваних та невідновлюваних ресурсів для підтримки економічної діяльності та економічного зростання.
- Проведення оцінки впливу на довкілля, що пов'язаний із видобуванням та переробкою природних ресурсів з метою зменшити

негативний вплив на якість довкілля та здоров'я людини.

- Запобігання деградації та вичерпанню природних ресурсів.
- Підтримки некомерційних екологічних послуг.

Прогрес можна відслідковувати через моніторинг природних багатств та екологічних послуг, через використання індикаторів, які відображають рамки використання запасів природних ресурсів з огляду на їх кількість, якість, цінність.

Головними важливими питаннями для зеленого зростання є:

- **Наявність та якість відновлюваних запасів природних ресурсів**, включаючи прісну воду, ліси, рибні ресурси.
- **Наявність та доступність невідновлюваних запасів природних ресурсів**, зокрема, мінеральні ресурси, включаючи метали, промислові мінерали та вичерпані енергоносії.
- **Біорізноманіття та екосистеми**, включаючи різноманітність видів та середовищ існування, а також продуктивність земельних та ґрунтових ресурсів.

III.1. ВІДНОВЛЮВАНІ ПРИРОДНІ ЗАПАСИ: ПРІСНОВОДНІ РЕСУРСИ

Прісноводні ресурси мають велике екологічне та економічне значення. Навантаження на водні ресурси створюється надмірним їх забором та погіршенням їх екологічного стану. На якість води впливає забір води, забруднення, спричинене діяльністю людини (сільське господарство, промисловість, домогосподарства), зміна клімату та кліматичні умови.

Головні проблеми стосуються неефективного використання води та екологічних та соціально-економічних наслідків такого використання: низькі стоки річок, дефіцит води, засолення прісноводних водойм у прибережних зонах, поширення захворювань, пов'язаних із водою, втрата водно-болотних угідь, опустелювання.

Головне завдання полягає у забезпеченні сталого управління водними ресурсами, уникнення надмірного видобутку та погіршення стану, підтримка належного рівня забезпечення прісною водою належної якості для економічної діяльності та споживання людиною, а також підтримка водних та інших

екосистем. Ефективність використання води є ключовим фактором у врівноважуванні попиту і пропозиції. Зменшення втрат, використання ефективніших технологій та повторне використання є частиною вирішення проблеми, проте вкрай важливими елементами сталого управління та, відповідно, політики зеленого зростання, є застосування принципу «користувач платить» для усіх видів користувачів та інтегрований підхід до управління прісноводними ресурсами за басейновим принципом. Необхідно також враховувати соціальні аспекти, такі як доступність води для малозабезпечених верств населення.

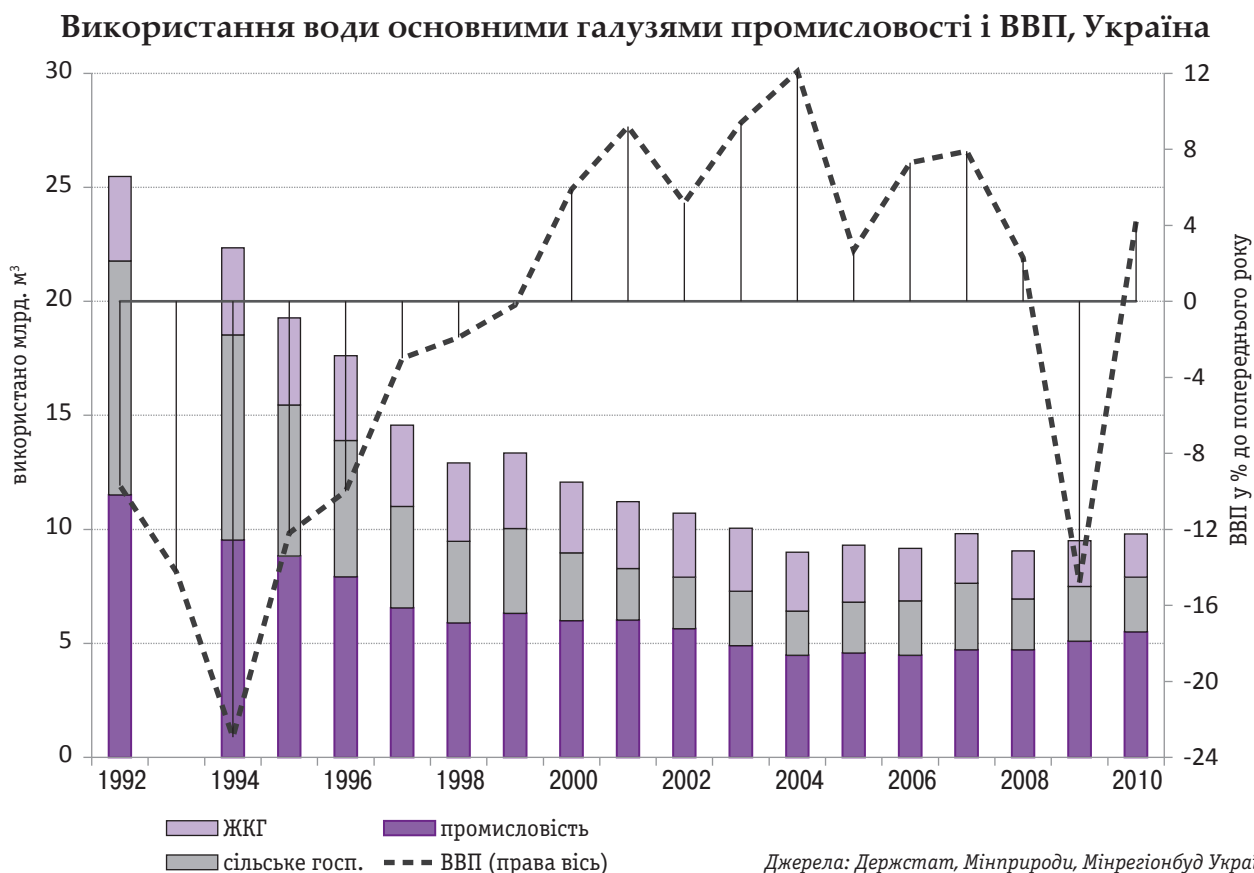
Індикатори:

- Динаміка використання прісної води – використання води основними галузям України у взаємовідношенні із зміною ВВП та використання води на душу населення.
- Інтенсивність використання підземних водних ресурсів – співвідношення забору підземних вод до об'єму наявних підземних водних ресурсів.

Динаміка використання прісної води

Використання прісної води в Україні протягом 1992-2010 років суттєво зменшилось. Якщо у 1992 це було 25,9 млрд м³, то у 2012 році — 10,5 млрд м³.

Змінилась і структура використання води: якщо у 1992 році 45 % води використовувалось промисловістю, 40% — сільським господарством, а 15% —

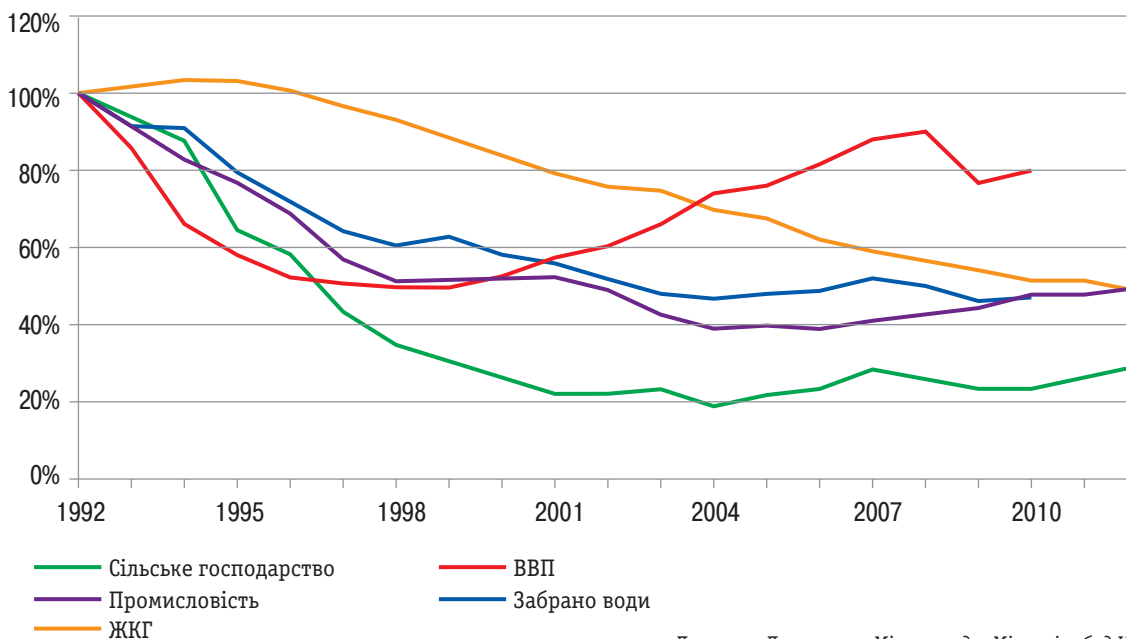

житлово-комунальним господарством, то у 2012 році, промисловістю – 54% (на 9% більше порівняно з 1992 роком), сільським господарством – 28% (на 12% менше порівняно з 1992 роком), житлово-комунальним господарством – 18% (на 3% більше, порівняно з 1992 роком).

ше порівняно з 1992 роком), житлово-комунальним господарством – 18% (на 3% більше, порівняно з 1992 роком).

Динаміка використання води основними галузями і ВВП, Україна

у порівнянні з 1992 р, %

Джерела: Держстат, Мінприроди, Мінрегіонбуд України

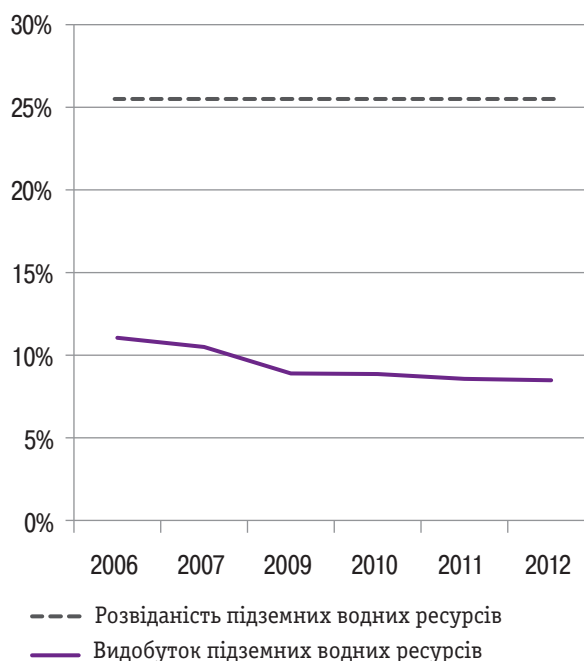
Інтенсивність використання підземних водних ресурсів

Сучасний етап розвитку водного господарства потребує підвищеної точності обліку водних ресурсів та їхнього раціонального використання у зв'язку з розширенням об'єму їхнього комплексного використання і виникаючим дефіцитом питної прісної води.

Експлуатаційні запаси підраховуються по родовищах підземних вод за результати геологорозвідувальних робіт. Прогнозні ресурси оцінюються за басейнами підземних вод або їхніми частинами на основі аналізу та систематизації фондових матеріалів.

Загальні прогнозні ресурси підземних вод України складають 61989,2 тис м³/добу. Розвідані експлуатаційні запаси питних і технічних підземних вод станом на 1 січня 2013 року складають 16197,17 тис м³/добу. Приріст розвіданих експлуатаційних запасів підземних вод упродовж 2011-2012 років склав 54,11 тис м³/добу (0,3%). Тенденція до збільшення розвіданості підземних водних ресурсів є дуже незначною. Показник розвіданості протягом 2006-2012 років збільшився лише на 0,7%.

Інтенсивність використання підземних водних ресурсів, Україна

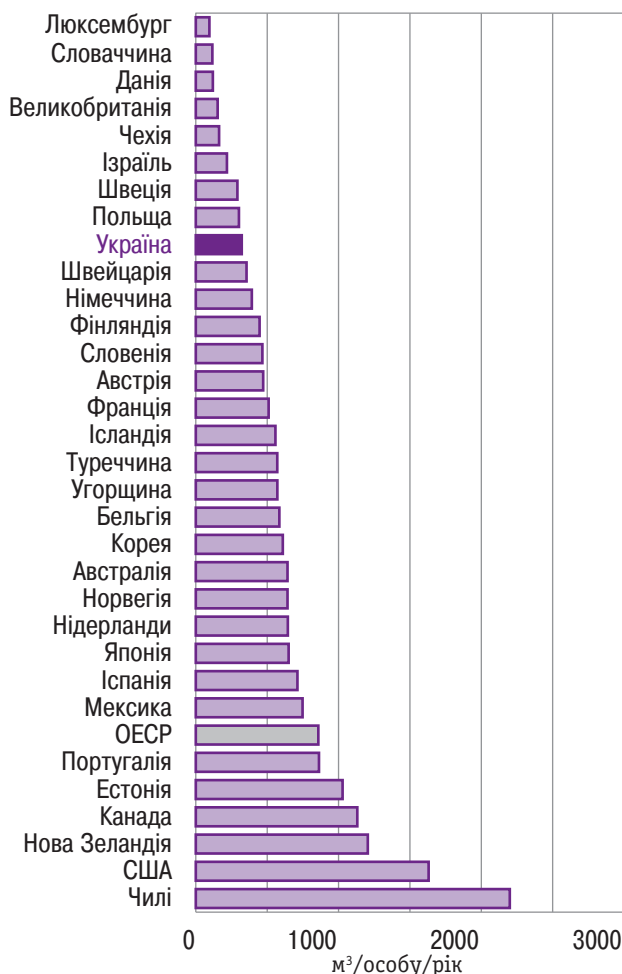

Джерело: Мінрегіонбуд України

Інтенсивність використання підземних водних ресурсів в Україні, тобто співвідношення прогнозних запасів та видобутих підземних водних ресурсів, практично не змінюється протягом 2006-2012 років. Тенденція до зменшення використання підземних водних ресурсів є незначною. Якщо у 2006 році це було 11,1%, то у 2012 році – 8,5%. Тобто інтенсивність зменшилась на 2,6 %.

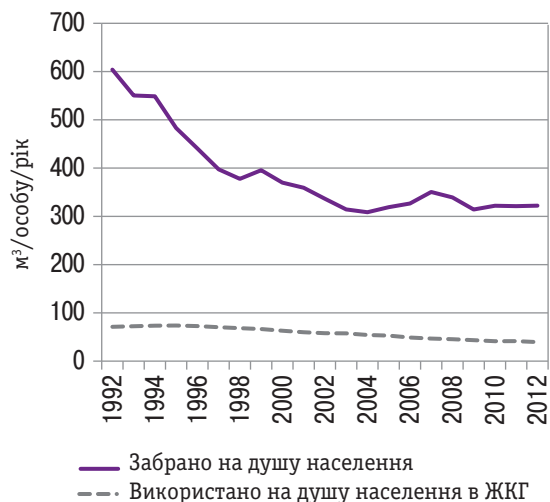
Загальний видобуток підземних вод в цілому по Україні за період 2011-2012 рр. зменшився від 5484,67 тис м³/добу у 2011 році до 5230,79 тис м³/добу у 2012 році (на 1,0%). В той час як видобуток розвіданих експлуатаційних запасів підземних вод збільшився на 20,68 тис м³/добу або на 0,9%.

Використання води на душу населення, Україна і ОЕСР, 2009 р.

Джерела: Держстат України, ОЕСД

Використання води на душу населення, Україна

Джерела: Держстат, Мінприроди, Мінрегіонбуд України

Щодо видобутку води на душу населення протягом 1992-2012 років можна спостерігати тенденцію до зниження цього показника. Якщо у 1992 році видобували 604,1309 м³ на особу на рік, то у 2012 році цей показник становив 322,1311, що на 46,7% менше. В той же час, використання води на душу

населення в житлово-комунальному господарстві теж має тенденцію до зменшення. Станом на 1992 рік воно становило 71,01194 м³/особу/рік, а на 2012 рік – 39,44462, що на 44,4 % менше.

III.2. ВІДНОВЛЮВАНІ ПРИРОДНІ ЗАПАСИ: ЛІСОВІ РЕСУРСИ

Ліси є одними з найбільш різноманітних та поширених екосистем на землі та виконують багато функцій: вони є джерелом деревини та іншої продукції; виконують рекреаційні функції, надають низку вкрай важливих екосистемних послуг (включаючи ґрунтоутворення, депонування парникових газів, регулювання хімічного складу повітря та водних ресурсів; вони є середовищем існування значної частини біорізноманіття).

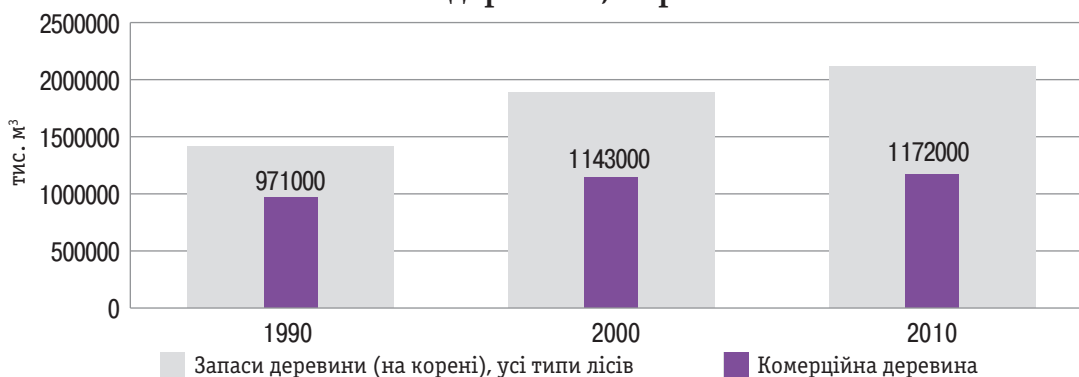
Діяльність людини може мати вплив на біорізноманіття лісів, їх природний приріст та відновлення. Це викликає занепокоєння щодо наслідків такого впливу з точки зору економічних, екологічних та соціальних функцій лісів.

Головним викликом сьогодення є забезпечення сталого управління лісовими ресурсами, щоб зберегти їх цінність як джерел сировини, екології та традиційного способу життя.

Наступні показники виступають індикаторами лісових ресурсів:

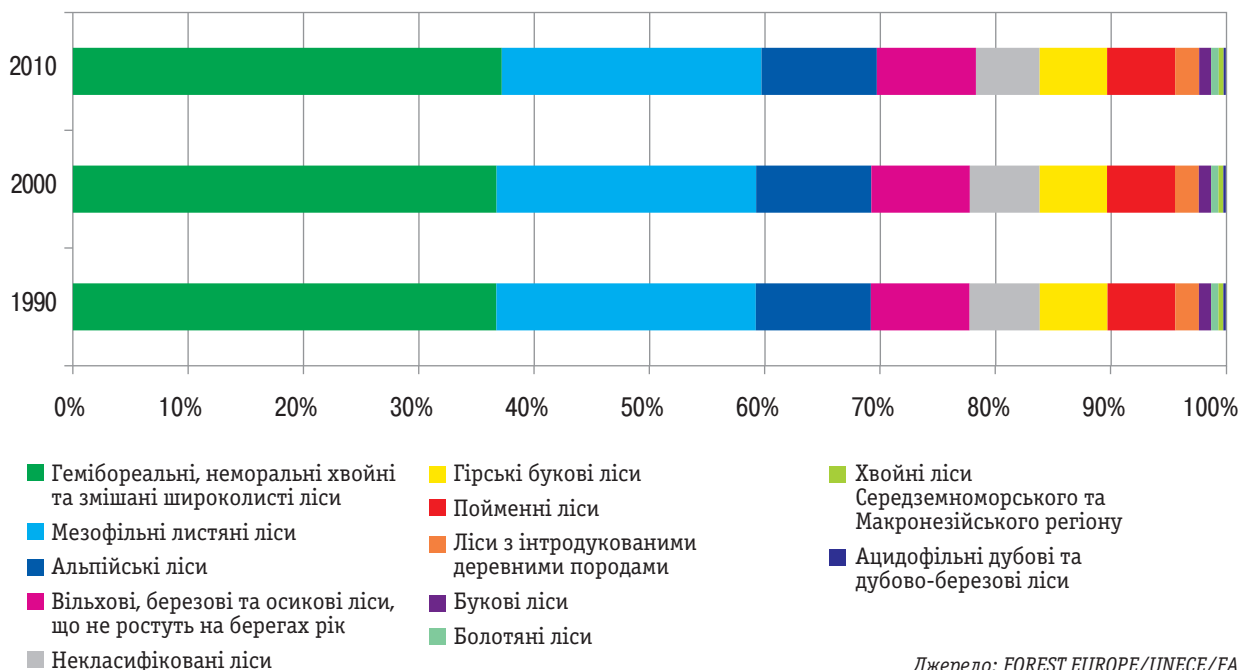
- **Запаси деревини**, у тому числі комерційної, вираженої у м³ та їх динаміка;
- **Структура запасів деревини та її динаміка** (за типом лісів);
- **Площа лісів** в абсолютних величинах (тис.га) та як частка від площі суходолу.

Запаси деревини, Україна

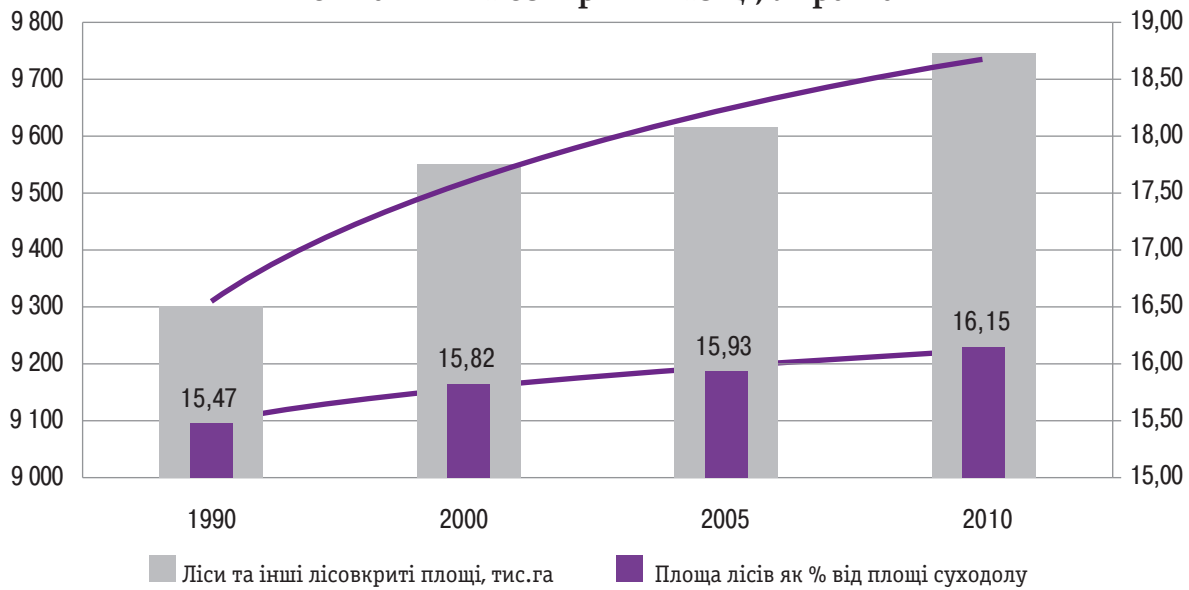
Джерело: FOREST EUROPE/UNECE/FAO

Динаміка структури запасів деревини (на корені) за типом дерев, Україна

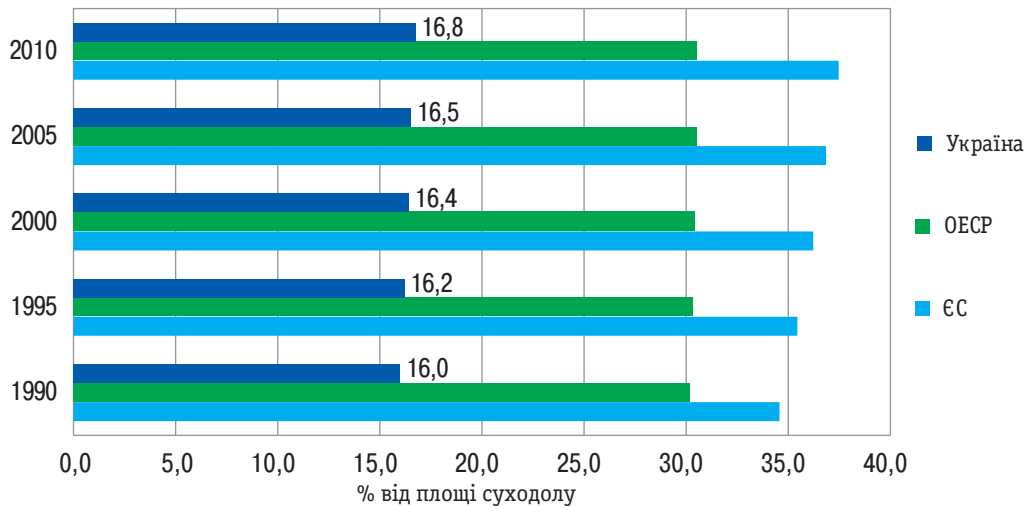
Джерело: FOREST EUROPE/UNECE/FAO

Ліси та інші лісовкриті площі, Україна

Джерело: FOREST EUROPE/UNECE/FAO

Динаміка площі лісів, Україна, ОЕСР та ЄС

Джерело: Світовий банк Цілі розвитку тисячоліття, 2014.

За період 1990-2010 років запаси деревини на корені зросли в Україні на 50%, хоча приріст комерційної деревини був дещо нижчий — 20%. Це є позитивною тенденцією. Структура деревини залишилась майже незмінною, при цьому гемібореальні, неморальні хвойні та змішані широколисті, мезофільні листяні та альпійські ліси разом складають майже 70% усіх запасів. Водночас, експерти зазначають, що відбувається суттєве омолодження лісів, що є несприятливою тенденцією з точки зору підтримання їх біорізноманіття.

Хоча площа лісів з 1990 по 2010 збільшилась на 444 тис. гектарів, приріст площі лісів у процентному співвідношенні до площі суходолу України був низьким та склав лише 0,7% за 20 років. Понад це, у порівнянні з середніми показниками лісистості у Європейському Союзі та країнах ОЕСР (37,5% та 30,6% відповідно у 2010 р.), лісистість території України є

низькою. Динаміка площі лісів в Україні є близькою до динаміки приросту їх площі у країнах ОЕСР, але значно нижчою за країни ЄС.

Площа лісів, що наводиться в офіційній статистиці не є площею земель, зайнятих лісами. Так, у останні роки великі площі степових ділянок у областях південно-східного регіону України передаються під лісорозведення. Планується додаткове створення лісів на площі до 5% площі суходолу. Окремі експерти піддають критиці лісорозведення за рахунок степів, оскільки воно не призводить до створення повноцінних лісів і знищує степові ділянки, які є притулком 29% всіх видів, занесених до Червоної книги України.

При аналізі офіційної статистичної інформації щодо запасів деревини та лісистості території України слід брати до уваги, що незалежні джерела вказують на великі обсяги незаконної заготівлі деревини.

III.3. ВІДНОВЛЮВАНІ ПРИРОДНІ РЕСУРСИ: РИБНІ РЕСУРСИ

Рибні ресурси відіграють важливу роль у постачанні харчування для людини та для водних екосистем. Тиск на рибні ресурси створює рибальство, забудова бережжя та забруднення від діяльності людини, морський транспорт та скидання відходів у море. Найбільше занепокоєння викликає вплив діяльності людини на рибні запаси і середовища існування в морських та прісних водах, а також наслідки для біорізноманіття і постачання морського протеїну (риби) для споживання людиною та іншого використання.

З економічної точки зору, стає рибне господарство є важливим для досягнення не лише відновлення рибних запасів та збереження біорізноманіття, а також покращення засобів існування, торгівлі, без-

печної рибної продукції та економічного зростання.

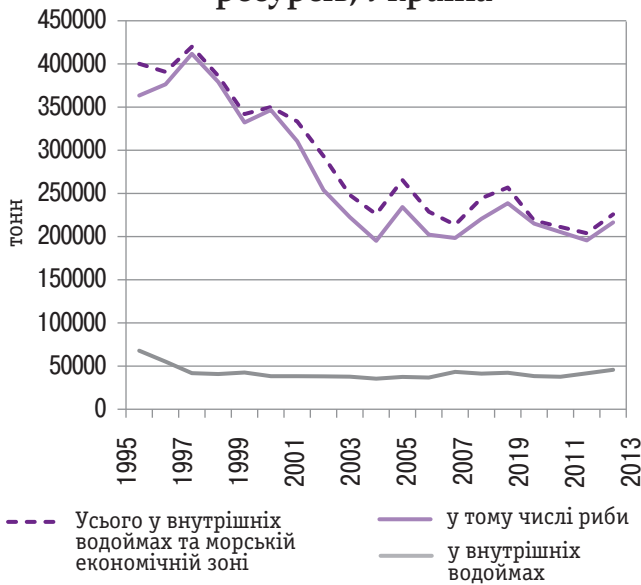
Природна мінливість і зміна клімату мають суттєвий вплив на продуктивність та управління виловом риби та розвиток аквакультурного господарства.

Необхідно забезпечити стає екосистемне управління рибними ресурсами, щоб видобування не перевищувало відновлення, і щоб не порушувало сталість екосистем. Це вимагає встановлення та застосування лімітів загального вилову, що може включати управління видами вилову, управління територіями, де може відбуватись вилов риби, а також зміцнення міжнародної співпраці у цій сфері.

Індикатор, який використовується для характеристики рибних ресурсів:

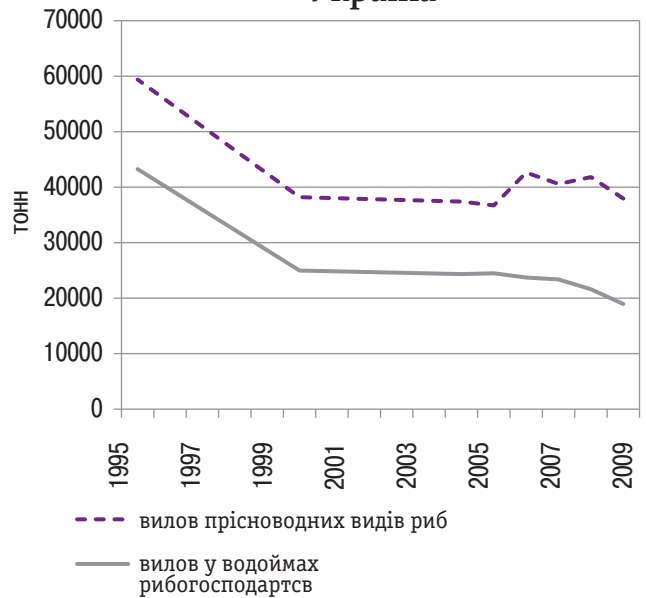
- **Вилов риби та інших водних ресурсів, включаючи у водоймах рибгосподарств.**

Вилов риби та інших водних ресурсів, Україна

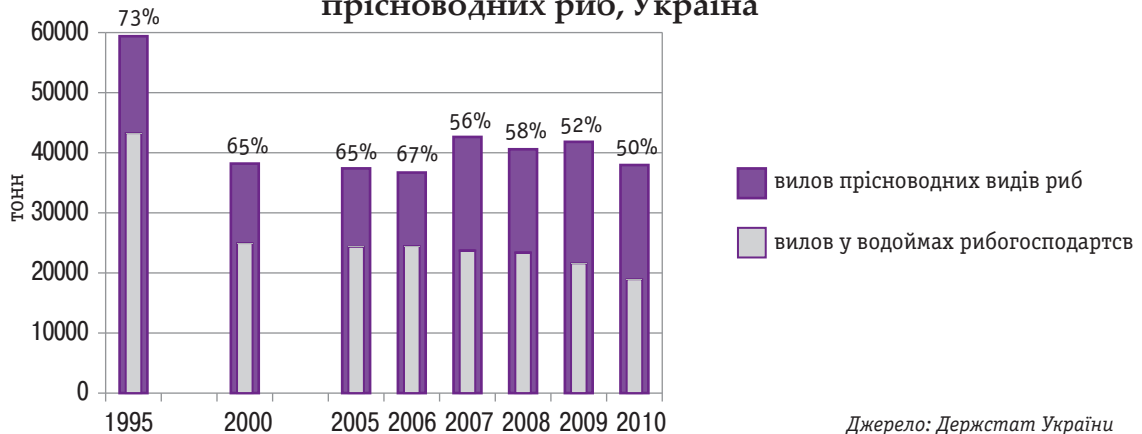
Джерело: Держстат України

Вилов риби у рибгосподарствах, Україна

Джерело: Держстат України

Співвідношення вилову у водоймах рибгосподарств до загального вилову прісноводних риб, Україна

Джерело: Держстат України

При загальній тенденції до зменшення вилову риби, починаючи з 1995 року, у 2013 році спостерігається незначне зростання вилову риби у внутрішніх водоймах та морській економічній зоні. Порівняно з 2012 роком показник добування водних біоресурсів у всіх видах водоймищ зріс на 10,7%.

У 2013 році основним місцем вилову риби та інших водних біоресурсів рибопромисловим флотом України є виключні (морські) економічні зони інших держав, у водах яких у 2013 році виловлено та добуто 96,6 тис тон, у виключній (морській) економічній зоні України виловлено та добуто 78,8 тис тон, у внутрішніх водоймах – 45,7 тис тон, у відкритій частині Світового океану – 4,7 тис тон.

Більше половини (54%) загального обсягу вилову риби та добування інших водних біоресурсів та 86% національного обсягу вилову у водах виключних (морських) економічних зон інших держав одержано рибогосподарськими підприємствами м.Севастополя. У виключній (морській) економічній зоні України найбільше займалися виловом риби та добуванням інших водних біоресурсів підприємства м.Севастополя (42% від загального показника), Автономної Республіки Крим (26%), Запорізької (22%), Одеської (5%) та Донецької (3%) областей.

Тенденції у вилові прісноводних видів риби співпадають з тенденціями у вилові риби у водоймах рибгосподарств.

III.4. НЕВІДНОВЛЮВАНІ ПРИРОДНІ РЕСУРСИ: МІНЕРАЛЬНО-СИРОВИННІ РЕСУРСИ

Одним із головних стержнів господарської діяльності України є добувна галузь. Згідно даних Державного комітету статистики України за 2011 рік у загальній промисловості питома вага добувної галузі складає 11%, а пов'язаної з нею металургії – 18,1%; на торгівлю чорними металами припадало 27% у товарній структурі експорту країни, а на торгівлю мінеральними продуктами – 15%, що свідчить про залежність економіки країни від експорту своєї мінерально-сировинної бази.

Для моніторингу пропонуються наступні індикатори:

- Динаміку й обсяги структурних зрушень в економіці регіонів України характеризує **валовий регіональний продукт (ВРП)**, який є узагальнюючим показником економічного та соціального розвитку регіону. В основу визначення цього показника покладено виробничий метод. ВРП регіону складають із суми валових доданих вартостей усіх видів економічної діяльності, його скориговують

Тільки 15% рибного продукту в продовольчому кошику українця – вітчизняного виробництва. Із загального вилову у внутрішніх водоймах значну частку становить продукція ставкового виробництва – лише 25,4 тис. т, обсяг якої проти 2012 р. збільшився на 12,8%. Ще у 2010 році в рибній галузі функціонували 166 підприємств різної форми власності. Вони здійснювали консервне та пресервне виробництво продукції з риби. У 2013 році залишилося менше 140 діючих рибопереробних підприємств. У 2013 році в Україну імпортовано близько 400 тис тон риби та морепродуктів вартістю понад 800 млн доларів США.

Потенціал аквакультурних господарств не використовується на повну потужність. Із 1 100 400 га прісних водойм половина придатна для риборозведення. Але у 2013 році виростили лише 24 тис тон риби.

У внутрішніх водоймах найбільший обсяг риби та інших водних біоресурсів одержано підприємствами Одеської (12% від обсягу по Україні), Черкаської (11%), Донецької (8%), Миколаївської (7%), Херсонської та Сумської (по 6%), Вінницької та Дніпропетровської (по 5%) областей.

Оцінити реальну ситуацію щодо безпечних біологічних рамок вилову риби в Україні неможливо, оскільки в Україні не проводиться оцінка наявних/прогнозованих запасів рибних ресурсів.

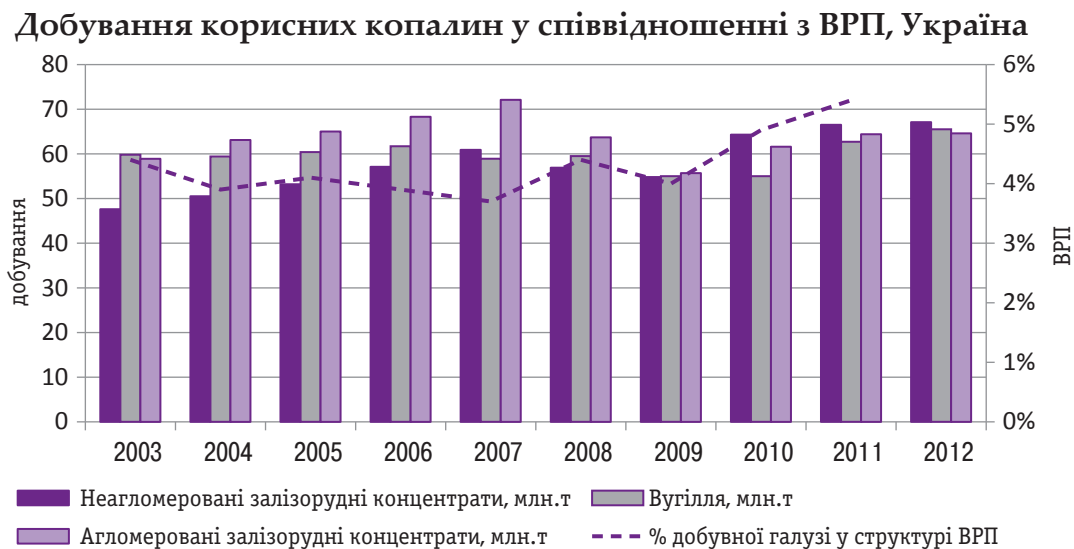
на величину непрямо вимірюваних послуг фінансового посередництва та податків за виключенням субсидій на продукти.

- **Індекс промислової (добувної) продукції** розраховують відповідно до міжнародних стандартів. Розрахунок індексу базується на даних про динаміку виробництва за постійним набором товарів-представників (більше тисячі позицій) та структурі валової доданої вартості за базовий рік (за базовий прийнято 2007 рік). Щомісячно розраховують індекси до середньомісячного значення базового року з використанням формули Ласпейреса. Індекс визначають без урахування діяльності з розподілення газу, теплоенергії, води, оброблення відходів і брухту та видавничої діяльності.
- **Відсоток добувної галузі у структурі ВРП** відображає питому вагу продукції добувної галузі у ВРП.

У даному дослідженні в якості основних ресурсних покладів розглядаються: залізорудні концентрати (неагломеровані й агломеровані), вугілля, нафта і газ.

Джерело: Держстат України

Джерело: Держстат України

Починаючи з 2008 року, в Україні видобуток сирої нафти скоротився з 3,3 млн. т до 2,3 млн. т, що пояснюється виснаженням старих родовищ. Нових великих родовищ не відкривається, а малі нові родовища забезпечують лише уповільнений спад виробництва, причому останнім часом збільшується частка високов'язких нафт, видобуток яких є більш технологічно складний. Видобуток газу в останні роки зберігається у сталих об'ємах — близько 1,1 млн. т добувається газового конденсату і 20 млрд. м³ природного газу.

Видобуток залізорудних концентратів і вугілля у порівнянні з до кризовим періодом зменшився, але спостерігається невелике нарощування об'ємів виробництва.

Джерело: Держстат України

Темпи росту ВРП та індекс добувної галузі відносно попереднього року корелюють між собою, що підтверджує залежність української економіки від мінерально-сировинного видобування. Починаючи з 2008 року, спостерігається збільшення питомої частки добувної галузі у загальній структурі економіки, особливо різко це відбувалося у 2010-2011 роках.

У період 2000-2008 років економіка України характеризується сталим зростанням показника ВВП. Переробна галузь є локомотивом економічного зростання. Протягом 2003-2008 років її продукція займає від 71,9% до 76,4% від загального обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг), причому основний внесок робить продукція металургійного виробництва – від 20% до 23,3% у підсумку до року, що у свою

чергу корелює із збільшенням об'ємів видобування залізорудних концентратів. Після кризи 2008 року спостерігається падіння металургійної галузі і у 2011 році вона повертається на рівень 2001 року з показником 18,1% від загального об'єму реалізованої продукції і опускається на друге місце серед галузей промисловості.

Продукція добувної галузі стабільно займає п'яте місце в загальному обсязі реалізованої продукції. У 2001 році частка її продукції становила 9,7%. У період 2003— 2008 років внесок добувної галузі по відношенню до загального обсягу продукції знизився до рівня 7,3% — 8,3%, проте у кризовий 2008 і наступні роки він поступово зростає і у 2011 році становить 11%.

III.5. БІОРИЗНОМАНІТТЯ ТА ЕКОСИСТЕМИ: ЗЕМЕЛЬНІ ТА ҐРУНТОВІ РЕСУРСИ

Земельні і ґрунтові ресурси є важливим компонентом природного середовища і природною ресурсною базою економіки. Вони є важливими для виробництва їжі, збереження біологічного різноманіття і продуктивності екосистем. Те, яким чином використовується земля і здійснюється управління нею, впливає на земельне покриття та якість ґрунту в контексті вмісту поживних речовин, впливає на якість води і повітря, на ризики ерозії і відіграє важливу роль у захисті від паводків. З соціальної точки зору, земля є цінністю у зв'язку з питаннями власності, а також культурної і традиційної спадщини.

Головна проблема полягає у необхідності забезпечення сталого управління земельними та ґрун-

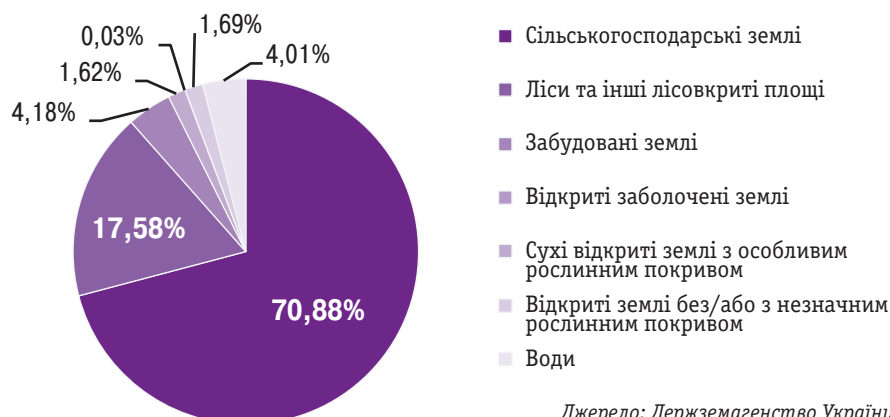
товими ресурсами, а також збереженні важливих екосистемних функцій землі. Це потребує інтегрованого управління землею та територіального планування, узгодженості з секторальними політиками (гірнична промисловість, сільське виробництво, лісове господарство, транспорт, енергетика), належного управління та використання комплексу політичних інструментів, включаючи право на власність, податки на власність, мережі заповідних територій.

Індикатори:

- **Використання земельних ресурсів**, що включає зміни у структурі земельного фонду та динаміку земельного фонду, включаючи розораність.
- **Стан ґрунтів**, що включає баланс поживних речовин та баланс втрати гумусу.

Використання земельних ресурсів, що включає зміни у структурі земельного фонду та динаміку земельного фонду

Структура земельного фонду України, 2013 р.

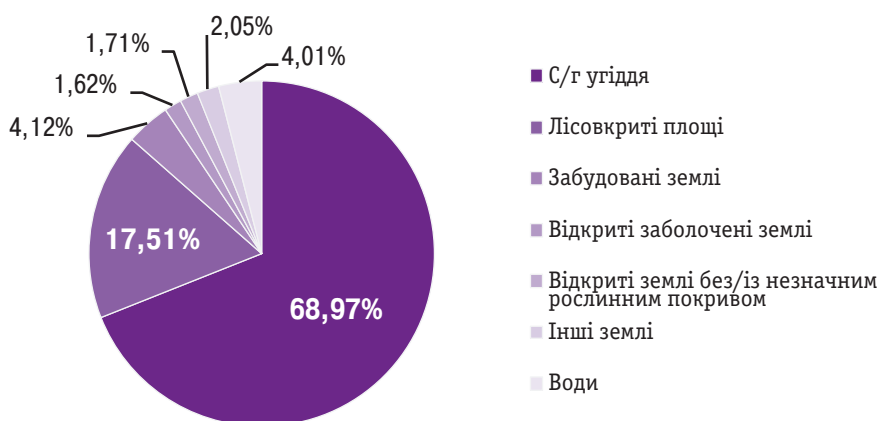
Джерело: Держгеоцентр України

Структура земельного фонду України, 2010 р.

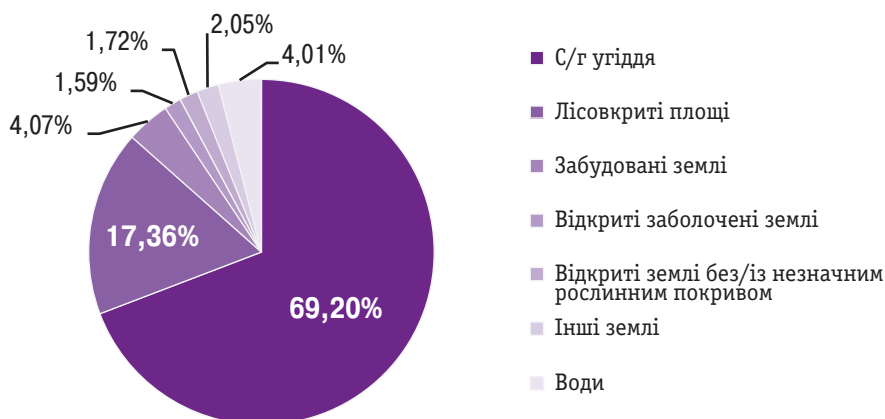
Джерело: Держземагенство України

Структура земельного фонду України, 2009 р.

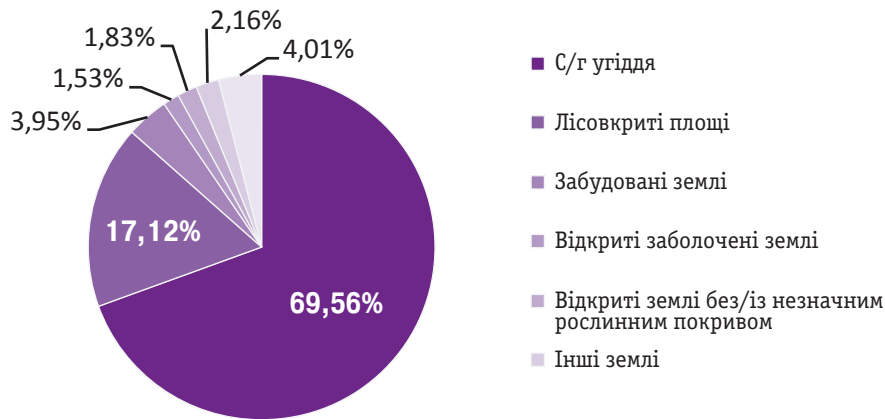
Джерело: Держземагенство України

Структура земельного фонду України, 2005 р.

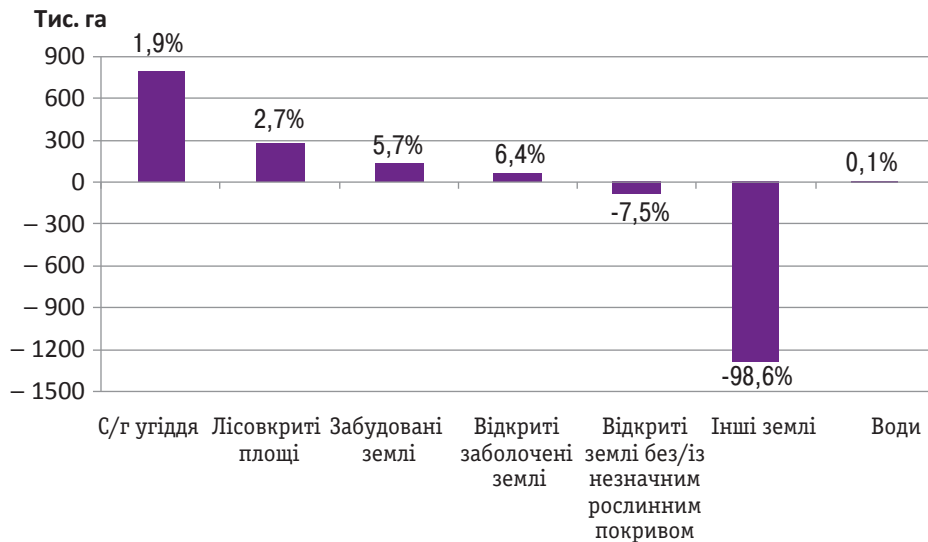
Джерело: Держземагенство України

Структура земельного фонду України, 1994 р.

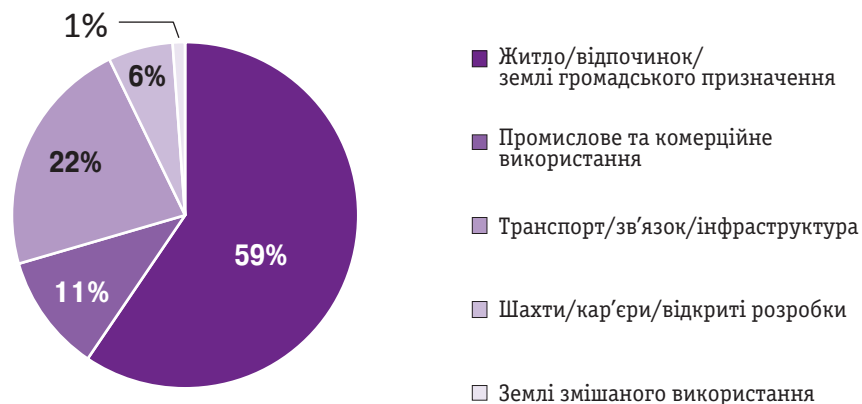
Джерело: Держземагенство України

Динаміка земельного фонду України, 1994-2013рр.

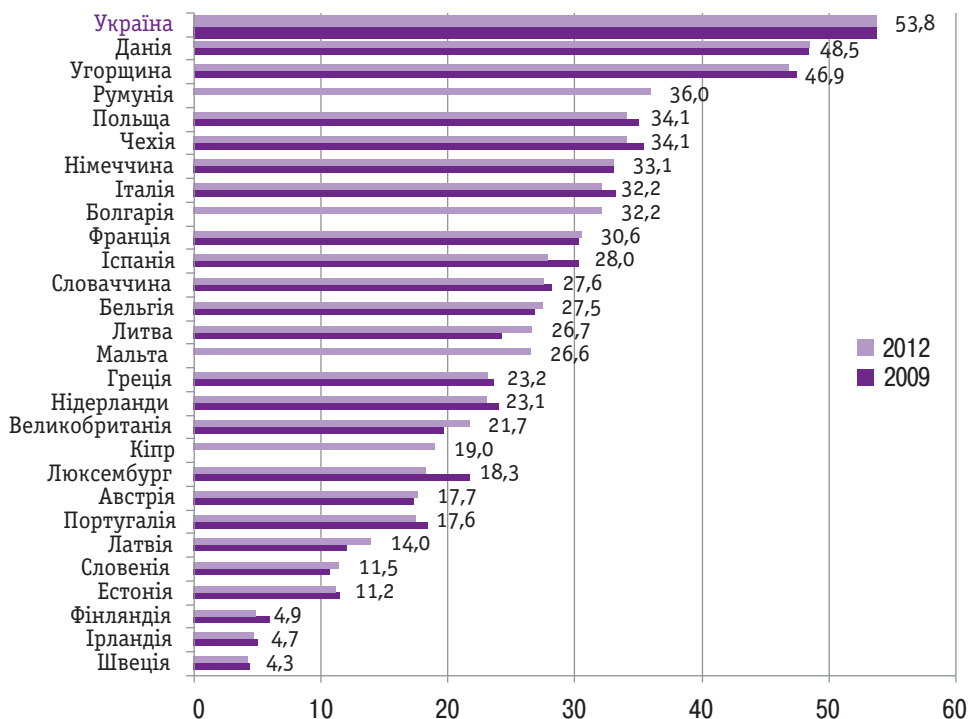
Джерело: Держземагенство України

Структура забудованих земель України, 2013 р.

Джерело: Держземагенство України

Розораність земель, Україна і ЄС, %

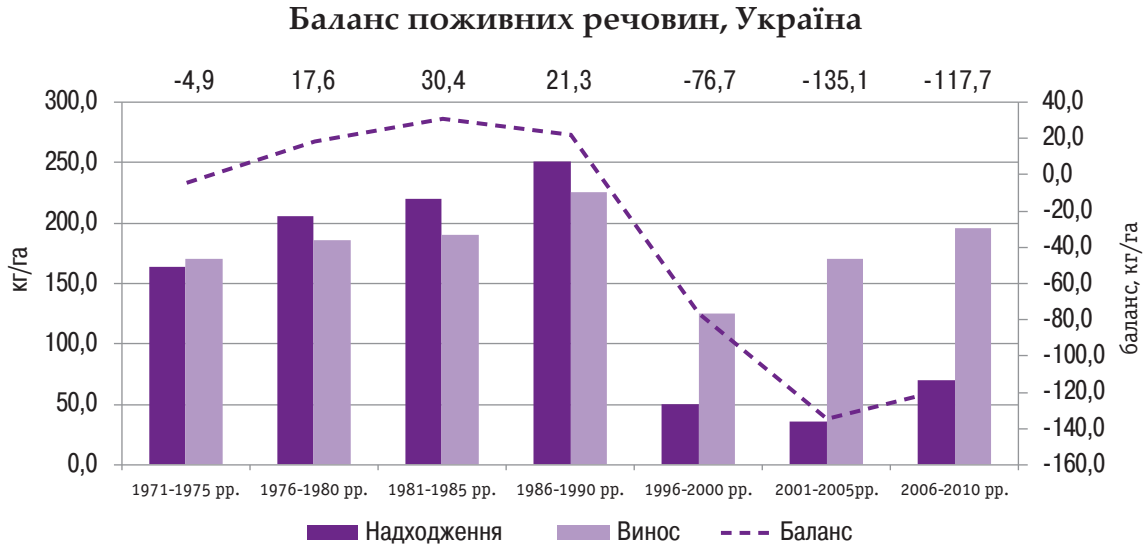

Джерела: Держземагенство України; Eurostat

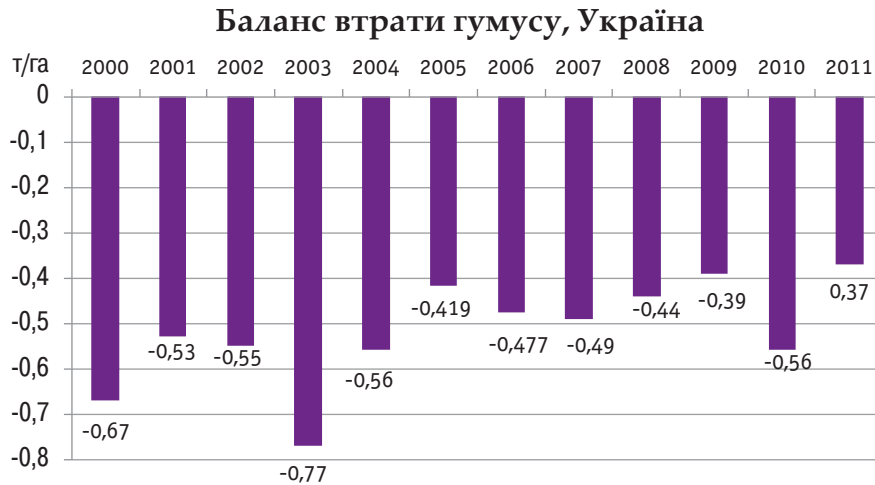
Земельний фонд України є одним з найбільших в Європі. У країнах ЄС орні землі охоплюють 24,2% загальної площі суходолу (станом на 2012 рік), в той час як в Україні цей показник сягає 53,8% (станом на 2012 рік). Така ситуація виникла за рахунок скорочення площ лісів, сіножатей і пасовищ, що, в свою чергу, приводить до зміни мікроклімату, рівня залягання ґрунтових вод, активізації процесів аридізації й опустелювання земель, водної та вітрової ерозії. Високий ступінь розораності земель перевищує екологічну обґрунтовану межу.

Площа сільськогосподарських земель у 2013 році становила 70,88%, що на 1,32% більше, ніж у 1994 році. Площа лісовкритих земель практично не змінилась і у 2013 році становила 17,58% у загальній структурі земельного фонду України. Зростає площа забудованих земель. Якщо у 1994 році забудовані землі у структурі земельного фонду становили 3,95%, то у 2013 році – 4,18%.

Стан ґрунтів, що включає баланс поживних речовин та баланс втрати гумусу

Джерело: Мінприроди України

Джерело: Мінприроди України

Через надмірну розораність, дефіцитний баланс гумусу і поживних речовин, недостатнє внесення органічних речовин та мінеральних добрив, хімічних меліорантів, забруднення ґрунти України у сучасних умовах продовжують деградувати. Про зниження

родючості ґрунтів також свідчить від'ємний баланс гумусу і поживних речовин. Протягом останніх 10 років баланс гумусу був гостродефіцитним, його втрати становили в межах 0,4–0,8 тонн з гектара.

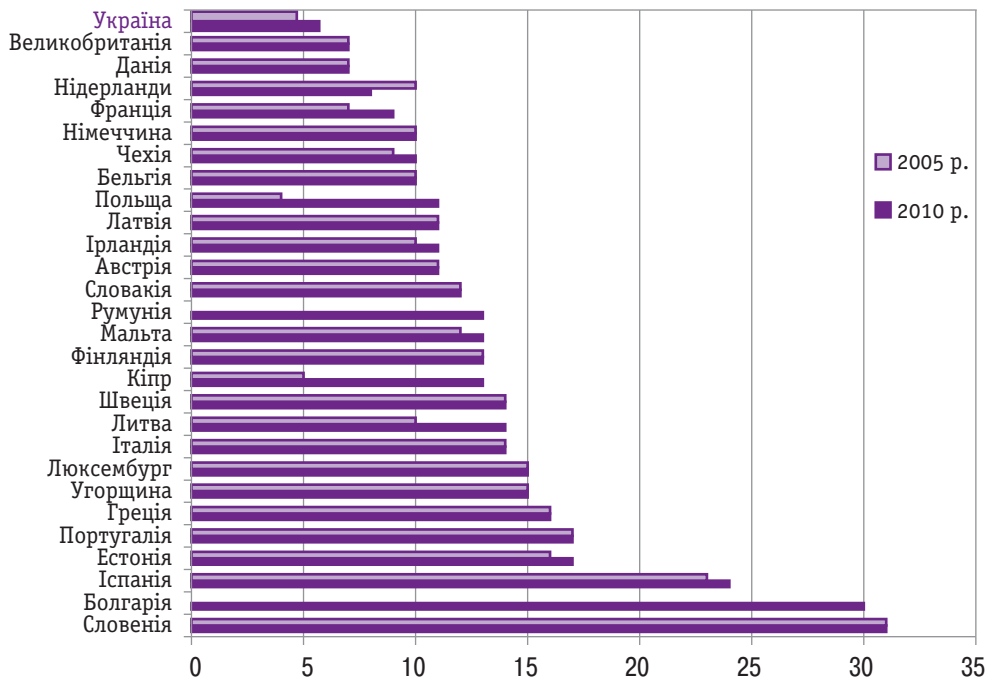
III.6. БІОРИЗНОМАНІТТЯ ТА ЕКОСИСТЕМИ: РЕСУРСИ ДИКОЇ ПРИРОДИ

Біологічні ресурси забезпечують сировиною виробництво і гарантують сталий розвиток багатьох секторів економіки. Підтримання екосистем в природному стані створює умови для сталого надання довкіллям так званих «екосистемних послуг», які сьогодні ще не враховуються з точки зору економіки. Темпи втрат біологічного різноманіття викликають занепокоєння як на національному, так і на міжнародному рівні. Головним чином, це пов'язано із впливом людини на цілісність екосистем, якість довілля та на саме біорізноманіття.

Площа природно-заповідного фонду

Площа природно-заповідного фонду, Україна і ЄС

ПЗФ від площі країни, %

Джерела: Eurostat; Мінприроди України

Створення природно-заповідного фонду в умовах українського законодавства є єдиним працюючим інструментом збереження природних територій, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонових моніторингу навколишнього природного середовища.

За роки незалежності площа природно-заповідного фонду в Україні змінюється та за даними національних доповідей про стан навколишнього природного середовища, демонструє лише планомірне зростання показника заповідності.

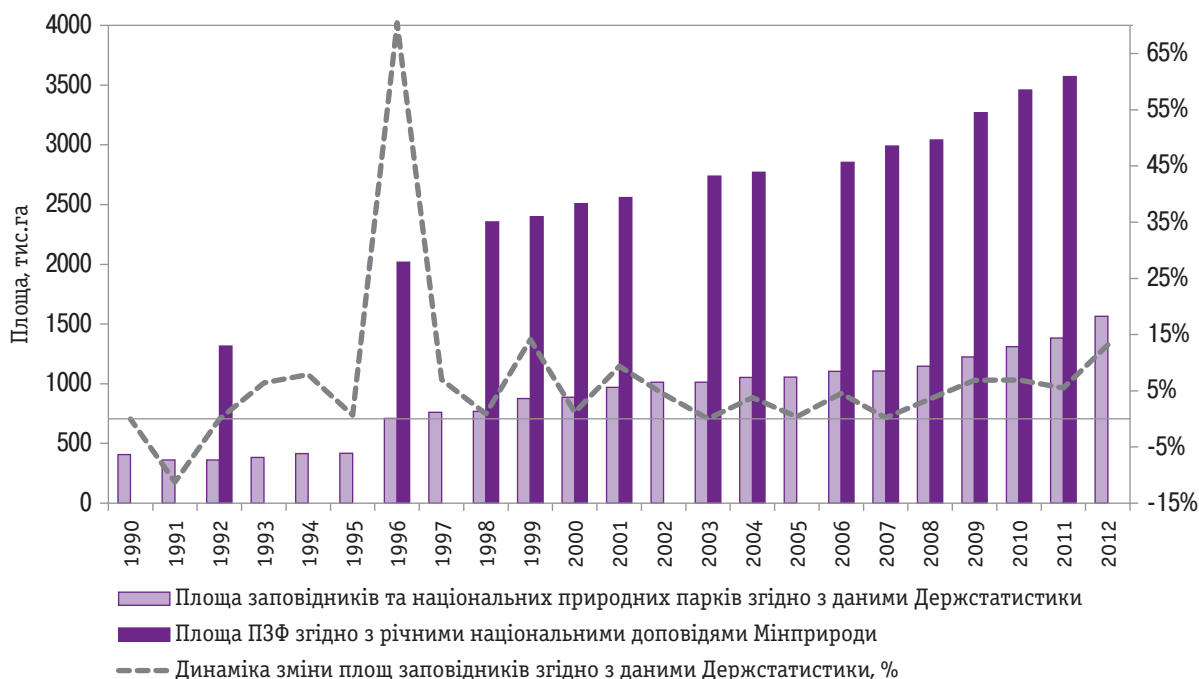
Основне завдання полягає у збереженні чи відновленні різноманіття і цілісності екосистем, видів та генетичного матеріалу та забезпеченні сталого використання біорізноманіття. Це потребує зміцнення існуючого рівня охорони природних середовищ існування та видів, заборони використання та торгівлі, інтеграції проблем біорізноманіття в економічну та секторальні політики, підвищення рівня поінформованості населення.

Індикатори прогресу:

- Площа природно-заповідного фонду.
- Чисельність мисливських/червонокнижних тварин на мисливських угіддях.

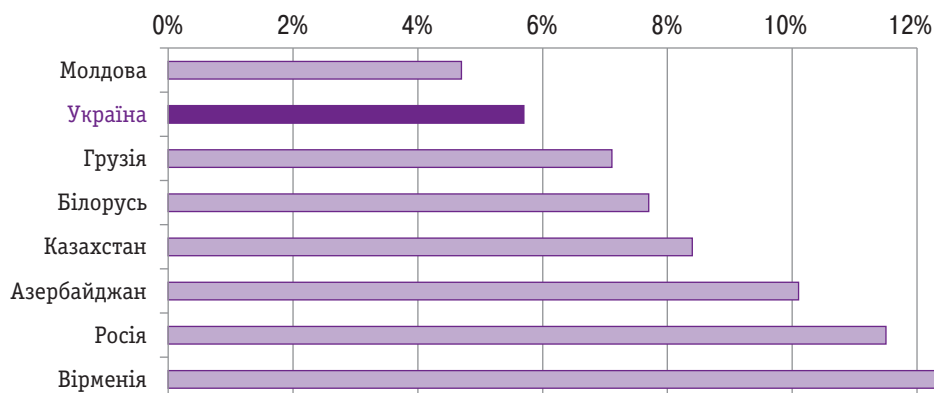

Динаміка зміни площі природно-заповідних територій, Україна

Джерела: Держстат, Мінприроди України

Площа ПЗФ, Україна і деякі країни колишнього СРСР, 2010 р.

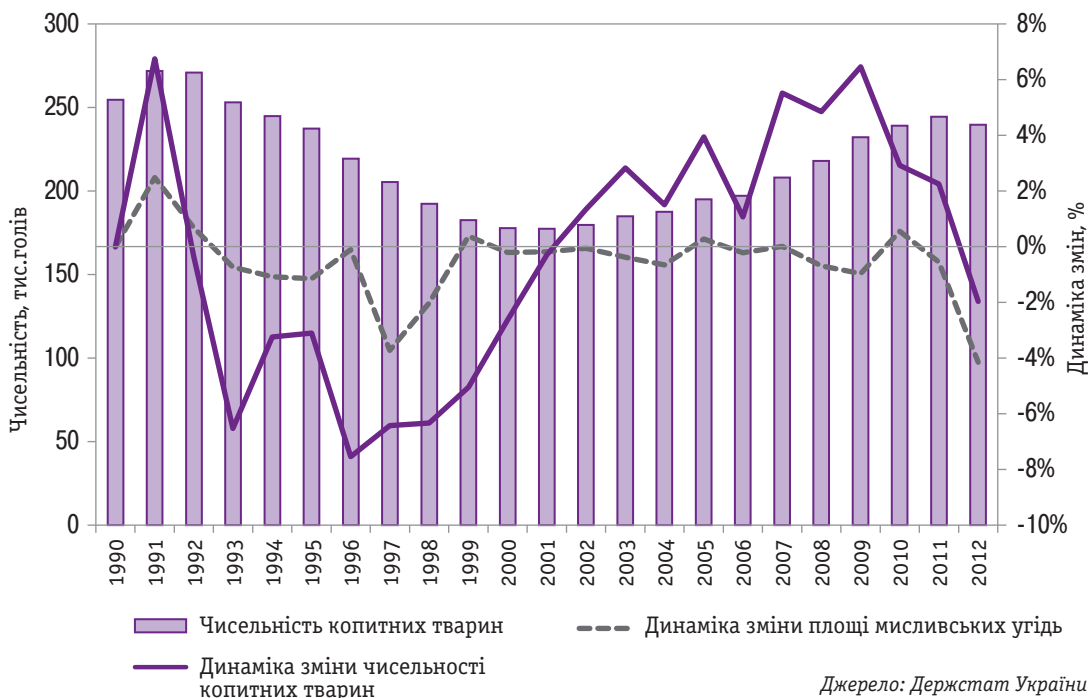
Джерела: Мінприроди України, Білорусі, Росії, Грузії, Казахстану, Азербайджану та Вірменії; Держстат Молдови

15 відсотків», та у «Цілі 5» зазначає, що завданнями у сфері припинення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття і формування екологічної мережі є доведення до 2015 року площі національної екомережі до рівня (41% території країни), необхідного для забезпечення екологічної безпеки країни, запровадження системи природоохоронних заходів збереження біо- та ландшафтного різноманіття і розширення площі природно-заповідного фонду до 10 відсотків у 2015 році та до 15 відсотків загальної території країни у 2020 році.

Тож площа ПЗФ є значно меншою, ніж у більшості країн Європи та більшості країн Східного партнерства. Вважається, що для забезпечення стабільного стану біорізноманіття необхідно відведення під заповідні об'єкти не менше, ніж 15 % від території країни. Середній показник для країн Європейського Союзу (27 країн, 2010 рік) складає 14% і коливається в межах від 7% до 31%. В той час, як в Україні, цей показник складає 5,9 % від загальної площі території станом на 2010 рік.

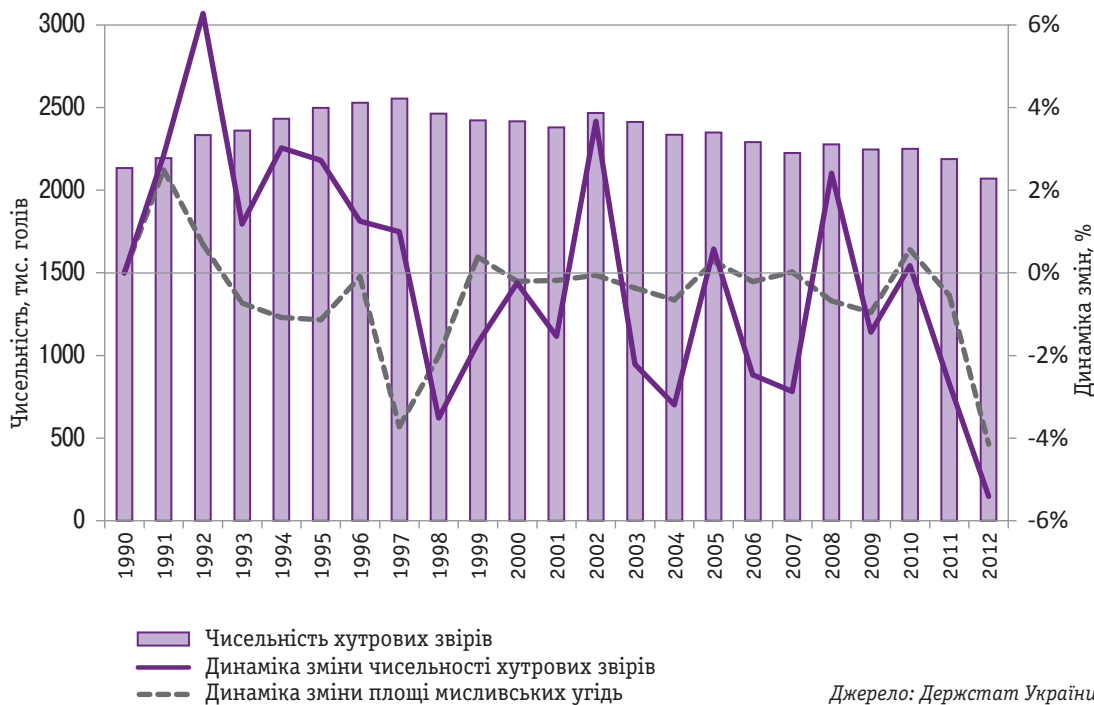
Чисельність мисливських/червонокнижних тварин на мисливських угіддях

Чисельність копитних тварин, мисливські угіддя України

Джерело: Держстат України

Чисельність хутрових звірів, мисливські угіддя України

Джерело: Держстат України

Незважаючи на зростання площі територій природно-заповідного фонду, навантаження на біорізноманіття та ризики для глобальних екосистем та їх видів зростають. Дані, які використовуються в європейських країнах, для оцінки стану біорізноманіття,

а саме кількість видів, що знаходяться під загрозою зникнення у порівнянні до кількості існуючих видів, а також чисельність популяцій птахів, є недоступними для України. Однією з відчутних проблем у охороні біорізноманіття є відсутність моніторингу

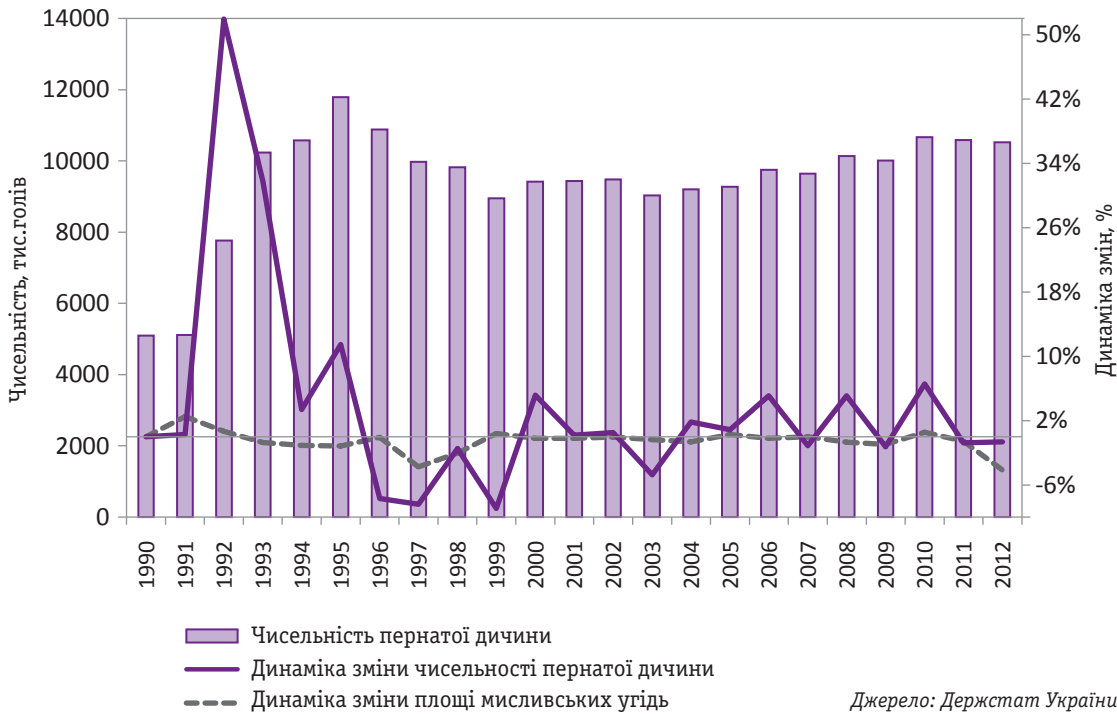
чисельності видів дикої фауни (в тому числі – рідкісних та зникаючих). Відсутність відомостей про чисельність фауни ускладнює управління природоохоронної діяльності в усіх регіонах України.

Обліки диких тварин проводять лише лісомисливські господарства, охоплюючи ними всі види копитних тварин (9 видів), хутрових звірів (22 види) та пернатой дичини (26 видів), що зараховані до переліків мисливських тварин. 13 видів з числа мисливських занесені до Червоної книги України. Такі обліки проводяться на території мисливських угідь, якими охоплена більшість території України. Проте

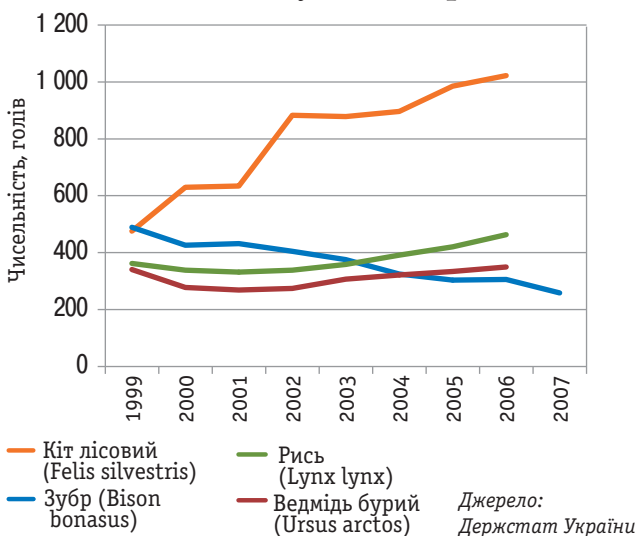
інформація лише про ці види не дає об'єктивної картини стану збереження біорізноманіття. Враховуючи, що відстріл видів, занесених до Червоної книги, заборонений, динаміка їх чисельності практично не спостерігається.

В Україні відсутні служби, що вели б моніторинг чисельності флори та фауни, а також будь-яких біологічних ресурсів, окрім лісу. Все це є причиною низького рівня інтеграції природоохоронної сфери в економіку, а також причиною неефективного управління охорони природи на державному рівні.

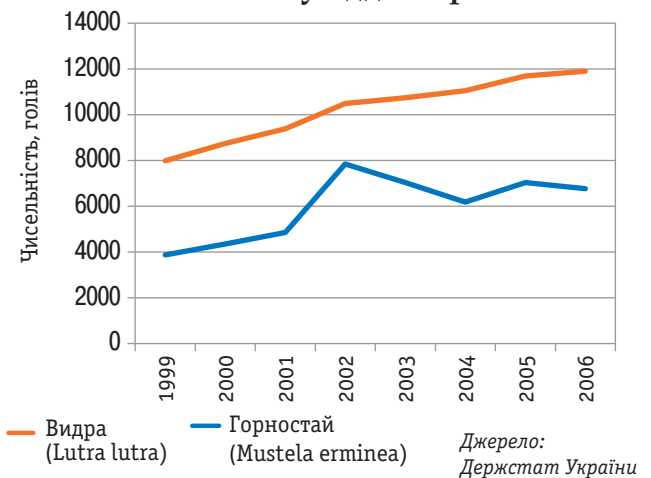
Чисельність пернатой дичини, мисливські угіддя України

Чисельність червонокнижних тварин, мисливські угіддя України

Чисельність червонокнижних тварин, мисливські угіддя України

ДЖЕРЕЛА

OECD(2011), Towards Green Growth: Monitoring Progress:OECDIndicators, OECD Publishing. // dx.doi.org/10.1787/9789264111356-en.

Державна служба статистики України. // www.ukrstat.gov.ua.

Державне агентство водних ресурсів України. // www.scwm.gov.ua.

Національна доповідь про якість питної води та стан питного водопостачання в Україні у 2012 році. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України.

Національна доповідь про якість питної води та стан питного водопостачання в Україні у 2010 році. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України.

Курганевич Л.П. Водний кадастр. – Львів, 2007.

Summary Report in accordance with article 7 of the Protocol on Water and Health adopted by the Meeting of the Parties at its second session(Bucharest, 23-25 November 2010).– Ukraine, 2013.

FOREST EUROPE/UNECE/FAO Enquiry on Pan-European Quantitative Indicators. Source: UNECE Statistical DataBase. // w3.unece.org/pxweb.

Forest area (% of land area) (AG.LND.FRST.ZS).World Development Indicators (World Data Bank). // databank.worldbank.org/data/databases.aspx.

Попков М. Рубки леса в Украине: практика, теория, проблемы (тезисное изложение результатов полученных проектом ФЛЕГ). // www.lesovod.org.ua/webfm_send/114

М. Попков, М. Савущик. До проблеми оптимізації лісистості в Україні. // Екологія. Право. Людина. – 2012. – № 15/16. – с. 49-52.

Щорічна доповідь НУО (ЩД НУО) «Громадська оцінка національної екологічної політики» за 2011 рік (включаючи аналіз за період з 2003 року) / під ред. В. Мельничука, О. Кравченко, Т. Малькової. – К.: 2012. – 339 с.

Parnikoza I., Vasiluk A. Ukrainian steppes: current state and perspectives for protection // Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio C. – 2011. – vol. 66, 1.– P. 23-37.

Василюк О.В., Івко С.О. Лісорозведення у степовій зоні України у контексті глобальних процесів збереження біологічного різноманіття // Лісівнича наука: витоки, сучасність, перспективи (матеріали наукової конференції, присвяченої 80-річчю від дня заснування УкрНДІЛГА(12-14 жовтня 2010 р., м.Харків). – Харків: УкрНДІЛГА, 2010. – с. 64-65.

Державне агентство рибного господарства України. // darg.gov.ua.

Громада рибалок України. // www.ribaki.org.ua/rus/main.php.

Статистичний збірник «Валовий регіональний продукт» 2011р. Державна служба статистики України. // www.ukrstat.gov.ua.

Статистичний щорічник України за 2012 рік. Державна служба статистики України. // ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm.

Динаміка змін земельного фонду України з 1994 по 2009 роки. // land.gov.ua/zvitnist/statystyka/96765-dynamika-zmin-zemelnogo-fondu-ukrayny-z-1994-po-2009-roky.html.

Земельний фонд України станом на 1 січня 2010 року та динаміка його змін з 2006 по 2010 роки. // land.gov.ua/zvitnist/statystyka/97845-zemelnyy-fond-ukrayny-standom-na-1-sichnya-2010-roku-ta-dynamika-yogo-zmin-z-2006-po-2010-roky.html.

Земельний фонд України станом на 1 січня 2011 року та динаміка його змін в порівнянні з даними на 1 січня 2006 і 1 січня 2010 років. // land.gov.ua/zvitnist/statystyka/98080-zemelnyy-fond-ukrayny-standom-na-1-sichnya-2011-roku-ta-dynamika-yogo-zmin-v-porivnyanni-z-danymy-na-1-sichnya-2006-i-1-sichnya-2010-rokiv.html.

Земельний фонд України станом на 1 січня 2012 року та динаміка його змін у порівнянні з даними на 1 січня 2006 і 1 січня 2011 років. // land.gov.ua/zvitnist/statystyka/104371-zemelnyi-fond-ukrainy-standom-na-1-sichnia-2012-roku-ta-dynamika-yoho-zmin-u-porivnianni-z-danymy-na-1-sichnia-2006-i-1-sichnia-2011-rokiv.html.

Земельний фонд України станом на 1 січня 2013 року та динаміка його змін в порівнянні з даними на 1 січня 2012 років. // land.gov.ua/zvitnist/statystyka/104693-zemelnyi-fond-ukrainy-stanom-na-1-sichnia-2013-roku-ta-dynamika-ioho-zmin-v-porivnianni-z-danymy-na-1-sichnia-2012-rokiv.html.

Євростат. // epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/themes.

Національні доповіді про стан навколишнього природного середовища України, 2009-2011 роки. // www.menr.gov.ua/index.php/dopovidi.

Національні доповіді про стан навколишнього природного середовища України, 1999-2007 роки. // www.menr.gov.ua/index.php/dopovidi/nacdpovidi.

Статистический сборник «Природные ресурсы и окружающая среда в Республике Молдова», 2011. // www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Mediu/Resursele_naturale_2011.pdf.

Министерство природных ресурсов и охраны окружающей среды Республики Беларусь. // www.minpriroda.gov.by/ru.

Особо охраняемые природные территории Российской Федерации. // www.zapoved.ru/conservation/results.

О Стратегическом плане Министерства окружающей среды и водных ресурсов Республики Казахстан на 2011 - 2015 годы. Постановление Правительства Республики Казахстан от 8 февраля 2011 года № 98. Министерство окружающей среды и водных ресурсов Казахстана. // adilet.zan.kz/rus/docs/P1100000098.

Министерство экологии и природных ресурсов Азербайджана. // azecology.az/ru/news/inthecountry/1544-rastut-ploshhadi-osobo-okhranjaemykh.html.

Министерство охраны природы Республики Армения. // www.mnp.am.

Моніторинг біорізноманіття в Україні. // biomon.org/cadastre/2tp-hunting.

IV МОНІТОРИНГ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЯКОСТІ ЖИТТЯ

Зростання виробництва та доходів може не супроводжуватись ростом добробуту населення. Зниження якості довкілля може бути наслідком та причиною несталих економічних практик. Це може мати значні економічні та соціальні наслідки: від видатків на охорону здоров'я до зниження продуктивності сільськогосподарських угідь, послаблення функцій екосистем та загалом погіршення якості життя.

Екологічні умови впливають на якість життя людини різними способами. Вони впливають на здоров'я населення через забруднення повітря та води, вплив небезпечних речовин та шуму, а також через непрямі чинники, такі як зміна клімату, втрата біорізноманіття тощо.

Найважливішими з точки зору моніторингу зеленого зростання є такі індикатори:

- **вплив забруднення довкілля та екологічних ризиків на людину, вплив забруднення на здоров'я людини та якість життя, а також видатки на охорону здоров'я та вплив на людський капітал;**
- **якість атмосферного повітря;**
- **доступність екологічних послуг та вигод для населення, що характеризує рівень та види доступу різних груп населення до екологічних послуг, зокрема питної води, умов санітарії, зелених площ чи громадського транспорту.**

IV.1. ВПЛИВ СТАНУ ДОВКІЛЛЯ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Індикатори, якими керується ОЕСР неможливо розрахувати для України у зв'язку із повною відсутністю статистичної інформації щодо рівня забруднення пилом (PM10) та захворюваності населення у прив'язці до будь-яких екологічних чинників (така статистика збирається в усіх країнах ЄС).

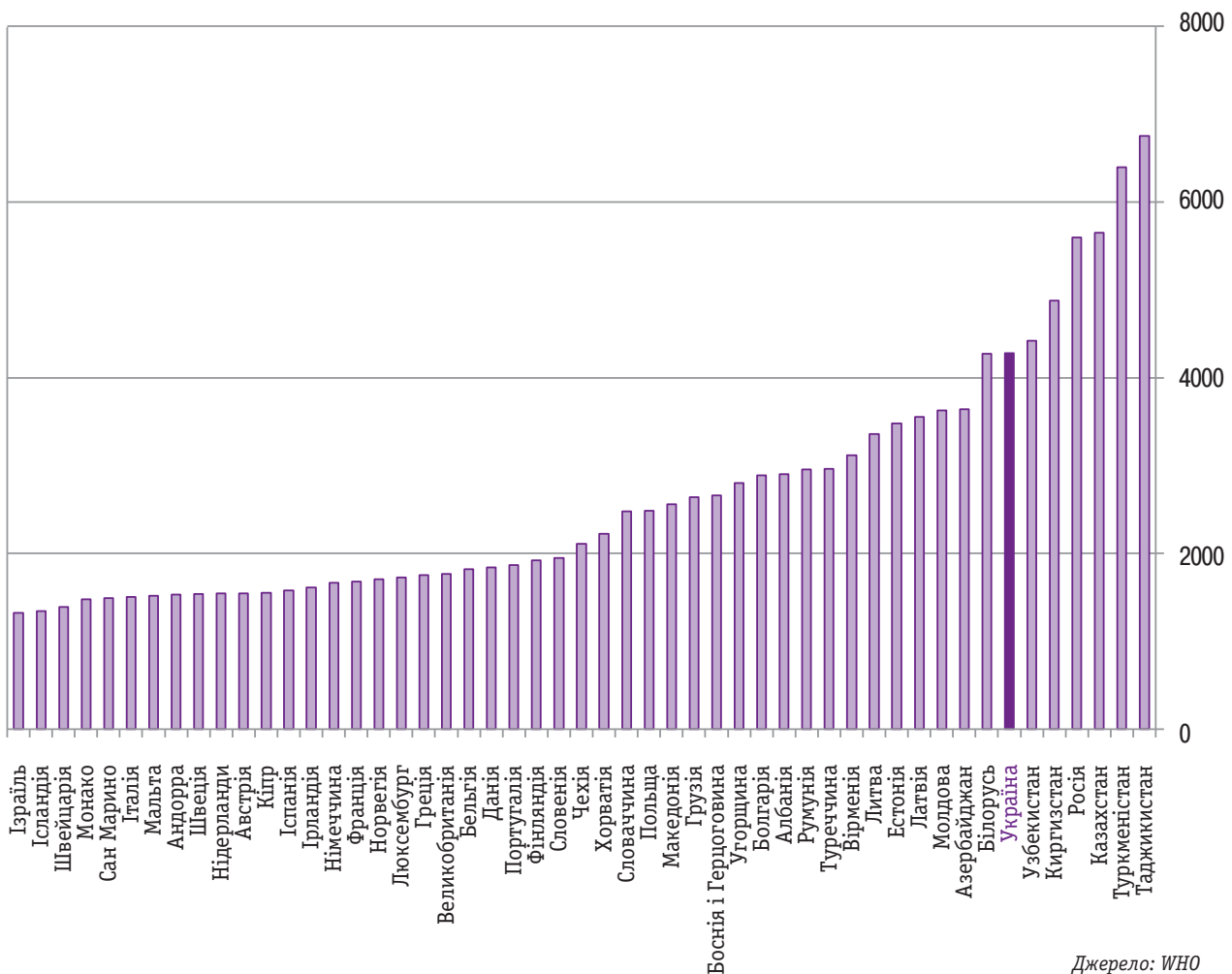
Для моніторингу пропонуються індикатори, які використовують показники екології здоров'я Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ):

- **смертність, викликана причинами, які пов'язані зі станом довкілля.** Показником є кількість смертей на 100 тис.населення (станом на 2004 рік). За класифікацією ВООЗ: TOTENV_2, total environment attributable deaths per 100'000 capita;

- **роки, втрачені за непрацездатністю, викликаною причинами, які пов'язані зі станом довкілля.** Показником є кількість років на 100 тис.населення (станом на 2004 рік). За класифікацією ВООЗ: TOTENV_4, total environment attributable DALYs per 100'000 capita;
- **смертність, викликана причинами, пов'язаними із забрудненням атмосферного повітря.** Показником є кількість смертей на 100 тис.населення (станом на 2004 та 2008 роки). За класифікацією ВООЗ: AIR_5, outdoor air pollution attributable deaths per 100'000 capita.

Роки, втрачені за непрацездатністю, викликаною екологічними факторами, 2004 р.

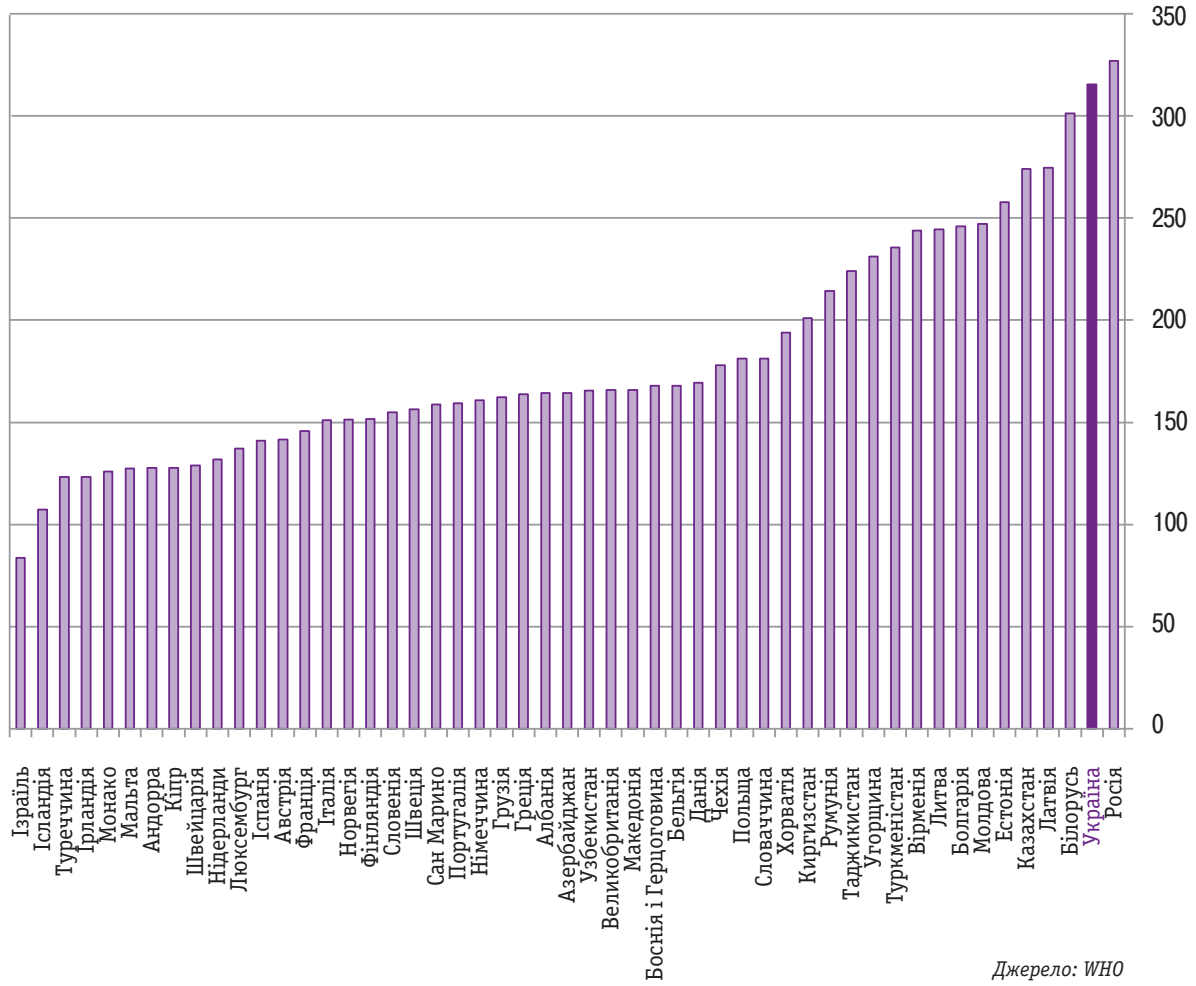
років / 100 000 населення

Джерело: WHO

Смертність, викликана екологічними факторами, 2004 р.

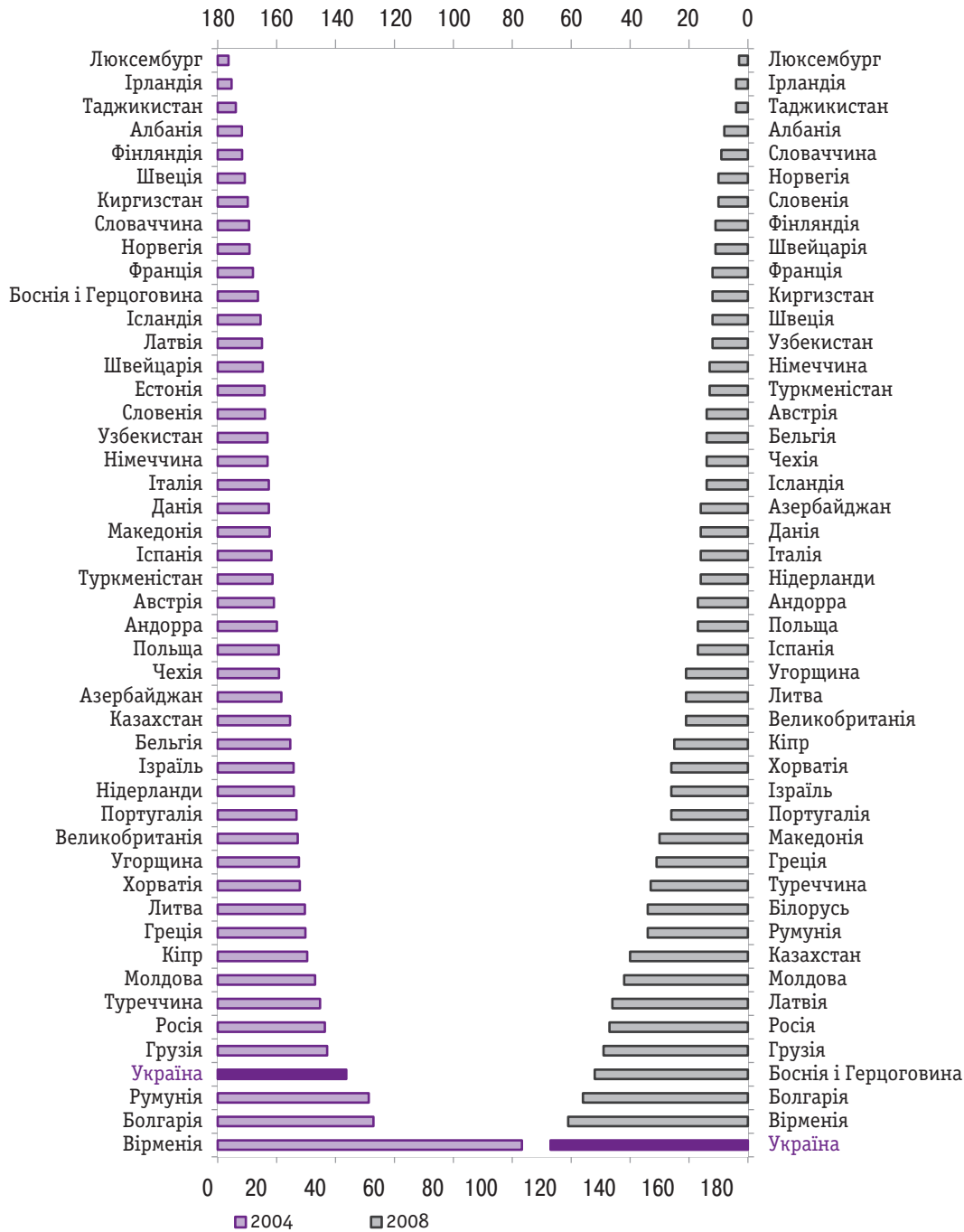
смертей /100 000 населення

Смертність, викликана забрудненням атмосферного повітря

смертей/100 000 населення

Джерело: WHO

Усі три індикатори впливу стану довкілля на здоров'я свідчать про надзвичайно низьку екологічну якість життя в Україні. Кількість років життя, втрачених через передчасну смерть чи захворювання, викликані екологічними факторами у 2-2,5 рази перевищує середні показники по країнам ЄС. За показником рівня смертності, викликаній екологічними

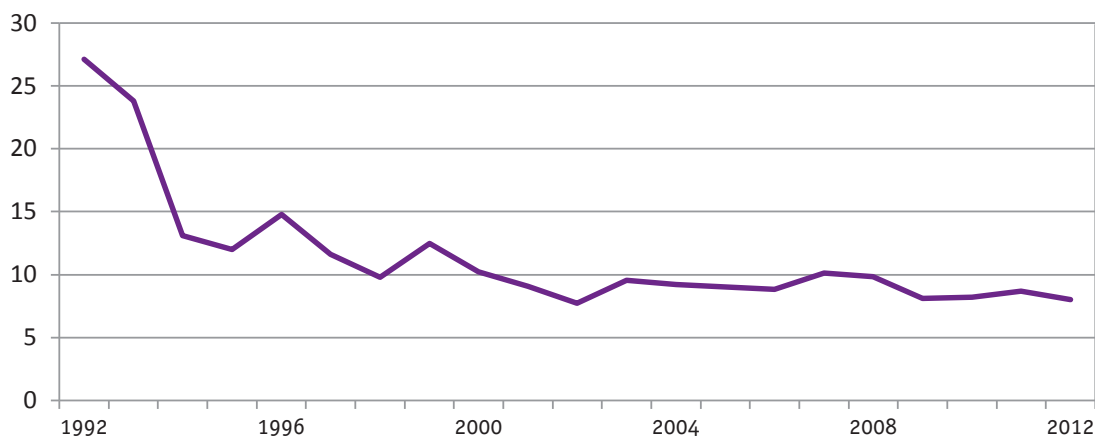
факторами, Україна випереджає лише Росію (315 та 326 смертей/100 тис. населення відповідно). Динаміка рівня смертності, пов'язаної із забрудненням повітря (2004 та 2008 роки), демонструє погіршення цього показника для України, яка опинилась на останньому місці в Європі (67 смертей/100 тис. населення у 2008 році, що майже у 1,5 рази більше ніж у 2004).

IV.2. ЕКОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ТА РИЗИКИ: ЯКІСТЬ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ

Індекс забруднення атмосферного повітря (ІЗА) – комплексний показник забруднення атмосферного повітря, розраховується за сумою п'яти найбільших значень ІЗА для забруднюючих речовин. Значення менше 5 вважаються низькими, більше 5 – підвищеними, більше 7 – високими. Індекс забруднення атмосферного повітря розраховується за даними спостережень Державної метеорологічної служби України МНС України.

Протягом 1992–2012 років рівень забруднення атмосферного повітря в Україні знизився втричі та є доволі стабільним в останні 10 років. Слід врахувати, що значення ІЗА для окремих міст є значно вищими за середній по Україні. Так, у 2012 році значення ІЗА для м. Одеса становило 15,5, для м. Горлівка — 16, для м. Дніпропетровськ — 11.

Індекс забруднення атмосферного повітря, Україна

Джерело: Мінприроди України

IV.3. ЕКОЛОГІЧНІ ПОСЛУГИ ТА ВИГОДИ: ДОСТУП НАСЕЛЕННЯ ДО ПОСЛУГ ПОСТАЧАННЯ ПИТНОЇ ВОДИ, УМОВ САНІТАРІЇ ТА ВОДООЧИЩЕННЯ

Якість води тісно пов'язана як з економічною, так й екологічною та соціальною сферами. Наявність води у такій кількості і такої якості, які необхідні для задоволення основних потреб людини, є однією з передумов зміцнення здоров'я людей і сталого розвитку. Прогрес у досягненні зеленого зростання може бути оцінений щодо наявної частки населення, яка має доступ до послуг постачання питної води, відповідних умов санітарії та очищення води, що у свою чергу впливає на стан здоров'я населення.

Важливими з точки зору моніторингу зеленого зростання є індикатори:

- **Частка населення, яке має доступ до послуг постачання питної води.** Цей індикатор відображає чисельність населення, яке використовує покращені джерела питної води, відносно усього населення держави, виражену у відсотковому співвідношенні.

Населенням, яке має доступ до покращених джерел питної води, є населення, яке використовує такі види джерел водопостачання для пиття: водопроводи, що подають воду до помешкання, підвір'я та ділянки, громадські колонки/водозабірні колонки, свердловини, захищені колодязі/каптажі та інші захищені джерела, зібрана дощова вода та мінеральна вода (якщо вторинне джерело також є покращеним).

- **Частка населення, яке має доступ до умов санітарії.** Цей індикатор відображає чисельність населення, яке використовує покращені умови джерел санітарії (санітарно-технічні споруди), відносно усього населення держави, виражену у відсотковому співвідношенні.

Населенням з доступом до покращених джерел санітарії, є населення, яке використовує санітарно-технічні споруди, що дозволяють гігієнічно відокремити людські випорожнення (фекалії) від побутових

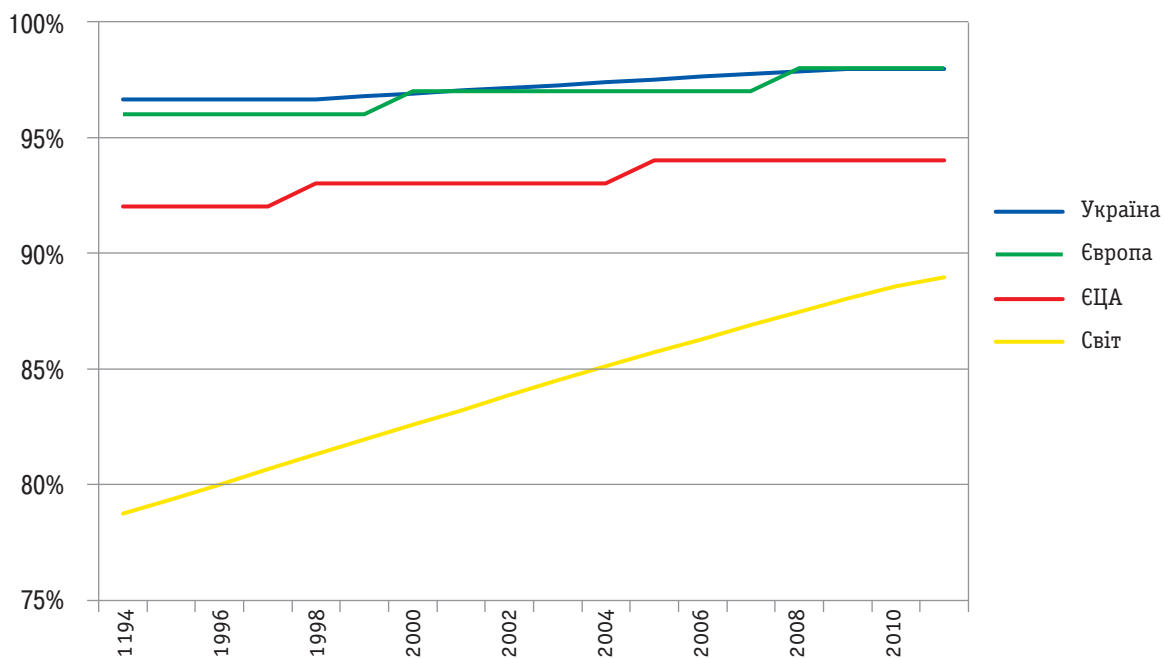
відходів. Покращені споруди включають: зливні (у т.ч. з ручним зливом) туалети з водовідведенням, вигрібні та відхожі ями, дворові вбиральні, вбиральні з провітрюваною вигрібною ямою, вбиральні з будь-яких матеріалів, що повністю покривають відхожі ями, тощо.

- **Частка населення, яке має доступ до послуг водоочищення.** Показник відображає чисельність населення, забезпеченого централізованим водовідведенням, та рівень очищення стічних вод, відносно усього населення держави, виражену у відсотковому співвідношенні. Під «під'єднанням» розуміється фактичне під'єднання до споруд очищення стічних вод через каналізаційну мережу. Індивідуальні приватні споруди очищення (зокрема відстійники, вигрібні ями) не враховуються.

Показники населення, яке має доступ до покращених джерел питної води та покращених умов санітарії, розроблені та використовуються для спостереження за виконанням Цілей розвитку тисячоліття Декларації тисячоліття ООН. Інформація з вказаних показників Україною та іншими державами подається також до Спільної моніторингової програми ВООЗ/ЮНІСЕФ (JMP) з водопостачання і санітарії.

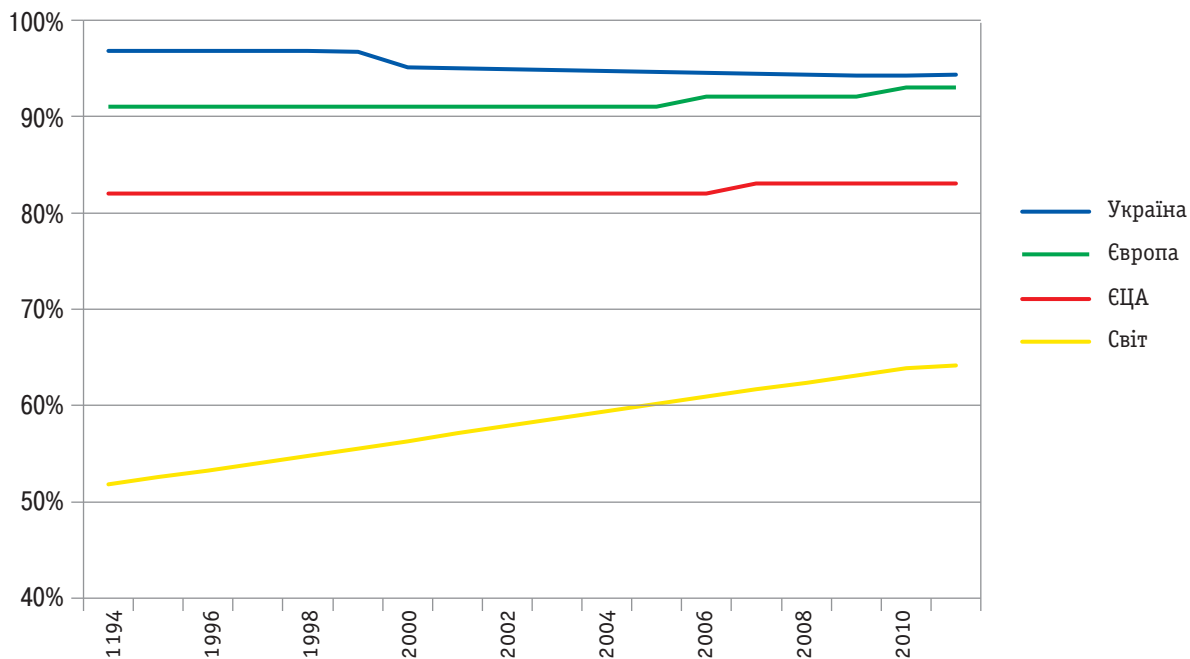
Інформація по Україні для показника щодо чисельності населення, яке має доступ до послуг водоочищення, не дозволяє у повній мірі відобразити його завдання. В Україні ведуться статистичні спостереження щодо під'єднання домогосподарств до каналізаційної мережі, вираженому у відсотковому співвідношенні до усього населення домогосподарств. Проте відсутні дані щодо частки населення, яке має доступ до відповідного рівня, зокрема первинного і вторинного, очищення стічних вод. Але в Україні ведеться статистика про обсяг очищених стічних вод. Так, у 2012 році пройшло очищення 1887,36 млн. м³ (на 38,87 млн. м³ більше порівняно з 2011 роком), повний цикл біологічного очищення — 1777,73 млн. м³ (менше на 1,48 млн. м³ порівняно з 2011 роком), доочищено — 65,59 млн. м³ (менше на 16,33 млн. м³ порівняно з 2011 роком).

Населення, яке має доступ до покращених джерел питної води, Україна і світ

Джерело: WHO / UNICEF Joint Monitoring Programme

Населення, яке має доступ до покращених умов санітарії, Україна і світ

Джерело: WHO / UNICEF Joint Monitoring Programme

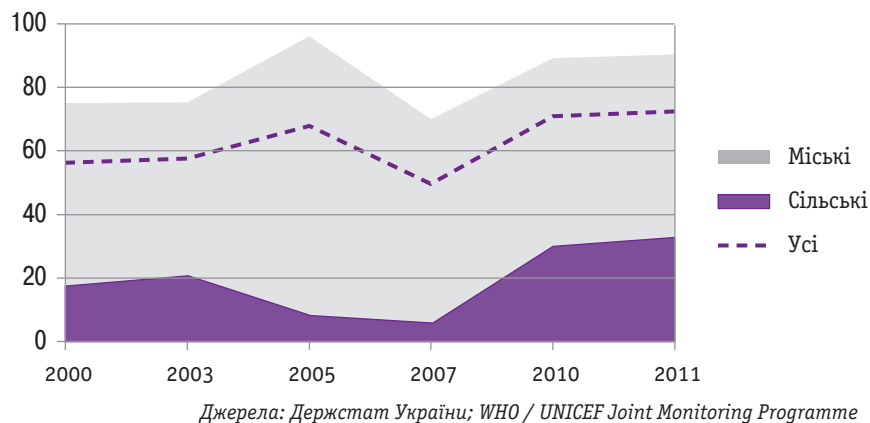
Головні джерела питної води, якими користується населення України, %

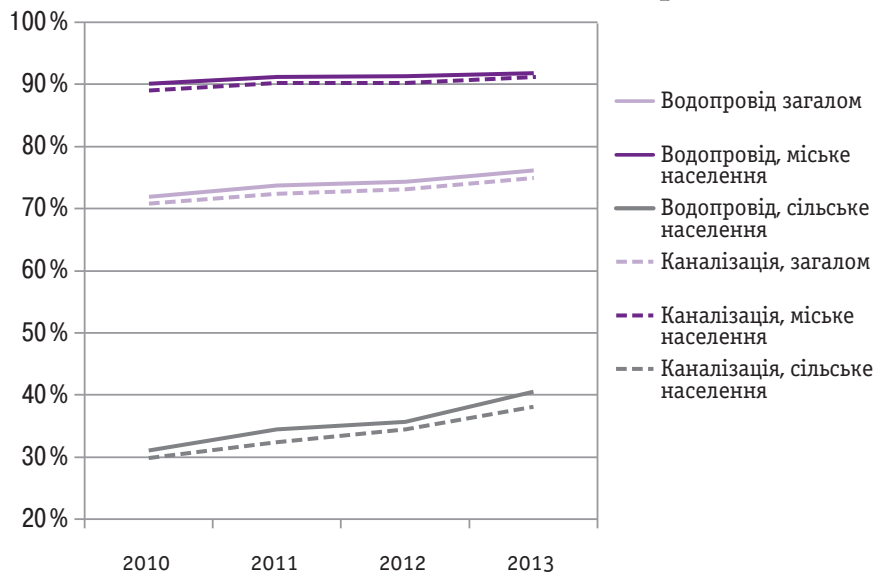
Головні джерела питної води, якими користується сільське та міське населення України, 2013 р.

Доступ домогосподарств до каналізації, Україна, %

Обладнання житла домогосподарств водою та каналізацією, Україна

Джерело: Держстат України

Україна показує стабільно високий відсоток населення, яке має доступ до покращених джерел питної води та умов санітарії. Протягом 1994-2011 років відсоток населення, яке має доступ до покращених джерел питної води, зріс на 1,4%, у той же час доступ до покращених умов санітарії, зменшився на 3%.

Показники України є значно вищими у порівнянні з країнами Центральної та Східної Європи, Кавказу і Центральної Азії та загалом вищими щодо світової тенденції. Показники України і Європи щодо частки населення, яке має доступ до покращених умов санітарії, наблизилися, а частки населення з доступом до покращених джерел питної води зрівнялися.

Не зважаючи на такі високі показники України, необхідно звернути увагу на те, що системи водопостачання та водовідведення знаходяться у критичному стані та потребують переоснащення. Про вказану проблему наголошувалося зокрема у Національній доповіді про якість питної води та стан питного водопостачання в Україні у 2012 році, підготовленої Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України.

Стан системи водопостачання суттєво впливає на якість питної води та здоров'я населення, адже більшість населення України одержує її через централізоване водопостачання. Особливо важливо це є для населення, що проживає у містах і селищах, оскільки тенденція переважаючого охоплення такого населення централізованим водопостачанням зростає. У 2012 році частка охопленого міського населення становила 82,9%, а у 2013 році – 83,5%. Аналогічна тенденція спостерігається й щодо насе-

лення, яке проживає у сільській місцевості. Частка становила відповідно 25,9% та 29%. Не зважаючи на таку тенденцію, для сільського населення приватні криниці та колонки залишаються основними джерелами питної води.

Щодо частки населення, яке має доступ до послуг централізованого водоочищення, то вона також поступово зростає як і серед міського, так і сільського населення. Водночас забезпеченість приєднання населення до каналізації поступається доступу населення до централізованого водопостачання (у межах 1,2 – 1,4% для міського населення та 1,2 – 2,4% для сільського населення протягом 2010-2013 років).

ДЖЕРЕЛА

Global Health Observatory of the World Health Organization. // www.who.int/gho/en.

Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2010 році. // www.menr.gov.ua/docs/activity-dopovidi/ND_2010.pdf.

Таблиця значень ІЗА по найбільш забруднених містах України за період 1992-2012 рр. за даними спостережень гідрометеорологічних організацій. // tyzhden.ua/News/84080.

Національна доповідь про якість питної води та стан питного водопостачання в Україні у 2012 році. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України.

Національна доповідь про якість питної води та стан питного водопостачання в Україні у 2010 році. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України.

WHO / UNICEF Joint Monitoring Programme (JMP) for Water Supply and Sanitation // www.wssinfo.org/data-estimates/table.

Ukraine Multiple Indicator Cluster Survey. Full report. 2000 // www.childinfo.org/files/ukraine.pdf.

World Health Survey. Report of Ukraine. 2003 // www.who.int/healthinfo/survey/whsukr-ukraine.pdf.

Ukraine Multiple Indicator Cluster Survey. 2005 // microdata.worldbank.org/index.php/catalog/29.

Demographic and Health Survey. Ukraine. 2007 // dhsprogram.com/pubs/pdf/FR210/FR210.pdf.

Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2011 році (у 2012 році, у 2013 році) (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України). Статистичний збірник. Державна служба статистики України. – Київ: 2011, 2012, 2013. // www.ukrstat.gov.ua.

МОНІТОРИНГ ЕКОНОМІЧНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ТА ПОЛІТИКИ

Уряди відіграють важливу роль у сприянні зеленому зростанню за допомогою створення таких умов, які стимулюють зелене виробництво і споживання через економічні та інші інструменти, за допомогою заохочення співпраці та обмін кращими практиками серед підприємств, за допомогою розвитку та сприяння використанню нових технологій та інновацій, за допомогою посилення взаємозв'язку між політиками. Головна проблема полягає у використанні довкілля як джерела зростання та як джерела міжнародної конкурентоздатності, торгівлі та зайнятості.

Бізнес відіграє важливу роль у використанні підходів «зеленого» менеджменту, розробці та використанні нових технологій, проведенні науково-дослідних робіт та стимулюванні інновацій. Уряд, бізнес та громадянське суспільство також відіграють важливу роль у наданні споживачам інформації, необхідної для вибору покупок, які б зменшували вплив споживання на довкілля.

Головними питаннями, які є важливими для зеленого зростання, що розглядаються у цьому розділі, є:

- **Розвиток технологій та інновацій**, що є важливим для зростання та продуктивності загалом, і для зеленого зростання, зокрема. Вони є важливими для управління природними ресурсами і для зменшення забруднення. Інновації також сприяють створенню нових ринків і ведуть до створення нових робочих місць.
- **Міжнародні фінансові потоки** є важливими для втілення та поширення технологій та знань, сприяння обміну знаннями між державами та впливу на поведінку учасників ринку в напрямку екологічно дружніх моделей.
- **Екологічні платежі та збори** є важливим знаком для виробників та споживачів і, разом з регуляторними актами, є засобом впливу на поведінку учасників ринку в напрямку екологічно дружніх моделей.

V.1. ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІННОВАЦІЇ

Технологічний розвиток та інновації є важливим стимулом для росту та продуктивності економіки. Це також важлива умова ефективного використання енергії та матеріалів та є складовою частиною політики, спрямованої на збереження природних ресурсів та зменшення забруднення.

Хоча технології та інновації мають величезний потенціал, слід пам'ятати, що нові технології можуть також створювати і додатковий тягар для довкілля або сприяти вичерпанню природних ресурсів.

Прогрес з точки зору зеленого зростання можна оцінити за допомогою (1) дій уряду щодо підтримки інновацій та нових технологій через підтримку наукових досліджень та інтелектуальної власності та (2) технологічний розвиток та впровадження інновацій у промисловому (бізнес) секторі.

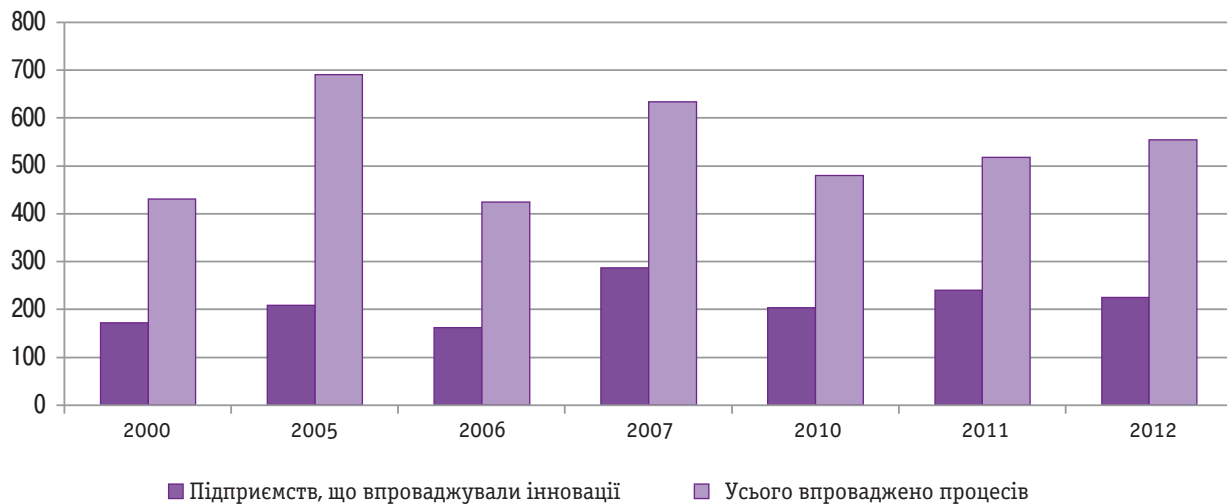
Індикаторами прогресу у сфері наукових досліджень та інновацій є:

- **Витрати на наукові та науково-технічні дослідження.** Показниками є загальні витрати на фінансування наукових та науково-технічних досліджень,

їх співвідношення з ВВП та частка фінансування таких витрат з державного бюджету.

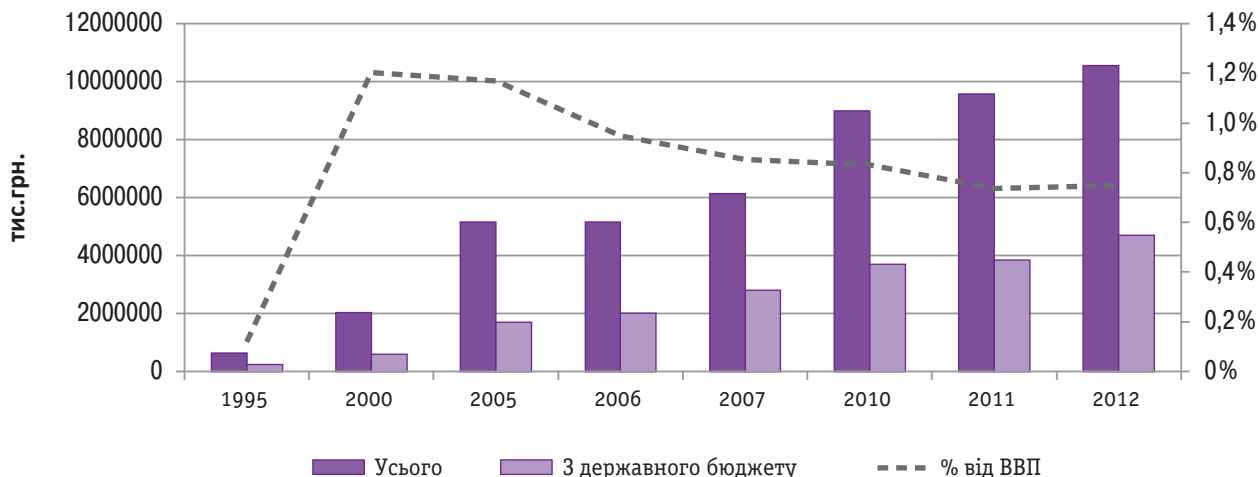
- **Впровадження інновацій.** Показниками є кількість підприємств, що впроваджували маловідходні, ресурсозберігаючі та безвідходні методи обробки або виробництва продукції та кількість впроваджених таких інноваційних процесів.
- **Патенти у сферах, важливих для зеленого зростання.** Показником є кількість заявок на винаходи, отримана реєстратором в Україні (ДП «УІНВ») у сферах, пов'язаних із зміною клімату та енергетикою, зокрема, енергоефективність в електроенергетиці, відновлювані та альтернативні джерела енергії (вода, вітер, сонце, геотермальна, біомаса та відходи), попередження забруднення повітря та вод, поводження з відходами тощо. Усього було використано 25 кодів (різних рівнів) за міжнародною класифікацією патентів (МКП).

**Впровадження інновацій
(маловідходні, ресурсозберігаючі та безвідходні методи
обробки або виробництва продукції), Україна**

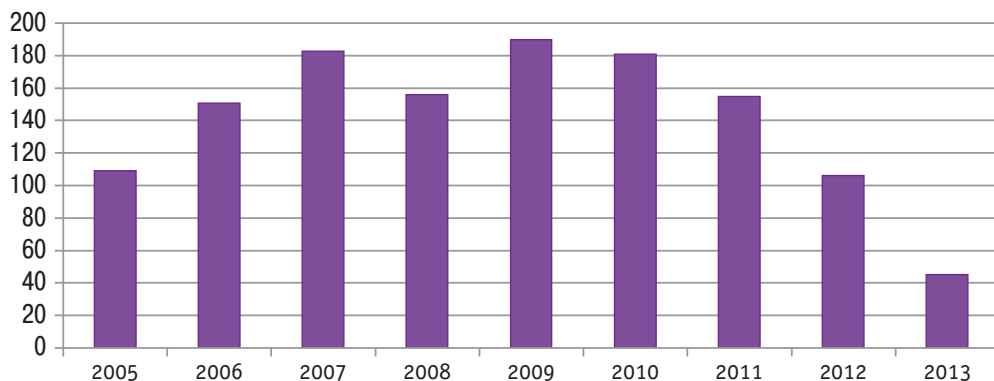
Джерело: Держстат України

Фінансування витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт, Україна

Джерела: Держстат України; власні розрахунки

Заявки на винаходи у сферах, що мають відношення до зеленого зростання, Україна

Джерела: Державна служба інтелектуальної власності України; власні розрахунки

У період з 2000 по 2012 роки кількість впроваджених інновацій у сфері маловідходних, ресурсозберігаючих та безвідходних методів обробки або виробництва продукції зростає з точки зору обох показників (кількості підприємств, що їх впроваджували та кількості впроваджених процесів). Водночас, їх постійний ріст в останні три роки не призвів до досягнення рівнів 2005-2007 років.

Витрати на наукові дослідження у 2000-2012 роках, не зважаючи на їх ріст в абсолютних величинах, невпинно падають і станом на 2012 рік склали 0,75% ВВП. Фінансування цих витрат з державного бюджету відповідає загальній тенденції протягом усього періоду.

Динаміка надходжень заявок на винаходи у 2005-2013 роках свідчить про те, що з 2009 року спостерігається різке скорочення їх кількості (у 4 рази), а у докризовий період спостерігався їх ріст. Хоча методика визначення цього показника не може охопити усіх заявок, що мають відношення до зеленого зростання, отримані дані дозволяють виділити загальну тенденцію у сферах поводження з відходами (у тому числі скиди у поверхневі води та тверді відходи), альтернативних джерел енергії та енергоефективності.

V.2. МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ ПОТОКИ

Державні та приватні джерела міжнародних фінансових потоків є важливими для впровадження та поширення технологій та найкращих практик. Обмін технологіями та поширення знань через інвестиційні проекти відіграють важливу роль у сприянні розвитку громад у світі на засадах раціонального використання ресурсів.

Поступ у напрямку зеленого зростання можна вимірювати через моніторинг глобальних державних (публічних) та приватних фінансових потоків. Державні потоки можна оцінювати з точки зору наявності екологічних маркерів у портфелі проектів міжнародних фінансових організацій, міжнародної технічної допомоги. Важливим індикатором можуть слугувати кошти, отримані від продажу квот на викиди парникових газів.

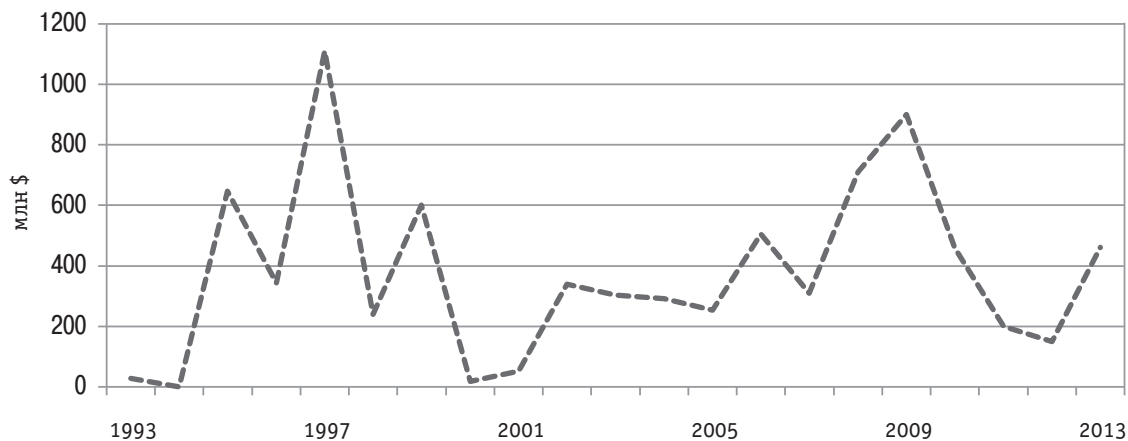
Індикаторами у цій сфері є:

- **Обсяг позик Міжнародного банку реконструкції та розвитку України**, виражений в абсолютних цифрах та у

розрізі тематичного спрямування проектів, підтриманих позиками МБРР.

- **Обсяг позик Європейського банку реконструкції та розвитку України**, виражений в абсолютних цифрах фінансування (позик) проектів ЄБРР у сферах, дотичних до зеленого зростання.
- **Обсяг міжнародної технічної допомоги (МТД)** – ресурси та послуги, що відповідно до міжнародних договорів України надаються донорами на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України, виражені в абсолютних цифрах та у розрізі тематичного спрямування проектів МТД.
- **Обсяг коштів, отриманих від продажу одиниць встановленої кількості за Кіотським протоколом**, виражений у сумі коштів, отриманих за звітний рік з продажу одиниць встановленої кількості парникових газів згідно з ст. 17 Кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН зі зміни клімату.

Позики МБРР в Україні (завершені та поточні проекти)

Джерело: IBRD

Динаміка кредитування проектів в Україні є однаковою для МБРР та ЄБРР, а після падіння у 2010 році об'єм фінансування повернувся до докризового рівня, зокрема і у сферах, пов'язаних із довкіллям та енергоефективністю (для ЄБРР). Обсяги міжнародної технічної допомоги не зазнавали таких різких коливань у 2001-2013 роках, проте після скорочення у 2008 році так і не повернулись на докризовий рівень. Тематична структура фінансування МБРР свідчить про значну увагу сферам, які мають відношення до зеленого зростання: проекти у сфері зміни клімату та екологічної політики разом є найбільшою складовою

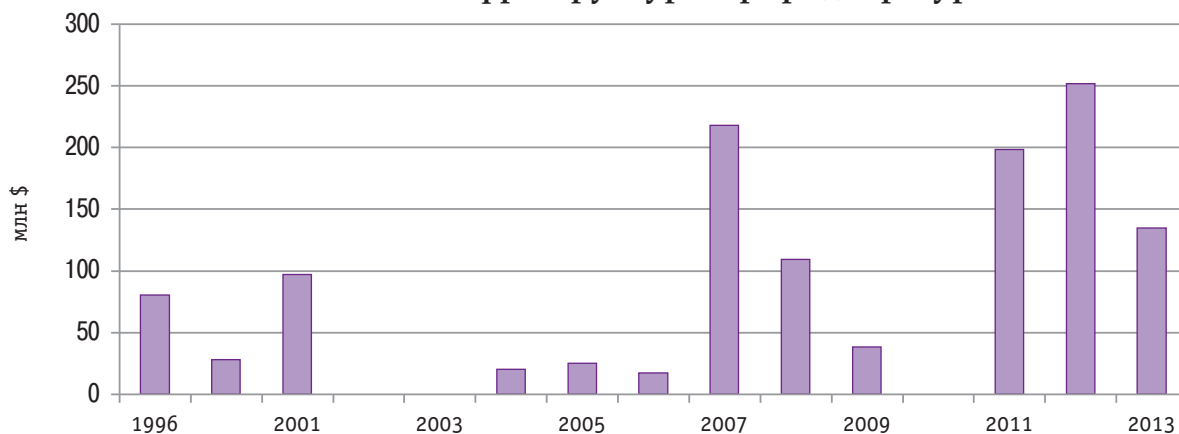
кредитного портфелю МБРР, а обсяги фінансування ЄБРР у цій сфері у 2011-2012 роках перевищують увесь обсяг фінансування МБРР. Охорона довкілля у структурі МТД у 2013 році становила лише 5%, проте необхідно брати до уваги, що окремі категорії можуть включати й проекти, пов'язані з питаннями зеленого зростання (модернізація муніципальної інфраструктури, освіта та наука, енергетика). Окрім того, аналізуючи дані щодо МТД, слід брати до уваги, що повна статистика МТД не оприлюднюється регулярно в Україні.

Тематична структура позик МБРР (за кількістю проектів)

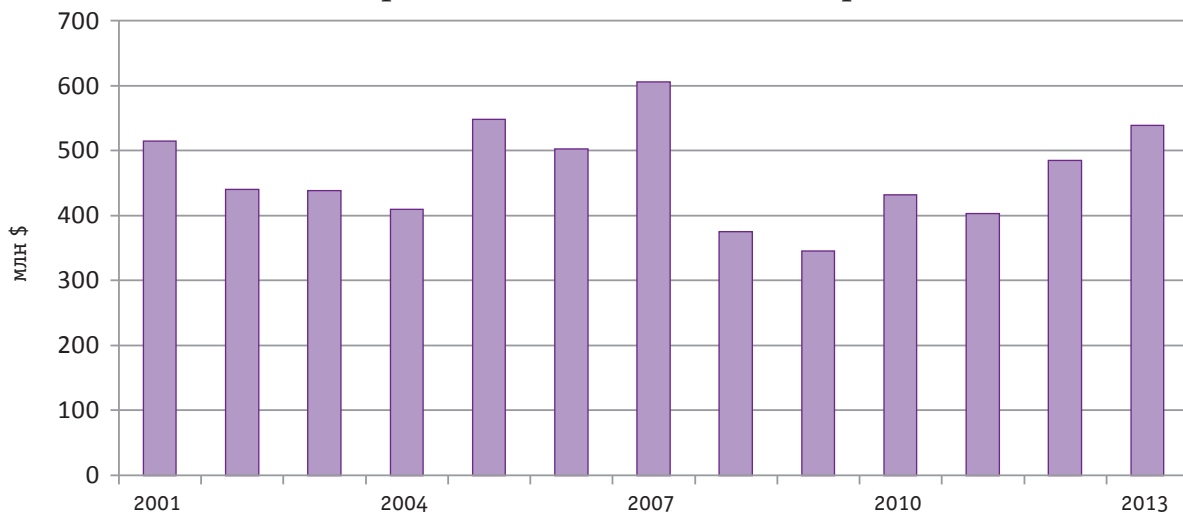
Джерело: IBRD

Позики ЄБРР (енергоефективність, муніципальна та екологічна інфраструктура, природні ресурси)

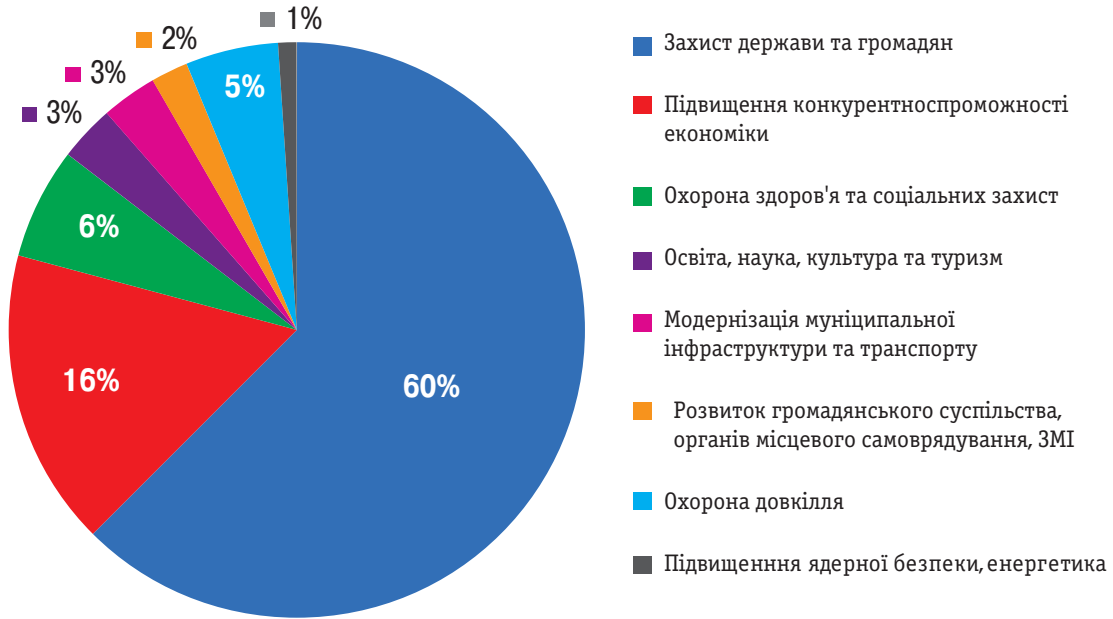
Джерело: EBRD

Міжнародна технічна допомога Україні

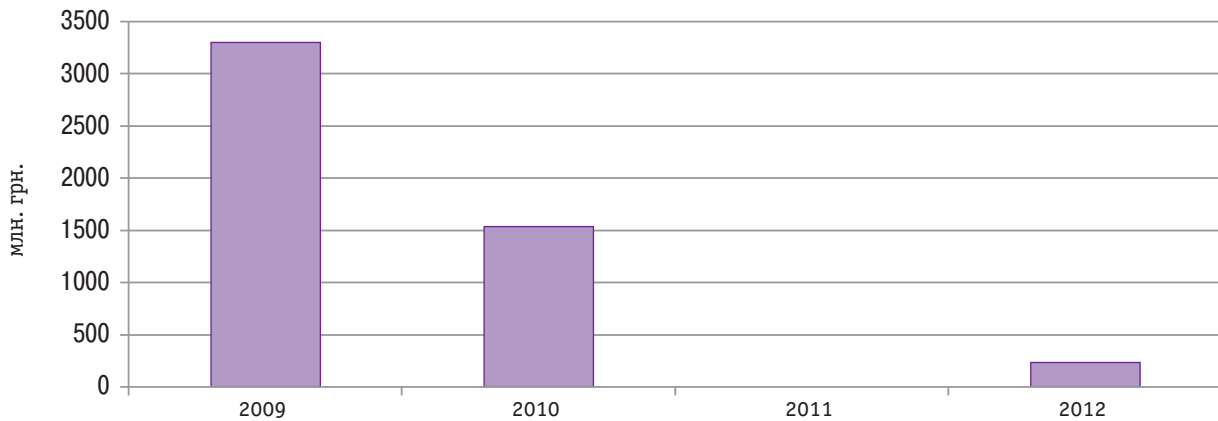
Джерело: Мінекономрозвитку України

Структура МТД Україні, 2013р.

Джерело: Мінекономрозвитку України

Кошти, отримані від продажу одиниць встановленої кількості викидів парникових газів

Джерело: Казначейство України

Різне падіння обсягів викидів парникових газів (викликане падінням промислового виробництва у 90-х роках) дозволило Україні накопичити значний обсяг вільних для продажу одиниць встановленої кількості парникових газів. У 2009-2012 роках загальний обсяг отриманих коштів з продажу цих одиниць становив понад 5 млрд.грн лише за три роки (у 2001 жодних коштів не було отримано). У перший же рік було залучено майже 3,5 млрд.грн (1,2% доходів до зведеного бюджету за 2009 рік). Відсутність продажів у 2011 – наслідок застосування санкцій до України в результаті порушення вимог Кіотського протоколу (щодо ведення кадастру викидів та абсорбції парникових газів)

V.3. ЕКОЛОГІЧНІ ПЛАТЕЖІ ТА ЗБОРИ

Чисті і стабільні ринкові сигнали є ключем для впливу на поведінку виробників і споживачів. Такими економічними інструментами виступають податки, грошові стягнення та інвестиції.

Інструментами реалізації державної політики ощадливого природокористування в Україні є екологічний податок та платежі за ресурси.

Екологічний податок — це загальнодержавний обов'язковий платіж, що справляється з фактичних обсягів викидів у атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти забруднюючих речовин, розміщення відходів, фактичного обсягу радіоактивних відходів, що тимчасово зберігаються їх виробниками, фак-

тичного обсягу утворених радіоактивних відходів та з фактичного обсягу радіоактивних відходів, накопичених до 1 квітня 2009 року.

Платежі за користування природними ресурсами — один з головних компонентів економічного механізму природокористування. Чинним законодавством сформована правова основа для встановлення плати за користування надрами, лісами, водою, землею й іншими видами природних ресурсів на основі рентного чи підходу фіксованих платежів.

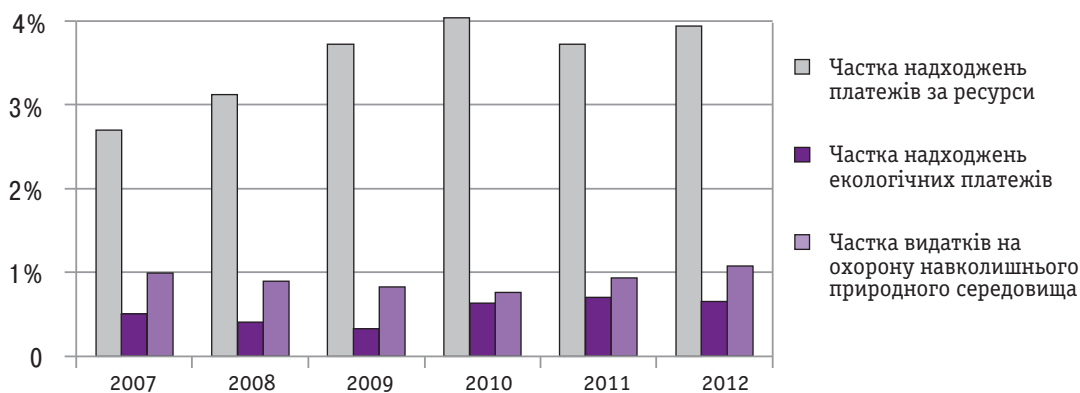
Для цілей цього дослідження використано наступні індикатори:

- **Частка природоохоронних платежів у зведеному бюджеті України**, виражена у відсотках. Як складові індикатора

розглядаються платежі за користування ресурсами, суми екологічних платежів (включають в себе суми екологічного податку та грошові стягнення за шкоду, заподіяну довкіллю), а також суми видатків на охорону довкілля з бюджету.

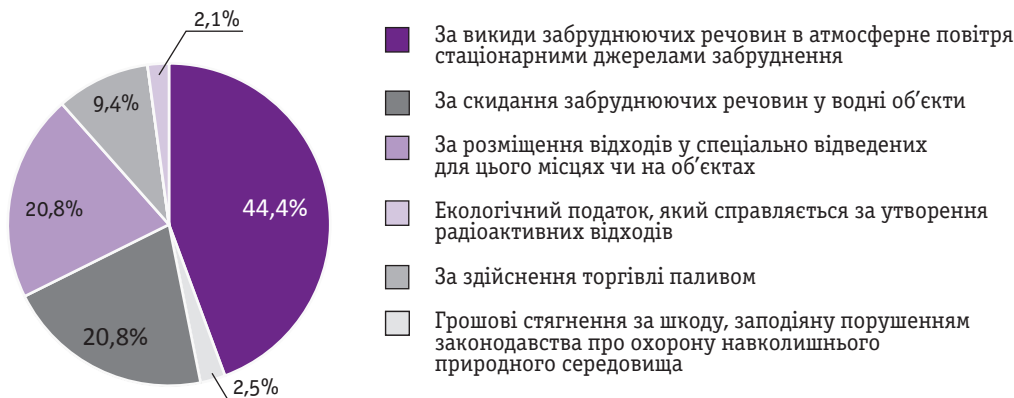
- **Структура екологічних платежів**, виражена у відсотках.
- **Структура платежів за користування ресурсами**, виражена у відсотках.
- **Структура цільових видатків на охорону навколишнього середовища**, виражена у відсотках.

Екологічні платежі у зведеному бюджеті України

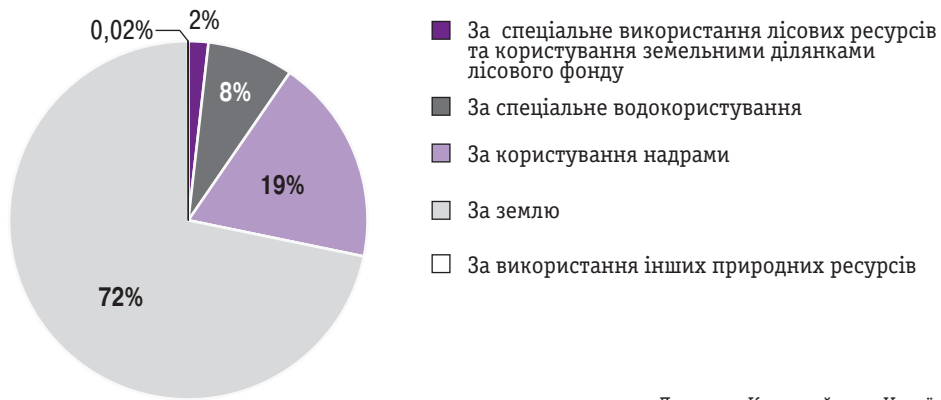
Джерело: Казначейство України

Структура надходжень екологічних платежів, Україна, 2012 р.

Джерело: Казначейство України

Структура надходження зборів за спеціальне використання природних ресурсів, 2012 р.

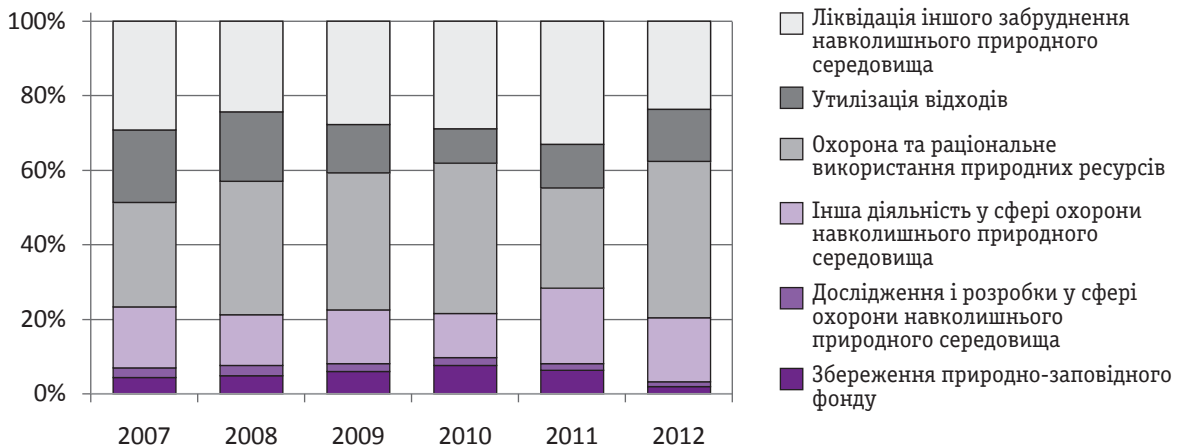
Джерело: Казначейство України

Частка платежів за ресурси в доходах зведеного бюджету України в останні роки коливається на рівні 4%, а частка екологічних платежів – 0,7%, водночас на охорону навколишнього природного середовища виділяється від 0,8% до 1,1% коштів видаткової частини зведеного бюджету України. Зазначимо також, що надходжень від екологічного податку України не достатньо для покриття природоохоронних витрат. Зокрема, у 2012 році природоохоронні витрати перевищували суму надходжень екологічного податку у 1,8 рази.

Визнання податку чи платежу екологічним впливає на цілі його стягнення. В Україні використання надходжень на екологічні цілі закріплено лише за екологічним податком.

З 2011 року спостерігається скорочення цільових видатків на збереження природно-заповідного фонду та дослідження і розробки у сфері охорони навколишнього середовища, в той же час збільшуються видатки на утилізацію відходів.

Структура цільових видатків на охорону навколишнього природного середовища, Україна

Джерело: Казначейство України

ДЖЕРЕЛА

Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник за 2007, 2010 та 2012 роки. Державна служба статистики України.

«Відомості про заявки на винаходи, які прийняті до розгляду», БД колективного користування. Державна служба інтелектуальної власності України (ДП «УІПВ»). // www.uipv.org/ua/bases2.html.

Довідка про міжнародну технічну допомогу Україні. Міністерство економіки України. // www.me.gov.ua.

Проекти МБРР в Україні // www.worldbank.org/projects/search?lang=en&searchTerm=&countryshortname_exact=Ukraine.

Проекти ЄБРР в Україні, // www.ebrd.com/saf/search.html?type=project&country=Ukraine.

Звіти про виконання Зведеного бюджету України за 2007-2012 роки. Державна казначейська служба України. // treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477.

Індекси споживчих цін на товари та послуги 2001-2013 роки. Державна служба статистики України. // www.ukrstat.gov.ua.

Статистичний збірник «Індекси споживчих цін за 2012 рік». Державна служба статистики України. // www.ukrstat.gov.ua.

Статистичний збірник «Індекси споживчих цін за 2007рік». Державна служба статистики України. // www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/ct/cn_rik/icsR/iscR_u/isc_tp_gr_u_.htm.

This publication has been produced with the assistance of the European Union. The contents of this publication are the sole responsibility of Resource & Analysis Center «Society and Environment» and can in no way be taken to reflect the views of the European Union.

На шляху до зеленого зростання: моніторинг прогресу в Україні. /
Кол. авторів: Андрусевич А., Андрусевич Н., Козак З., Хомякова О. —
Львів. — 2014. — 76 с.

Здано до набору 20.04.2014. Підписано до друку 17.05.2014
Наклад 400 прим. Формат 64x90/16. Друк офсетний. Гарнітура «Minion»

Папір «Munken Pure Rough», Папір «АР-ТЕС» (обкл.)
Ум. друк. арк. 9,25. Зам. № 349

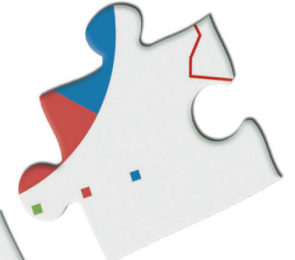
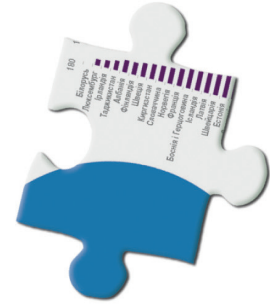
Дизайн та верстка СПДФО Огоноченко А.В.

Надруковано СПДФО Кичма І.В.
м. Львів, вул. Зелена, 162. тел.: +38 (032) 244-21-41

не для продажу

Ресурсно-аналітичний центр
"СУПІЛЬСТВО І ДОВКІЛЛЯ"

Published in cooperation with
EaPGREEN

Programme carried out with the
financial assistance of the European Union

